

1944. július—1946. december.

XIX.—XX. évfolyam.

MAGYAR UMBRIA

JUBILEUMI SZÁM. 1926—1946

A FERENCES KAPISZTRÁN-RENDTARTOMÁNY IFJÚSÁGÁNAK
ÉVNEGYEDES FOLYÓIRATA — SZERKESZTIK A GYÖNGYÖSI TEOLÓGUSOK

UMBRIA LELKE

immár több mint hétszáz év óta sugározza báját a világra; akik igézetébe kerültek, azoknak egyéniségén, életén hamisítatlanul ott ragyog a krisztusi evangélium . . .

Ez a lélek a magyar téreken is otthonra talált. Idegenből jött, de összeforrott a magyar lélekkel — nyugodtan beszélhetünk sajátos magyar ferences lelkeségről.

A Magyar Umbria elindítása 20 évvel ezelőtt ebből a gondolatból sarjadt; a gyöngyösi Alma Mater ifjúsága az időszakos lap megjelentetésével tanúságot akart tenni a Provincia idősebb munkásai, valamint a Rend barátai, jóakarói előtt arról, hogy él benne a szent hajdan szelleme: érdeklődik a hittudomány s a vele kapcsolatos tudományterületek, úgyszintén a mélyebb ferences élet elméleti és gyakorlati kérdései iránt, hogy majdan az életben is gyümölcsöztesse tájékozottságát a lelkek üdvére, magyar népünk javára . . .

Igaz, az irodalom csak egyik s talán nem is elsővonalbeli területe a ferences lelkeség megnyilatkozásának, bár számára is elvitathatatlanul fontos eszköze a lelkek megmentésének; másrészt a Magyar Umbria írásai természetszerűleg nem tartanak igényt a kiforrott írók rangjára: ifjú leviták szárnypróbálgatásai, kísérletei. Azonban e szárnypróbálgatások mögött is észre kell vennünk a tettekrevaló, mely biztató ígérete a jövőnek, a talán sokrétű érdeklődés mögött pedig a „sub specie aeternitatis“-nézését az érdeklődés körébe eső témáknak. Visszavezetni mindent az Ősvalóra: a lelki egyszerűség alapdogmája. Ez az egyszerűség pedig alapító szent Atyánk drága öröksége fiai számára.

Akik 20 év előtt a Magyar Umbria bölcsőjénél álltak, s a későbbi munkatársak is, akik már kint izzadnak az Úr szüllejének napszámá-

ban, jóleső érzéssel láthatják, hogy kezdeményezésük, munkájuk nem akadt el; a borzalmas világégés után is lelkesíti az eszme az Alma Mater mai ifjúságát is, s ez jogos reménnyel tölthet el valamennyi-
ünket, hogy ifjú levitáink, az életbe kikerülve, a szürke hétköznapok robotjában is tettekész, emberien természetes és egyszerű, de ünnepi lelkű munkásai lesznek az Úr evangéliumának.

A Magyar Umbria 20 éves évfordulója alkalmából atyai szeretettel köszöntöm a kezdeményezőket, a tovább folytatókat s a jelen munkásait is. Mindnyájunk számára kérem az Úr kegyelmét, hogy töretlenül megőrizhessék egy életen át az umbriás lelket, Szent Ferenc Atyánknak örök reményekben gyökerező, csüggedést nem ismerő életkedvét, hogy tudjanak könnyet törölni, összeomlott lelkeket fölemelni, Isten felé irányítani.

Ha Umbria szelleme fog élni minden magyar ferences lelkében, akkor erős a reményem, hogy továbbra is „barátai“ maradhatunk árva magyar népünknek . . .

P. PROVINCIALIS.

**SZENT BONAVENTURA:
DÍCSÉRETE A SZENT KERESZTRŐL.**

(Recordare sanctae Crucis)

Szent keresztről emlékezzél,
jó úton ki járni kezdtél,
emlékezzél szüntelen.

Kelj-feküdj a szent kereszttel,
titkaival ne telhess el,
ízlelgetve inyeden.

Kín a szívben, szív a kínban;
nyughatsz vígan, hogyha így van:
fénylik szíved folttalan
Eldöntvén harcát a húsnak,
társul a Keresztrefúrtnak
szegődjél el gondtalan.

Nyugodjál bár, avagy dolgozz,
kacagj, avagy panaszolkodj,
sírjál, avagy örvendezz,
jöttödben és elmentedben,
kínodban és jókedvedben
a keresztre figyelmezz.

Paradicsom kapufája, —
szentek bizva néztek rája
s győztek minden vészeken —
ez világnak orvossága,
mellyel Isten nagy jósága
millió csodát teszen.

Keresztben a lelkek üdve;
fénye bensejükbe süt le,
rabul ejt a zamata;

boldognak örök élet,
kincse a szentek szívének
s boldogító muzsika

Krisztus drága vére mosta
tündöklő szép szent keresztfa,
dús gyümölcscsel koszorús;
mámorító jóízével
majdan, ha a menny vendégel,
örökkétig gyarapulsz.

Megfeszített, erősíts meg,
halálodból hadd merítsek
holtomiglan könnyeket
sebeiddel sebesülve,
kínjaidban megmerülve,
keresztben öleljelek.

Szent fájdalmad lep, mint harmat,
így urallak én Uramnak,
érted ontva könnyemet;
majd ne restelj tűz-jegyeddel,
mély sebekkel ezereggel
melengetni engemet.

Mindaz, amit imhol mondtam
Krisztus előtt hódoltomban,
hála s dicséret legyen;
mélyen járva benn a sárba,
mit vétettem, megbocsássa
menny Királya énnekem.

A jubiláló Magyar Umbriának fordította **P. Szedő Dénes ofm.**

ÉLETÉRZÉS, VILÁGNÉZET, HIT.

I.

Életérzés—világnézet.

Csupán három szó. E három szó azonban mindannyiunkat legbensőbbben érdeklő valóságokat fejez ki. Önmagunkban való bolyongásaink között, az emberek lelkének bűvárlásában, de még a társadalmi életben is találkozunk vele. És ez a három fogalom azért annyira érdekes, talán izgató is, mert ma annyira differenciálódott, szétesett minden. Hallunk túlon túl sokat világnézetről, demokráciáról, szabadságjogokról. S látni? Keveset! Milyen nagy a különbség az őszinte tetteinkből és életünkéből kiolvasható világnézet és a hangoztatott világnézet között, mely csak a fej, vagy talán csak a száj világnézete. (Hát ha még a hit és élet különbségét nézzük! De erről később, most csak a világnézet és életérzés összefüggéseit keressük.)

Az emberek nagy többsége, még oly szép jelszaavik mellett is ösztönei után megy. Az életérzés meg éppen az ösztön vonalán fekszik. Mi ez a bűvös szó? Az életérzés nem más, mint először: érzem, hogy élek. De nemcsak egyszerű ténymegállapítás, hanem erős ösztönzés is arra, hogy azt cselekedjem, tegyem, ami ezt az életérzésemet emeli, lendíti, erőtudatomat fokozza,¹ s mindattól megvéd, ami megbabolhatna ettől az életérzésemről. Tehát az életérzés másodsor: bizonyos állásfoglalásra, cselekvésre való ösztönzés. Nagyrészt öntudatlan irányítóelv életünkben, a testi önfenntartás ösztönének szellemi megfelelője, amely arra hajt bennünket, ami életérzésünket fenntartja és fejleszti.

Hogy jobban megismerhessük ezt az új fogalommal kifejezett lelki dispoziációt, beállítottságot, vizsgáljuk meg, hogy honnét származik. Mivel az életérzés, mint láttuk spontánul fakadó ösztönös értékelés, életünk szolgálatában álló önvédelmi berendezkedés, azért magunkkal kellett ezt hoznunk. Születésünk első pillanatától fogva testi-lelki konstitúciónkban készen hozunk bizonyos törekvésekre való hajlamot, és pedig azt, amely az *éppen ilyen* testi-lelki konstitúciót, alakatot megőrizni és fejleszteni képes az élet különböző viszonylataiban. Tehát életérzésünket alapvetően az egyéniség határozza meg. Ez az egyéniség meghatározta életérzés működik — például a legnagyobbat említve — a hivatás megválasztásában. Érzy, hogy énje itt tud fejlődni, úgy érzi: itt tud virulni. Itt képes örömmel dolgozni. Vagy pl. az egyik ember szereti a társaságot, a másik nem, mert az egyik így, a másik meg amúgy érzi „életét“ nőni. Isten olyan törvényszerűségeket teremtett, hogy a képességek és törekvések viszonylagos egyensúlyában az ember fennmaradhason.

A második hatás, ami az emberek konkrét életérzését meghatározza: a természeti környezet. Hogy milyen hatással van a természet az ember életérzésének kialakulására, azt már sokszor megírták, jel-

lemezve a különböző égtájak embereit. Pl. vegyük a déli és északi népeket. Az egyik gondtalanabb, derűsebb, a másikban sokkal több a szorongás, félelem és erősebb a harcra készülés. De nemcsak ilyen nagy távlatokban változik a természeti hatás, hanem tájanként is. Pl. a hangulatosabb Dunántúl egész mássá formálja az embereket, mint a sík, laposan elnyúló Alföld.

A mindennapos életben megnyilvánuló életérzésre a legutolsó, de a legerősebb, sőt sokszor egyedül uralkodó szint a társadalmi hatás festi. A család, az osztályhelyzet, az anyagi viszonyok. Az egyéniség és természeti hatások homályos irányító hatását határozottabban megrajzolják, egészen újakat adnak hozzá. Az egyéniségadta szétválasztó tulajdonságokat, az osztály, a faj, a társadalmi réteg életérzésének közösségébe fonják és az egyént erre a sokszor ismételt példa, az egyedül lehetségesnek látott magatartás erejével lekötik. Amit az egész közösség és az ősök a létért való harcban, tehát az „életérzésük” megőrzésére kigondoltak, és kiküzdöttek, szokásban, viselkedésben kiépítettek, közmondásokban, jelszavakban életbölcsesté leszürték, az mind rányomja bélyegét az emberre, és egy életérzésűvé teszi társadalmi, osztály, vagy nemzeti rétegével. Nem szűnik meg az egyéniségadta életérzés, az egyéni ösztönzés, hogy mit tegyen „élete” megőrzésére, fejlesztésére, de ezentúl érzi az őt körülvevő élet törvényeit, szokásrendjét, melyhez ösztönösen ragaszkodik. Hisz ezt érzi élete egyetlen kibontakozási lehetőségének. Makkai János nagy érdeklődéssel kutatgatja az „Urambátyám országá”-ban a különböző társadalmi rétegek életérzését. Pl. folyton hangoztatja a kisparaszti életérzést, mely a jobbágy-korban alakult ki és akkor gyökeresedett beléjük, hogy ők *szolgák*. S most mikor ennek a viszonynak jogi és gazdasági alapjai már nincsenek meg, még mindig nem tudtak ettől az életérzésüktől megszabadulni. Mindent úr és szolga viszonyban fognak fel, ezt érzik még mindig lehetséges életkeretnek. „Mindnyájan egyforma szabad emberek és a társadalomnak egyforma értékű tagjai vagyunk: ez az alapgondolat hiányzik szörnyen a magyar életérzésből.”² Felsőbb osztályok úrhatnamsága, a munkások úrgyűlölete, szintén ilyen osztály életérzés. A társadalmi helyzet ülteti bele az ember életérzésébe azt is, hogy az élet küzdelem-e, vagy élvezet; az emberi méltóságát úgy őrizheti-e meg, hogy urait lapulva gyűlöli, vagy az alatta állókat veti meg.

Minden állásnak, rétegnek, nemzetnek megvan a maga életérzése. Az ember hordja egyénisége, természeti és társadalmi környezete összes ráhatásait lelke legmélyén, életérzésébe sűrítve. Mint az életösztön, úgy működik, ösztönöz, sürget, arra a cselekvésre, amelyet ezek a hatások, benyomások a lelkébe véstek. S ha az ember e szerint cselekszik, akkor érzi úgy, hogy „élete” nő. Biztonságot ad az embernek, állandó jóváhagyással kíséri a cselekedeteket, ezért oly könnyű a szerinte való cselekvés és jár örömmel. Éppen ezért sok ember, s a nagy tömeg mind, nem sokat okoskodik, megy úgy, ahogyan az életérzése hajtja. Ez ad neki biztonságérzetet, különben összeomlana, mert nincs, ami az érzésvilága ellenére való cselekvéseiben bátorságot adna, valami hit vagy remény, ami cselekvéseinek fedezetet adna.

Többé-kevésbé sikerült leírni az életérzést, azt az újkeletű fogalmat. A probléma azonban a világnézethez és a hithez való viszonyában van.

Az ember okvetlenül találkozik világnézettel is, mert az ember erkölcsi lény, így értelmével és lelkiismeretével is meg kell felelni bizonyos, legáltalánosabb kérdésekre. Mi a világ, és ebben a világban mi a szerepe, feladata az embernek, társadalmi viszonyoknak, mi az emberi élet célja. A honnan hová és miért kérdései ezek. Az életérzés is belejátszik a feleletadásban, de ez csak egyik gyökere a világnézetnek. A világnézet nagyobb részt a tudat és lelkiismeret felől jön. Tekintély jellegű, felülről jövő hatalom, melyet elismer és „vállal” az ember. „A világnézet kiváltképen egyénfőlötti szociális jellegű alakulat. Világnézetet az ember nem alkot, hanem keres... A világnézet engem fog meg... A világnézet az egész embert akarja befogni erőivel és ambícióival együtt.”³ Amit pedig vállal az ember, az mindig feladatot jelent. Azt megvalósítani, ahhoz hasonulni kell. És e körülmény magával hordja az emberben az ellenmondás lehetőségét, mégpedig éppen az életérzés részéről.

Bármennyire is testhez álló világnézetet vállalunk is, akkor is van benne valami, amihez hasonulni kell. Ámde ami a tudat felől hatol az emberbe és a tudat felől akar érvényesülni, az mindig hátrányban van a lélek mélyén rejtőző életérzéssel szemben, mely az ösztön erejével érvényesülésre tör. Mi lesz az emberrel? Tehetetlen szenvedője ennek az ellenmondásnak? Csak vakon arra törekedhet, amire életérzése hajtja, s tudatos világnézete egyébre nem jó, mint-hogy naponta ellenmondásokba keveredjék vele? Az öntudat felől nem lehet lehatolni ebbe a ködös lélekaljba? Dehogyan nem! Az őszinte világnézethez éppen az a feladata, hogy az életérzést is átalakítsa. Mert az fontos, hogy az életérzés is elfogadja a tudatos világnézetet. Az életérzés adja a biztonságérzetet, hogy cselekedeteim az „életet” szolgálják. Ha az életérzés nem fogadja el a törvényt, akkor azt állandó vele való ellenkezésben kell érvényesíteni. Ez egy állandó rab-szolgakényszert jelent, melynek az ereje bármikor összeomolhat az életérzés támadására. A lélek elvesztette azt a biztonságérzetet, amelyet az életérzés adna, így elernyed a tevékenység. Hányszor látunk csodálkozást kiváltó hitehagyást! Mi ez? Semmi más, mint az, hogy a tudatos világnézet homokját elhordta a szél a betemetett életérzés fölül. Nem ültette életérzésbe is világnézetét, ezért oly könnyen ment a hitehagyás. Ez a tény sürget arra, hogy a tudat felől jövő világnézethez életérzésünkbe is meggyökereztessük, azt átalakítsuk. Ennek eredményeképpen az ember belsejében ösztönösen úgy ítélne, gondolkodna és értékelné, ahogy tudatos világnézete kívánja. Az életérzés és világnézet tökéletes azonosulása lenne a fejlődés végpontja, a személyiség kifejlődése, egyben a lelkiszabadságnak tökéletes állapota, mert nem kellene a léleknek kényszert alkalmaznia önmagára. Örömmel végezné azt, amit elméje feléje tár, akárcsak azt, amire életérzése sürgeti.

Ez lenne az eszményi állapot. De sajnos ez legtöbbször csak kívánság. Gyakorlati életünk kompromisszum, megalkuvás az eszme és az életérzés között. Innét van a sok érzésnélküli világnézeti harsogás.

a sok álvilágnézet, hivatás rákkényszerítette hazug magatartás. Életérzésünk idegen a hirdetett szavaktól.

Talán megoldhatatlan ennek a kettétörtségnek a megszüntetése az emberben? Nem megoldhatatlan, csak nehéz. Két megoldás lehetséges: vagy rászánjuk magunkat és tudatos világnézetünk szerint próbáljuk alakítani életérzésünket, vagy az életérzést gáttalanul engedjük előtörni és elfogadjuk tudatos világnézetnek.

Előre sejtjük, hogy melyik a helyes. Azonban néha az utóbbira is szükség van. Mert nem mindig rossz az életérzés. Hiszen sokszor párhuzamos a világnézettel így nincs nehézség. Bizonyos körülmények között meg éppen a nép és társadalom lelkében mélyen rejlő s fejlődő új életérzés előre törésére van szükség az elfásult, életet nem szolgáló világnézet széttörésére. (Persze nem a világnézet abszolút igazságairól, hanem relatív, társadalmi körülményektől függő, igazságokról van szó.) Új életérzés tört magának utat a történelem folyamán a nagy stílusáramlatokban: a román, a gót, a barokk stílusban. Nemcsak új művészi kifejező formák teremtése volt ez, hanem új életérzésnek a megnyilvánulása. Új életérzést tükröznek a nagy társadalmi átalakulások. Pl. a francia forradalom. Amikor létrejön a változás, éppen akkor szükség szerű, ezért nincs jogunk visszafelé ítélni. Hiábavaló lett volna ez a világnézet akkor, amikor az életérzés nem igényelte. A ma szempontjaival nem lehet a múltat ítélni. Minden kor megteremti a saját létföltételeit, különben tönkre menne.

Az életérzésnek világnézetté emelését azonban nem az egyes ember csinálja, hanem egy egész kor, vagy osztály. Néha egy nagy lángelmének sikerül olyan életformát teremteni, mely egész korát megváltoztatja. De ezt sem egészen a maga erejével teszi, csak felismeri a lappangó vágyakat, jogos kívánalmakat, és ő ad kifejezést nekik. — A közönséges embernél nincs más út a világnézet és az életérzés különbségeinek áthidalására, minthogy tudatos világnézete szerint igyekszik alakítani életérzését. A feladat ez: Amire elméje azt mondja, hogy igaz, arra a szíve azt felelje: de jó hogy így van! Ami csak kívülről hatott, ezután belülről irányítson.

Mi kell ahhoz, hogy az eddig idegen, kívülről ható cselekvési rend ennyire bensőséges legyen? Átélés kell. S mi ez? Átélésen „azt a folyamatot értjük, amellyel a felfogott igazságot egész emberi valónkba beolvasztjuk.”⁴ Ismét egy új fogalommal kell megismerkednünk. De ha megfigyeljük Horváth Sándor fejtegetéseit, lényegében igen egyszerűnek fogjuk találni az átélést, azaz annak fogalmi kifejtését. Az átélés az egész ember tulajdonává teszi az igazságot. Tehát akkor az értelemnek, az akaratnak és az érzelemnek is vállalnia kell az igazságot. A mi problémánk pedig éppen ez volt. Először is az értelemnek nagy figyelemmel kell belemélyednie az eléjeadott igazságba. Amennyire csak lehet, át kell világítania, megértenie. Ezt az értelem meg tudja tenni, hiszen természete szerint keresi az igazságot. Ha az értelem találkozott a szintiszta igazsággal, akkor az akarattal is el kell fogadtatni. Ha olyan igazságokról volt szó, amelyek felszabadító jellegűek, akkor az akarat könnyen elfogadja. Ilyen igazságokat gyakran tartalmaznak az újonnan jött világnézetek. De ha az akaratnak

megerőltetést jelent, ez már nehezebben megy, azonban az ember meg tudja tenni, mert az akarat hatalmában áll. Az értelem és az akarat hatalmunkban áll, mindkettőnek hűségesen el kell fogadnia az igazságot, ha azt akarjuk, hogy a szív is majd magáénak vallja. Itt a dolog gyökere. S az előbb említett átélési elmélet erre nem mond semmit. Csak jellemzi, hogy mit kell tennie a képességeknek, de az utolsónál tnácstalanul marad az ember. Hogy lehet azt megtenni, hogy az érzelem is magáénak vallja az igazságot? Mi segíti itt át az őszinte embert, aki lelke mélyéig vállalni akarja a világnézetet?

Egy erény, a *tisztelet erénye* segít ebben meg. A tisztelet az a mozzanat, miáltal lemondunk önmagunkról és akaratunk birtokáról az etikai érték számára. A tisztelet erényének kíséretében jár az alázat, az engedelmesség, fejlődésre való törekvés, szerénység, tárgyilagosság, hit, kegyelet, türelem, stb.⁵ A tisztelő magatartás mindezekből valamit tartalmaz. Ez a tisztelet mindig megállásra és hódolatra készítet bennünket, az előtt ami több mint „én“. A tisztelet képesít arra, hogy magunkat a felettünk álló etikai értékek szenteljük. Burkoltan bennefoglaltatik az, hogy nem tartjuk magunkat, sem érzésünket semminél és senkinél sem nagvobbnak, mindig készenlétben állunk, hogy ahol valami nagy, értékes és szent feltűnik, ott azonnal felajánljuk magunkat. *Ez a tisztelet tele van hittel, hogy van érték rajtunk kívül is és tele van bizalommal, hogy az a másik érték is épp úgy, sőt jobban tudja szolgálni a mi „életünket“, mint a saját, ösztönös korlátolt életérzésünk.* Akiben ez a tisztelet megvan, az meg tudja látni az értelme által eléje tárt igazságokban az értéket, az etikai érték mélységeiben önmegsemmisülten tud belepillantani és azt elragadóan szépnek találni. Aki ezt a tiszteletet birtokolja, az rálépett arra a lépcsőre, mely az igazságnak szeretetben való átkarolására vezet. Ez a tisztelet képesít arra, hogy az értékek finom vonatkozásait és szépségét meglássuk; megmutatja, hogy ami után az életérzés kívánczik, azt az új igazság megadja: a biztonságérzetet, az erős bizalmat, hogy ez az érték is az „ént“ szolgálja, életérzését növeli, csak magasabb síkban, az erkölcsi nemesedés síkján. E tisztelő magatartásban éli át az ember, hogy nem elveszett lény az, aki következetesen jár az eszményeket tartalmazó világnézet útján, hanem éppen ellenkezőleg ez jut el az élet és személyiség kifejlődéséhez. Az érzelmvilág legmélyén ez az a végbemenő folyamat, melyben az értelem igazságai ösztönünkbe, életérzésünkbe olvadnak. Énünk egy része lesz az igazság és a szerinte való élet érzelmi világunkat is kitölti.

Amikor ez ember ilyen megilletődött lélekkel áll az elébe került, értelmét meggyőzött igazsággal szemben és kezd a lélek az igazság mélységébe tekinteni, akkor a lélek *feloldódik*, a belemerevedett érzések, ösztönzések, lelki diszpozíciók feloldódnak, és helyet adnak az új igazság egész személyiséget kitöltő működésének.

Ezt az oldottlelkűség állapotát néha a nagy szentek életében Isten egy szempillantás alatt teremti meg. Hirtelen csoda történik Szent Pállal a damaszkuszi úton. Az eddigi fölényes életérzése összeomlik, hasznavehetetlenné válik, ellenmondásokba, tragikumba keverné őt. Ráébred egy pillanat alatt, hogy milyen rabláncokat hordott eddig.

De ugyanabban a pillanatban, mint mentőangyal ott terem az összeomlott életérzésű ember mellé az új igazság pozitív értékének, belső üdvözítő tartalmának megsejtése. Ez a megsejtés azonnal fejlődni kezd, minden erőt lefoglal és az egész embert betöltő új életérzést és új világnézetet teremt.

A nagy szentek ingyen kapják ezt a gondolat szerinti átformálódást, de azok is kevesen. Legtöbbünknek meg kell szenvednünk érte. Tisztelettel figyelni kell az igazságra, hűségesen meg kell cselekedni, míg érzéseink is elfogadják. Ebben a „csakazértis“ kemény törekvésben minket is segít a tragikum, a szenvedés embert lehengerlő ereje. Naponkint látjuk, hogy megmerevedett énünk ösztönös életérzésünk mennyi bonyodalomba zavar bele, mennyire megnyomorít, mennyire korlátoz, mennyire megakaszt az értékek megvalósításában és mennyire kirekeszt a valóságból. Ilyenkor mi is kiábrándulhatunk saját ösztönös életérzésünk követéséből, melynek ösztönzése éppen nem szolgálja „élet“-érzésünk növekedését. Ugyanakkor nő a lélekben a tisztelet, kitérés az igazság felé, és a lélek csendben, belső elmélyedésben belát az igazság csodálatos, érzelmeinket is magávalragadó világába.

Aki tudja a valóságot őszintén tisztelni, aki tud saját csődjein felülemelkedve gondolkodni, az előtt életszerűen megnyílnak a valóban életet szolgáló igazságok, a fej igazságai a szív igazságai is lesznek és eltűnik az életérzés és világnézet kínzó különbsége.

II.

Életérzés és hit.

A kereszténység azonban nemcsak világnézetet ismer, hanem hitet is. A kereszténység életeleme: a hit; életfeladata: a hit szerint való élet. Ez az élet több a hit parancsolatainak egyszerű megtételénél. A világnézetnél sem volt elég, hogy az ember rabszolgamód tegye amit a tan előír, hanem éppen a cselekvő ember szempontjából fontos, hogy érzése is elfogadják. Épp így a hit is nemcsak a kinyilatkoztatott igazságok elfogadása és a kinyilatkoztatott parancsolatoknak megcselekvése, hanem egész emberi személyiségünkbe kell azt belegyökereztetni. Különben az ösztön mélyében meghúzódó erők állandó alattomos támadásaitól van veszélyeztetve. Ha a hitet is életérzésünkbe gyökereztettük, akkor megszűnik a feszültség az ember érzelmei, ösztönei és hite között, (bár a bűn veszélye mindig megmarad) másrészt a természetfeletti élet ilyen begyökérése után éppen olyan spontán, közvetlen lesz akárcsak más tettünk, amit életérzésünk sugall. Ez a természetfeletti élet pszichikai természetesítése, (nem ontológiai, mert hisz a hit állandóan isteni ajándék, a természetfeletti rendhez tartozik). A természetfeletti élet connaturalissá lesz. Énünk egy részét alkotja, belőle élünk: a szerint ítélünk, értékelünk, cselekszünk. Ami eddig külső volt, bensőséges lesz. A hitet elfogadtam, lelkem legmélyén azonosultam vele, tehát belülről irányít. Ez örömmel jár, mert a saját, de természetfeletti hittel és étellel gazdagított énünk kibontakozása. Az önkifejtés pedig mindig öröm.

A természetfeletti hitet és életet Isten minden megkeresztelt embernek megadja és pedig nem mint puszta metafizikai járulékot, hanem azt akarja, hogy ez pszichikai tartalommal fejlődjen. Ez a természetfeletti élet a kegyelem. A kegyelem részesedés a sajátos isteni életben, mely ember számára és minden teremthető lény számára hozzáférhetetlen, természetét meghaladja. Ebben a hallatlan kincsben Isten külön ajándékozó jóságában részesített. A kegyelem Isten élete mibennünk, amennyiben Isten gondolatai a mi gondolataink lesznek. saját szeretetét önti belénk, hogy azzal szeressük őt. Most a hit által tökéletlenül bírjuk még ezt az isteni életet, de egykor meg fog nyilvánulni bennünk, amikor kivetkőzünk a földi kötelekekből és látni és élvezni fogjuk őt, mint ahogy látja és élvezzi Isten önmagát.

De hogy ezt az életet megélhessük, melyre magunktól sem vágyunk, megélésére semmi erőnk és képességünk nincsen, már itt a földi életben adta Isten a természetfeletti erényeket: a hitet, reményt és szeretetet, hogy ezekkel az erényekkel, ha tökéletlenül is, de az isteni életet éljük. A hitben elfogadjuk a kinyilatkoztatás szavait, így részesülünk Isten gondolataiban. A reményben Isten ígéreteire támaszkodva bizalommal várjuk, hogy elérjük a megdicsőült életet. A szeretetben képességet kaptunk arra, hogy Istent önmagáért szeressük. De ezekkel az erényekkel felszerelve is még tökéletlenül és nagyon rejtett módon részesültünk az isteni életben. A hit nem ad teljes világosságot, csak arra képesít, hogy a kinyilatkoztatást, azaz Isten szavát elfogadjuk Isten tekintélye miatt. A természetes igazságokban saját értelmünkkel megszerezhető nyilvánvalóságot (evidenciát) a természetfeletti igazságokban nem szerezhethetjük meg, ezt Isten tekintélye pótolja, vagyis az a tudat, hogy Isten tudja, amit mond. Így a hit inkább engedelmesség, mint látás. Azért mondja Szent Pál apostol. hogy most homályban, tükör által látunk. Ugyanígy a reményünk is a hit homályára támaszkodik, szeretetünk tárgyával sem jutunk közvetlen érintkezésbe, hogy ez a szeretet az élmény erejével lefoglaljon. „A természetfeletti erény csak azt eszközli, hogy a megfelelő erény cselekedetek a természetfeletti célhoz lesznek arányítva és természetfeletti értéket nyernek.”⁶ Megmarad az emberi erő kifejtéssel járó gyötrelmes bizonytalanság. Valahogy idegenül járunk ebben a világban.

Szent Tamás megadja a magyarázatát, hogy a természetfeletti erényekkel felszerelt ember is miért olyan tökéletlenül birtokolja a hitben megadott természetfeletti életet. Bizonyításának lényege az, hogy a természetfeletti erények oly képességek, amelyek Isten tulajdonai, mi pedig csak ajándékba kaptuk. Természetünk nem birtokolja ezeket teljesen. Ezekkel a képességekkel mindig jobban tud működni az, aki azokat tökéletesen birtokolja, mint az, aki csak ajándékba kapta és tökéletlenül birtokolja. Ezekkel a képességekkel csak az tud boldogulni, akinek segítségére jön e képességek igazi tulajdonosa. Az orvos maga is tud gyógyítani, de növendéke, míg nincs beavatva a tudományba, egészen csak úgy tud gyógyítani, ha segítségére jön mestere, aki a tudományt egészében birtokolja. Így van az ember is. Megvannak a természetfeletti élettevékenység forrásai a hit, remény és szeretet, de csak akkor tudja ezeket használni, ha maga Isten jön, aki a hitre, reményre és szeretetre lendíti e képességeket.⁷

Szent Tamás a természetfeletti erények elégtelenségét a természetfeletti élet teljes kivirágztatásához abban látja, hogy ezek az embernek nem természetes képességei, így nem tud velük működni külön természetfeletti indítás nélkül. Szent Bonaventura nem így indokolja meg a természetfeletti erények elégtelenségét a természetfeletti élet teljes begyökereztetésére. Szerinte az erények a megigazult embert ráállítják az igaz útra és képesítik is a járásra ezen az úton, csak nem frissen (non expedite). A bűn következményei gátolják ebben s ennek a legyőzésére kell valami új, természetfeletti segítség, hogy spontánul, gyorsan, örömmel működjék az isteni élet.⁸

Valami új ajándék kell, ami ezt az isteni életet tovább elmélyíti bennünk: értelmünknek több világosságot ad, akaratunknak több erőt, és érzelmeinknek több örömet, biztonságérzetet ad, hogy ami idegen, a sajátunk legyen. Olyan otthonosan mozogjunk a természetfeletti életben, mint a természetes életben. A szentek élete mutatja a természetfeletti életnek ezt a természetessé tételét.

A szentírás kifejezetten megmondja, hogy mi ez az ajándék, ez a további isteni segítség, amely arra szolgál, hogy az erényeket, az isteni képességeket isteni módon gyakoroljuk. Ez az ajándék, ez a segítség nem más, mint maga a Szentlélek. „Akiket az Isten Lelke vezérel, mindazok az Isten fiai . . . és örökösei.“ (Róm. 8, 14.). Isten fiaiban pedig olyan természetes az isteni élet, mint az ember fiaiban az emberi élet. Ha a szentlélek segít, akkor ebben a számunkra idegen világban még sem mozgunk idegenül, a Lélek úgy segít, mint a természetes életben az életérzésünk. Ugyanazok a tulajdonságok jellemzik mind a két cselekvést. A Szentlélek bennünk lakik, ő a fiúváfogadás lelke. Belénk árasztja hét ajándékát, hogy minél bensőségebb, „természetesebb“, közvetlenebb legyen bennünk az isteni élet. Az erények is isteni ajándékok, de ezeket magunknak kell működtetnünk, mintegy evezőket adott velük a kezünkbe Isten, hogy erőt megfeszítve dolgozzunk a természetfeletti élet vizein. A Szentlélek adományaival pedig vitorlákat feszít ki a lelkünkben, amelybe belefű a Lélek s maga viszi előre a lelkünket, könnyed lendülettel.

A Szentléleknek ezekről az ajándékairól beszél Izajás próféta a Messiásról szóló jóvendölésében. „Vessző kél majd Jessze törzsökéből, s virág nő ki gyökeréből. És rajta leszen majd az Úr lelke: a bölcsesség és az értelem lelke, a tanács és az erősség lelke, a tudás és a jámborság lelke, eltölti őt az Úr félelmének lelke.“ (XI. 1—3.). A Szentléleknek e sokrétű működése elsősorban Jézus Krisztus szent emberségének ígértetett meg. A Szentléleknek e gazdag kiáradása azonban nem korlátozódik egyedül az Úr Jézus Krisztusra, hanem minden megkeresztelt ember részesedik belőle, mert minden keresztény tagja Krisztus titokzatos testének. A testre pedig mindaz a kegyelem kiárad, amit a kegyelmi fő megszerzett és birtokolt. Ez az ajándék Krisztust Isten legtökéletesebb képviselőjévé és szolgájává tette.⁹ Nálunk is ez a feladata a Szentlélek ajándékainak. Az embert teljesen Istennek rendeli alá, értelmét, akaratát, érzelmét a legtökéletesebb Isten-szolgálatra teszi készséggé azáltal, hogy az értelemben a hitnek csodálatos világosságát, az akaratba a reménynek és a szeretetnek

A természetfeletti hitet és életet Isten minden megkeresztelt embernek megadja és pedig nem mint pusztá metafizikai járulékot, hanem azt akarja, hogy ez pszichikai tartalommal fejlődjék. Ez a természetfeletti élet a kegyelem. A kegyelem részesezés a sajátos isteni életben, mely ember számára és minden teremthető lény számára hozzáférhetetlen, természetét meghaladja. Ebben a hallatlan kincsben Isten külön ajándékozó jóságában részesített. A kegyelem Isten élete mibennünk, amennyiben Isten gondolatai a mi gondolataink lesznek. saját szeretetét önti belénk, hogy azzal szeressük őt. Most a hit által tökéletlenül bírjuk még ezt az isteni életet, de egykor meg fog nyilvánulni bennünk, amikor kivetkőzünk a földi kötelékekből és látni és élvezni fogjuk őt, mint ahogy látja és élvezi Isten önmagát.

De hogy ezt az életet megélhessük, melyre magunktól sem vágyunk, megélésére semmi erőnk és képességünk nincsen, már itt a földi életben adta Isten a természetfeletti erényeket: a hitet, reményt és szeretetet, hogy ezekkel az erényekkel, ha tökéletlenül is, de az isteni életet éljük. A hitben elfogadjuk a kinyilatkoztatás szavait, így részesülünk Isten gondolataiban. A reményben Isten ígéreteire támaszkodva bizalommal várjuk, hogy elérjük a megdicsőült életet. A szeretetben képességet kaptunk arra, hogy Istent önmagáért szeressük. De ezekkel az erényekkel felszerelve is még tökéletlenül és nagyon rejtett módon részesültünk az isteni életben. A hit nem ad teljes világosságot, csak arra képesít, hogy a kinyilatkoztatást, azaz Isten szavát elfogadjuk Isten tekintélye miatt. A természetes igazságokban saját értelmünkkel megszereshető nyilvánvalóságot (evidenciát) a természetfeletti igazságokban nem szereshetjük meg, ezt Isten tekintélye pótolja, vagyis az a tudat, hogy Isten tudja, amit mond. Így a hit inkább engedelmesség, mint látás. Azért mondja Szent Pál apostol. hogy most homályban, tükör által látunk. Ugyanígy a reményünk is a hit homályára támaszkodik, szeretetünk tárgyával sem jutunk közvetlen érintkezésbe, hogy ez a szeretet az élmény erejével lefoglaljon. „A természetfeletti erény csak azt eszközli, hogy a megfelelő erény cselekedetek a természetfeletti célhoz lesznek arányítva és természetfeletti értéket nyernek.”⁶ Megmarad az emberi erő kifejtéssel járó gyötrelem, bizonytalanság. Valahogy idegenül járunk ebben a világban.

Szent Tamás megadja a magyarázatát, hogy a természetfeletti erényekkel felszerelt ember is miért olyan tökéletlenül birtokolja a hitben megadott természetfeletti életet. Bizonyításának lényege az, hogy a természetfeletti erények oly képességek, amelyek Isten tulajdonai, mi pedig csak ajándékba kaptuk. Természetünk nem birtokolja ezeket teljesen. Ezekkel a képességekkel mindig jobban tud működni az, aki azokat tökéletesen birtokolja, mint az, aki csak ajándékba kapta és tökéletlenül birtokolja. Ezekkel a képességekkel csak az tud boldogulni, akinek segítségére jön e képességek igazi tulajdonosa. Az orvos maga is tud gyógyítani, de növendéke, míg nincs beavatva a tudományba, egészen csak úgy tud gyógyítani, ha segítségére jön mestere, aki a tudományt egészében birtokolja. Így van az ember is. Megvannak a természetfeletti élettevékenység forrásai a hit, remény és szeretet, de csak akkor tudja ezeket használni, ha maga Isten jön, aki a hitre, reményre és szeretetre lendíti e képességeket.⁷

Szent Tamás a természetfeletti erények elégtelenségét a természetfeletti élet teljes kivirágztatásához abban látja, hogy ezek az embernek nem természetes képességei, így nem tud velük működni külön természetfeletti indítás nélkül. Szent Bonaventura nem így indokolja meg a természetfeletti erények elégtelenségét a természetfeletti élet teljes begyökereztetésére. Szerinte az erények a megigazult embert ráállítják az igaz útra és képesítik is a járásra ezen az úton, csak nem frissen (non expedite). A bűn következményei gátolják ebben s ennek a legyőzésére kell valami új, természetfeletti segítség, hogy spontánul, gyorsan, örömmel működjék az isteni élet.⁸

Valami új ajándék kell, ami ezt az isteni életet tovább elmélyíti bennünk: értelmünknek több világosságot ad, akaratunknak több erőt, és érzelmeinknek több örömet, biztonságérzetet ad, hogy ami idegen, a sajátunk legyen. Olyan otthonosan mozogjunk a természetfeletti életben, mint a természetes életben. A szentek élete mutatja a természetfeletti életnek ezt a természetessé tételét.

A szentírás kifejezetten megmondja, hogy mi ez az ajándék, ez a további isteni segítség, amely arra szolgál, hogy az erényeket, az isteni képességeket isteni módon gyakoroljuk. Ez az ajándék, ez a segítség nem más, mint maga a Szentlélek. „Akiket az Isten Lelke vezérel, mindazok az Isten fiai . . . és örökösei.“ (Róm. 8, 14.). Isten fiaiban pedig olyan természetes az isteni élet, mint az ember fiaiban az emberi élet. Ha a szentlélek segít, akkor ebben a számunkra idegen világban még sem mozogunk idegenül, a Lélek úgy segít, mint a természetes életben az életérzésünk. Ugyanazok a tulajdonságok jellemzik mind a két cselekvést. A Szentlélek bennünk lakik, ő a fiúváfogadás lelke. Belénk árasztja hét ajándékát, hogy minél bensőségesebb, „természetesebb“, közvetlenebb legyen bennünk az isteni élet. Az erények is isteni ajándékok, de ezeket magunknak kell működtetnünk, mintegy evezőket adott velük a kezünkbe Isten, hogy erőt megfeszítve dolgozzunk a természetfeletti élet vizein. A Szentlélek adományaival pedig vitorlákat feszít ki a lelkünkben, amelybe belefű a Lélek s maga viszi előre a lelkünket, könnyed lendülettel.

A Szentléleknek ezekről az ajándékairól beszél Izajás próféta a Messiásról szóló jövendölésében. „Vessző kél majd Jessze törzsökéből, s virág nő ki gyökeréből. És rajta leszen majd az Úr lelke: a bölcsesség és az értelem lelke, a tanács és az erősség lelke, a tudás és a jámborság lelke, eltölti őt az Úr félelmének lelke.“ (XI. 1—3.). A Szentléleknek e sokrétű működése elsősorban Jézus Krisztus szent emberségének ígértetett meg. A Szentléleknek e gazdag kiáradása azonban nem korlátozódik egyedül az Úr Jézus Krisztusra, hanem minden megkeresztelt ember részesedik belőle, mert minden keresztény tagja Krisztus titokzatos testének. A testre pedig mindaz a kegyelem kiárad, amit a kegyelmi fő megszerzett és birtokolt. Ez az ajándék Krisztust Isten legtökéletesebb képviselőjévé és szolgájává tette.⁹ Nálunk is ez a feladata a Szentlélek ajándékainak. Az embert teljesen Istennek rendeli alá, értelmét, akaratát, érzelmét a legtökéletesebb Isten-szolgálatra teszi készséggé azáltal, hogy az értelemben a hitnek csodálatos világosságát, az akaratba a reménynek és a szeretetnek

nagy erejét, az érzelembe pedig azt a biztonságérzetet önti, hogy míg hitben élve végezzük a természetfeletti élet cselekedeteit, életünk nem veszik el, hanem éppen ezzel gazdagodik. Életérzésünket megnyugtatja, sőt bevonul oda és onnét irányít bennünket.

Most nézzük meg egymásután, hogy a Szentlélek ajándékai külön-külön mit eredményeznek a megváltott emberben, hogy annál jobban kivilágosodjék: ezek az ajándékok azok, melyek a végső kialakítást, a hitnek, a természetfeletti életnek a lelkünkbe való begyökérszését segítik és befejezik. A teológiai irodalomban általános szokás, hogy a Szentlélek ajándékainak szerepét a természetfeletti erények segítésében jelölik meg. S tényleg meglepő egyezést találunk az egyes erények és ajándékok között. De most jobb, ha egyszerűen a természetes képességeinkre gyakorolt hatásukat nézzük meg, jobban ki fog tűnni, hogy a természetfeletti életet milyen mélyen ültetik bele természetes képességeinkbe és ezáltal életérzésünkbe.

Az értelmet közvetlenül négy ajándék is támogatja. Míg a hit erénye arra képesíti az elmét, hogy a kinyilatkoztatást elfogadja isteni tekintély miatt, addig az értelmet tökéletesítő ajándékok a hit titkaiba bizonyos bepillantást engednek. A hit erénye nem hozza meg egészen az értelem lecsillapodását az igazság keresésében, mert sajátos emberi belátást nem eredményez, hanem isteni belátásra támaszkodik. A fontolgatás tehát megmarad, az emberi ismeretek is alkalmatlankodnak, míg meg nem jön a Szentlélek ajándékaival. „A hívő lelkek alaplélménye értelmi tekintetben a természetes ismeretek értékbeli túltengése, és ennek küzdelme a természetfeletti hitnek, legalább is érzelmi többrebecsülésével. A sötétség és tájékozatlanság az üdvösség után vágyódó lélekben egyrészt gyötrelmet, másrészt a tisztulás igényét váltja ki. Ennek megszüntetése történik a Szentlélek révén... azt láttatja meg, hogy nem érdemes az alsóbbangú értékekért a felsőbbangút veszélyeztetni, vagy éppen elvetni.¹⁰ (Értelmi hatásait vizsgáljuk a Szentlélek ajándékainak, s íme látjuk, hogy minden ajándék mind a három képességünkre hat, de legfőképpen érzelmeinkre, ami éppen a legnagyobb probléma. Íme olvassuk: „nem érdemes elhagyni“, hogy megnyugtatja ép érzelmeinket, egyenesen életünkért aggódó életérzésünket.) A Szentlélek ajándékai pontot tesznek a lélek töprengéseire és örömmel elfogadtatják a hit igazságait.

A bölcsesség ajándéka arra képesíti az embert, hogy mind az isteni, mind az emberi dolgokról a legmagasabb elvek szerint ítéljen: Istenben lásson meg mindent. Örül Istennek és mindannak, ami Istenhez tartozik. Az értelem ajándéka a kinyilatkoztatás fátyolát lebbenti fel és otthonosságot ad az embernek a természetfeletti igazságokban. A tudomány ajándéka viszont a természet nyitott könyvéből olvassa ki Isten lábnyomait. Ennek segítségével az ember a természeti jelenségekben mindig Istenre gondol. Semmit sem hozhat fel a tudomány, ami megingathatná hitében. A tanács ajándéka arra képesíti az embert, hogy a hitet a gyakorlati életben meg tudja valósítani, és emberileg nehéz helyzetekben is könnyen világos eligazodást találjon.

Az akaratra és az érzelemre az előbbieken kívül különösen a többi három ajándék hat. Ezek az ajándékok az Isten fiainak törvé-

nyeit, életformáját ültetik a lélekbe, megteremtik benne a természetfeletti élet örömét. Az erősség ajándéka arra képesít, hogy akár üldözést, vagy halált is képesek legyünk elszenvedni Istenért és a hitünkért. A jámborság ajándéka arra hangol, hogy Istent mint Atyánkat gyermeki bensőségességgel szeressük. „Nem vettétek ugyanis a szolgaság lelkét, hogy ismét csak féljete, hanem vettétek a gyermekfogadás lelkét, amelyben azt kiáltjuk: Abba. Atyánk!” (Róm. 8, 15.). Ez az adomány teszi, hogy egész mélységében érezzük át, mit jelent az, hogy Isten Atyánk. Amit értelmi fontolgatás az atyaság és fiúság fogalmaival soha el nem érne, azt a világosságot, fényt és örömet adja a Szentléleknek ez az ajándéka azokban az imádságokban, melyekben „maga a Lélek jár közbe értünk szavakba nem foglalható sóhajtásokkal.” (Róm. 8, 26.). A félelem lelke visszatart attól, hogy Istent, Atyánkat valaha is megbántsuk.

Ezek a hatások egy-egy árnyalatban mutatják a léleknek és az akaratnak nagyobb és könnyebb lendületét az isteni dolgok teljesítésére, és igazi örömmel töltik el azt a lelket, amely átadta magát, hogy a Szentlélek egész személyét áthassa. Ezek valóban új emberek, ezekben már az égi élet oly természetes, mint nekünk az életézés.

A Szentlélek ajándékainak ezt a működését vég nélkül lehetne folytatni. Szent Bonaventúra hét területet jelöl meg, ahol mind a hét ajándéknak megvan a maga különleges feladata.¹¹ E hét területből egyet említettünk, hogy a természetfeletti erényeket segítik. Egy másik feladata a Szentlélek ajándékainak a hét főbűn ellen nyújtani a hétszeres orvosságot. De további szemléltetésre nincs szükség. Eddigiekből is látható, hogy valóban a Szentlélek ajándékai azok, amelyek bennünk elmélyítik a természetfeletti életet, mondhatjuk azt, hogy megadják a természetfeletti életézését.

Amikor az első részben az volt a kérdés, van-e valami mód arra, hogy az értelemmel fogadott világnézet életézésünkbe legyen, azt a feleletet találtuk, hogy van. S ez az átélés, mely a léleknek az igazsággal szemben tanúsított tisztelő magatartásából fejlődik ki, az igazság belső értékének és szépségének megsejtésével, annak érzelmeinkben történő elfogadásával fejeződik be.

Itt is azt kérdeztük, hogy lehet-e a természetfeletti életet pszichikai tartalomná tenni, azaz életézésünkbe begyökereztetni. Itt is a természetfeletti igazságok átélésével történhetik meg. De míg előbb elég volt az emberi erőfeszítés, itt, mivel természetfeletti igazságokról van szó, a Szentléleknek kell közbelépnie, hogy a számunkra idegen igazságokat a lelkünkbe ültesse, és életünkben kivirágoztassa.

Hogy a tiszteletre magunkat készítenünk kell, azt láttuk, mikor a természetes igazságokat magabazáró világnézet elsajátításáról volt szó. Ez a lelki magatartás itt is szükséges, mert a tisztelet az egyedüli előkészület az igazság befogadására. Ez fejlődik fel szeretetté, majd azonosulássá. Ez az előkészítő lelki magatartás akkor is szükséges, ha a természetfeletti élet begyökereztetéséről van szó, amelyet a Szentlélek végez. A tiszteletlen, a cinikus, a türelmetlen ember sohasem tud azonosulni az igazsággal. Egyik kezével lehetlenné teszi azt, amit a másik kezével művel.

Úgy látszik, hogy ismét vissza vagyunk utasítva a magunk erőlködésére a természetfeletti életünkben is. Akkor miért volt jó ilyen sokat beszélni a Szentlélek működéséről? Azért, hogy bizalommal, hittel várjuk a Szentlélek működését és türelemmel viseljük el a hit homályát. A Szentlélek meg fogja tenni bennünk azt, amire az Úr Jézus küldötte. De magunk is mindent tegyünk meg, neveljük a tisztelet lelkületét magunkban a természetfeletti világ iránt, és sohase fáradjunk el, mint oly sokszor látni ezt a nekibuzdulásokat követő lehangoltságokat. Noviciátus után, papszentelés után, a természetfeletti világ hangulati megélése után megint visszaesünk régi, természetes életérzésünk hatalmába, a helyett, hogy kitartással, hittel, türelemmel, imádsággal állhatatosan cselekdénk és várnök a mindeneket megújító Szentleket. Nem szabad kritizálni áhítatgyakorlatainkat, a szegény ember erőlködéseit, nem szabad a világbölcs cinizmusával lenézni semmit, amit a nagy szentek kigondoltak, amit megszentelt a keresztény hagyomány, ami klasszikussá érett a lelkiélet gyakorlataiban. Ez elégetné a tisztelet szellemét és elhervasztaná a Szentlélek friss működését.

Életézés — világnézet — hit. Ennek a három lelki megnyilatkozásnak összefüggéseit kerestük. Az eredmény ez: Az az ideális állapot, ha az életézés azonosul a világnézettel, majd a hittel. Az életézés adja a lendületet, a hajtóerőt, egyben a biztonságérzetet, a világnézet pedig hozza az igazságot, az értékek magasrendű eszmei világát. Ezt az azonosulást az átélés hozza meg.

A világnézet síkján lehetséges ez természetes erővel, a természetfeletti élet síkján gyökérszerűen a belétköztött isteni erényekkel, tökéletesen a Szentlélek ajándékaival valósul meg ez a folyamat. A természetes és természetfeletti alakulás ilyen megkülönböztetése azonban csak módszeres és nem valóságos. A megváltott emberben minden erő egyszerre működik. Minden, ami tiszteletet igényel, ami előtt áhítattal, kitárult lélekkel kell megállni, minden, ami igaz, jó, szép és szent egyúttal rész Istenből is, és minden megilletődés, tisztelet, kitárulás, feloldódás egyúttal a Szentlélek ihletése is, mely észrevétlenül, csendesesen mindenütt fújdogál, ahol figyelmet, hajlékonyságot, természetes tiszteletet talál. Azt felfokozza, szeretetté növeli és azonosulássá teszi. A mi részünket megtehetjük, kell is tennünk, hogy lelkünket a világ szellemétől zsákmányként elragadjuk és a Szentlélek kedves lakásává tegyük.

Fr. Ányos.

IDÉZETEK: 1. Kornis: A lelkiélet III. 325 l. — 2. Makkai János: Urambátyám országa. 93 l. — 3. Schütz: A bölcsélet elemei. 240 l. — 4. Horváth Sándor: Intuición és átélés az „Örök eszmék...” c. gyűjteményében. 148 l. — 5. L. Noszlopi László: A szeretet. Bp. 1932. 45. és köv. l. — 6. Schütz: Dogmatika. II. 203 l. — 7. L. Thom. I. II. q. 68. a. 2. — 8. L. Bon: Breviloquium. V. V. — 9. L. Scheeben III. 441 p. — 10. Horváth Sándor: Örök eszmék... 88—91 l. — 11. L. Brevil. V. V.

Egyéb forrásmunkák: Ösztönös és tudatos világnézethez: Noszlopi: Világnézetek lélektana. Életézéshez: Karácsony S.: Ocsúdó magyarság. Tisztelethez: Schütz: Az ige szolgálatában. Oldottlelkűség állapotához: Veres P.: Mit ér az ember, ha magyar.

KÉT ARC.

Almodtam s két arcot láttam
és mindkettő kint tükrözött:
nem tudtam tőlük menekülni,
a két arc hívott s üldözött . . .
az egyik nézett,
— ó fájó élet —
szeméből könnyek
pergenek,
homlokán vérző
szent sebek . . .
hívtalak — szólott —
jer, kövess,
a vérem érted
permetez . . .
néztem remegve:
élve-holt . . .
ez arc Krisztusnak
arca volt . . .

A másik arc — jaj, miért jött...? —
nem szólott, csak nézett, nézett . . .
szívembe markolt a pillantása:
szeme sugára megigézett . . .
egy asszonyarc:
— ó mennyi harc —
végigszántotta
sok barázda,

*elhagyott szegény,
fáradt s árva . . .
Tudom: értem jött,
hívogat,
de érzi: szólni
nem szabad . . .
hív, vár elárvult
anyám arca . . .
tombol bennem a
lélek harca . . .*

*Meg kell küzdenem önmagammal:
két irányba húz két nagy szeretet;
vajjon mit tegyek, jaj, merre*

*[menjek:
nem téphetem szét fáradt
[szívemet . . .*

*anyám ne várj:
ráni nem talál
hívó szavad,
visszatérni
már nem szabad . . .
más is kéri
fiadnak szívét:
fogvatartja
egy más Akarat
s ő már rabja . . .
Te másik Arc,
ki hívsz a harcra:
deríts mosolyt
egy fáradt arcra . . . !*

Fr. Lénárd.

HERKÓ PÁTER

Ki volt az a Herkó Páter?

— A Mátralján, de most már szerte az országban is, gyakran halljuk a nép szájáról Herkó Páter nevét a következő szólásmondásokban:

„Még a Herkó pátértől sem félek“, — ami fölöttébb nagy bátorság jele.

„Még a Herkó páternek sem tenném meg“, — ami utal a nevezett páter ellenállhatatlan, mindenkinél és mindennél tekintélyesebb voltára. Vagy pedig:

„Nem hiszem, ha Herkó páter mondja is“, — ami olyan lehetetlenséget jelöl, amely még a különben szavahihető, tekintélynek elismert páter ajkáról is lehetetlenül hangzana.

„Okos, mint a Herkó páter“ — mondják a Jászságban akkor, ha valakinek talpraesett ügyességét akarják dicsérni.

A maga elzártságában és népi életében oly dús hagyományú Mátraján szeretettel őrzi napjainkig feledhetetlen emlékét. A róla fennmaradt szólások, történetkéik mind nagy tekintélyt jelzik és meghatározzák működési helyét, mikor róla mint a palócok apostoláról beszélnek. A hagyományok nevét is tudni vélik, mikor róla mint „balogi“ — Balog barátról beszélnek, sőt arra is utalnak, hogy ferences volt, aki erősen hadakozott a protestánsok ellen. Eddig a személyére vonatkozó népi hagyomány tanúsága.¹

— A Herkó páterre vonatkozó szólásmondásokat nyelvészeti szempontból vizsgálók egy része azt állítja, hogy Herkó páter alakja csupán a legendáé, vagy pedig pusztán fogalom és egy idegen szójarás magyarra fordítása. Szepességben gyakran használják a magyar szózással megegyező értelmezésben a „Herr Gott Vater“ — szólást, s ennek fordítása lenne a magyar Herkó páter.² Mások így határozzák meg személyét: tréfás, fenyegető árnyalatú egyéniség a magyar szózásmódban, aki országszerte híressé vált protestánsgyűlöletéről.³

— Legtöbben a német analógiát, mint magyarzó elméletet elvetik és meglehetősen egyértelműen foglalnak állást történeti személyisége mellett, amint azt majd a továbbiakban látjuk.⁴

— Tóth Béla már helyesen azonosítja azzal a Hirkó nevű jászai baráttal, aki a XVII. században erősen üldözte a protestánsokat.⁵

— A rendi évkönyvek és más források meglehetősen mellőzik és mint „Herkó páterről“ sohasem történik említés, ami azonban nem perdöntő jellegű, hiszen hivatalos írásokban senkit sem jellegetnek ragad-

¹ Révai lexikon. IX. 789.

² Nyelvőr, 1896 évf. Tóth Béla: Szállóigék. U. a.: Mendemondák.

³ Ványi Ferenc: Magyar irod. lex. Bp. 1926, 349.

⁴ Pauler Gy.: Wesselényi Ferenc nádor és társainak összeesküvése. II. 239.; Századok 3. évf. 92.; Századok 1893. évf. 2. füzet; Új Magyar Múzeum 1861. évf. I. 362. stb.

⁵ Szállóigék lex. Bp. 1906.

vány — vagy becenevén. Alakját az egyik századvégén megjelenő vicclap olyanná torzította, ami rendjére nézve sérelmes volt. Ezért nem nyúltak eddig életéhez és innen származik a nagy hallgatás.

— Ilyenformán joggal nevezte az egyik róla szóló közlemény Herkó pátert a „magyar egyháztörténetírás szerencsétlenjének“. Nagy tevékenységéről, fáradozásáról alig történik említés és alakját jobban megőrizte a népi hagyományok és szólásmondások ködbe süllyedő világa, mint a levéltárak és könyvtárak sárguló, porosodó papirosa.⁶

„Szavára egy emberként indult meg a palócság.“

— Herkó páter nem volt a tudomány embere, nem épített és írott műveként is csak egy, ma hozzáférhetetlen levele maradt ránk. Emlékét, ízlését, kultúráját nem hirdetik alkotások. Herkó páter a népben alkotott, a néppel munkálkodott: lelkipásztor volt...

Antunovicsból — Herkó páterig...

Érdekes és tanulságos vizsgálni azokat az eredőket, amelyek egy ilyen átütő egyéniségű népvezér, illetve ihlető, egyéniségének összetevőivé válnak. Milyenek azok a mélységek ahonnan jönnek és milyen magasságokba lendülnek.

Bármilyen hihetetlenül hangzik, de Herkó páter, a magyar szólásmondások hőse, vérében nem volt magyar. Szülei, de legalább is atyja, ahhoz a kétezer bosnyák család egyikéhez tartozott, akik P. Maravity Marián ferences püspök beszámolója szerint 1645—55 közötti időben vándoroltak Boszniából Magyarországra, az egyre elviselhetetlenebbé váló török nyomás elől.⁷

Igaz, hogy itt is török uralom alá kerültek, de itt legalább Európa szeme előtt voltak és érdekükben sikra szállhatott a szultán katolikus alattvalóinak protektora, a császár diplomáciája. Leginkább a szultáni birtokokon helyezkedtek el, ahol az élet, a bánásmód és az adó elviselhető volt. Így hatolnak be Szabadkára és a színmagyar Szegedre. Számuk már a nagy bevándorlás előtt, 1640-ben akkora, hogy a szalvatoriánus ferenceseknek Szegeden külön Concionator Dalmatarum, vagy Bosnensium-ról kellett gondoskodniok.

⁶ Új Magyar Sion, 1875. évf. 396—97.

⁷ Bozsitkovic: Kriticki Ispit popisa... 79. és Fermendzin: Chronikon, 41. Idézi P. Unyi Bernárdin: A mohácsi ferencesek története. Gyöngyös, 1943. 152

Ezekből a bosnyákokból többen beléptek a szalvatoriánusok közé és feljegyzik róluk az írások, hogy ellentétben a provinciában éppen e tájban egyre szaporodó tótokkal és morvákkal, mindig jó barátságban maradtak a magyarokkal és nem léptek fel soha külön követelésekkel.⁸

Az Antunovics család, melyből Herkó páter származott, Szabadkán törzsökös. Az a tény, hogy később a szegedi szalvatoriánus és nem a szabadkai bosnyák rendtartomány tagjai közé lépett, azt sejteti, hogy a család valamelyik ága Szegedre is elágazott és így ismerkedett meg a kis Antunovics fiú a magyar ferencesekkel.⁹ Nagy utat kellett megtennie, míg Antunovicsból Herkó páter lett a „Palócok apostola“.

A kis fiút talán az a belgrádi származású Dalmát Szlavity Jeromos karolta fel, aki évekig volt szegedi dalmát szónok és aki mint gyöngyösi gvárdián halt meg 1663-ban, az Antunovics-fiú szerzetbelépésének évében. A szalvatoriánus rendtartományban mindig dalmata viselte szerzetesi névként, a dalmata szent Jeromos tiszteletére, a Jeromos nevet.

Az egykorú rendtörténeti kéziratok mindig csak mint Balog Jeromosról beszélnek Herkó páterünkről. Hogy miképpen lett Antunovicsból Baloggá, az ma már kikutathatatlan. Lehet, hogy a név, mint ragadványnév kísérte a családot és ezt használta Herkó páter a magyarnak kimondhatatlan Antunovits helyett, amire bőven van példa a rendtartomány akkori történetében.¹⁰

Igy lett Hieronymus Antunovics-ból Balog Jeromossá. — Társai talán kis termete, vagy szerzetesi nevének méltóságos hosszúsága miatt a Hieronymusból nevét Hierkóra, vagy Hirkóra, — Jeromosból Jerkóra kurtították, amelyből a nép, a könnyebben kimondható Herkót formálta.

„A „magyar próféták“ iskolájában ...

A mohácsi vészt követő török hódoltság keserves másfél évszázadában, aminek végére Herkó páter élete is esik, a magyar ferences volt nemcsak a katolicizmus, hanem a magyarság egyedüli fenntartó szerve. A magyar barátok nemcsak, mint szerzetesek, hanem mint valami különleges „magyar próféták“ kerültek be a magyarság történetébe. Azzal, hogy szívvel-lélekkel csatlakozott hozzájuk, Herkó páter is egy ilyen magyar próféta lett. Élete és működése hasonlít a többi névtelen magyar barátéhoz: helyes alkalmazkodás helyhez, időhöz, alkalmakhoz, ugyanakkor teljes kötöttségektől mentes szolgálata a katolicizmus és a magyarság érdekeinek.

Mikor 1662 táján belép az obszerváns szalvatoriánus szerzetesek közé, vihar előtti csönd van. A halódó ozmán birodalom utolsó kétségbeesett próbálkozással készül Bécs és Európa leigázására. Fiatalon léphetett a szerzetbe, mert a noviciátus után 1663-ban humaniórákat tanul Szegeden P. Ambrozovics Ágostontól. Társai közül csak kettőnek ismerjük nevét: Sentei Andrásét és Bárkányi Jánosét. Itt fűződnek össze a barátságoknak azok az erős szálai, amelyek élete végéig elkísérik és bizonyos mértékig meghatározzák ezt a három nagyrahatott embert.

1663 őszén a török csapatok nagymérvű felvonulása és a nyomában járó nyugtalanság alaposan megbolygatja a szegedi kolostor lakóinak

⁸ Karácsonyi: I. kt. 463.

⁹ A bosnyák ferenceseknek a török idők alatt egészen 1729-ig volt egy kis rendházuk Szabadkán a Gyümölcsoltó Boldogasszony egyháza mellett. L.: Cseplovich: Synoptico-Memorialis Catalogus...: p. 90.

¹⁰ Szegedi Fábri András provinciálisról bizonyosan tudjuk, hogy bosnyák családból származott, s családneve mégsem maradt ránk. Herkó páternek a Jeromos névben utóda, Guganovics Jeromos „Ludasi“ „Ludassi“-ra változtatja szerzetbelépésekor nevét. L.: 1690. évi tabulat

életét, amit a csakhamar kiütő háború csak fokoz. A szécsényi kolostor elvesztése, a párkányi csatavesztés, Érsekújvár ostroma és elfoglalása, olyan nagy zavarba és aggodalomba hozta a szalvatoriánusok egy részét, hogy sokan szabad útlevelet kértek provinciálisuktól, hogy idegen országokba menekülve legalább pusztá életüket mentse. Csak amikor a török váratlanul visszavonult, nyugodtak meg lassan a felbolygatott lelkek.¹¹

A szegedi kolostor lakóinak feje felül is elvonult a vész és a fiatalok is derekasan megállották helyüket a viharban.

1665 júliusában Herkó fráter Gyöngyösre kerül filozófiai tanulmányainak végzésére. Gyöngyösön a szalvatoriánus ferencesek végvárszerű anyaházában ebben az időben nemcsak filozófiai studium van, hanem a rendtartomány ujoncnövendékei is itt nevelődnek. A noviciátus élén Herkó fráter földije, a szentéletű öreg Szegedi Fábri András áll, aki a fiatal Egegi Nándorral együtt tanítja nemcsak a filozófiát, hanem a teológiai és klasszikus tárgyakat is.

A rendtartományt ebben az időben nagy nemzetiségi harcok szántják. A rendi káptalan szigorú határozatban kimondja, hogy a választásoknál és egyéb dolgokban „ne tekintsék a vért vagy származást, hanem a választandók erkölcsét és kormányzati okosságát.”

Három évig élt Herkó fráter Gyöngyösön. Itt került először összeköttetésbe és itt szerette meg azt a palóc népet, amelynek később apostola és hőse lett. 1667-ben Hradist-ra, a szalvatoriánusok morvaországi asylumába küldték, hogy morálist tanuljon a tudós Constantini Lukács atyától. Innen 1668-ban Sebesre (Alsósebes) kerül, ahol befejezi tanulmányait és készül pappászenteltetésére. 1669 július 2-án Jászberényi Gáspár provinciális, társával, Patai Andrással együtt Herkó frátert a legközelebbi alkalommal felszentelendőnek nyilvánítja, ami hamarosan, még az év őszén a közeli Kassán meg is történt. Hat évig járt „a magyar próféták” iskolájában, mígnem Szegedi Ferenc egri püspök pappá szentelte.

Malleus hereticorum...

A két újmisési atya Kassán maradt. — Ismét nehéz idők következtek. 1670 márciusában kipattan a Wesselényi—Zrínyi-féle összeesküvés. Zrínyi Pétert elfogták, a szövetség lelke, a nádor már nem élt. I. Rákóczi Ferenc nekitámadt a németeknek, de hamarosan letette a fegyvert. Párthívei kibújdostak az országból és „bújdosók” vagy kurucok néven keltek fel „az leigázott Haza szabadításáért.” A városokat Spork császári generális idegen katonasággal rakatta meg és egyenlőre minden ellenállást elnémított.¹²

A fordulatot a mindjobban előretörő katolikus visszahatás, rossz szóval az „ellenreformáció” arra használja fel, hogy erőszakkal, igazságtalanul elvett pozícióit visszaszerezze.

Az egri püspök visszavette székesegyházát, a kassai dómot. A ferencesek, a makacsul tiltakozó protestáns városi tanácsok akarata ellenére rendházat alapítanak Eperjesen és Bártfán, sőt segítenek a volt katolikus templomok és plébániák visszaszerzésében. Természetesen ez nem ment minden erőszak nélkül, de mi volt ez ahhoz képest, amellyel a protestantizmus az előző században megsemmisítette csak a Ferencrend 66 magyar kolostorát, nem is beszélve arról, ami a következő években zúdult a ferencesekre.

1671-ben Herkó páter már tevékeny tagja a kassai kolostornak. A kassai ferencesek a század húszas éveitől kezdve adminisztrálják a jászói

¹¹ Karácsonyi: I. 466.

¹² Karácsonyi: I. 469.

plébániát. Ez a plébánia középpontja volt a huszonegy faluból álló jászói questuáriának.¹³ Ide nevezték ki a fiatal Herkó pátert adminisztrátornak és questuáriusnak. Nagy lelkesedéssel, buzgósággal állott a jászóiak és messze vidék lakóinak lelki szolgálatára. Fáradhatatlanul járta a rábízott falvakat, tanította, buzdította és vigasztalta a népet. Jó pásztorhoz híven óvta övéit a „ragadozó farkasoktól“ és a herezis konkolyának vetőitől. Ilyen működésében került bele Szőnyi Nagy István: Szomorú áldozás és számkivetés c. krónikájába. A következőket olvassuk benne:

1671 március 12-én Herkó páter Hamar Ferencsel, gróf Keglevich Ferenc főispán lelkészével beállított Tornára, hogy a templomot és parochiát a királyi rendelet értelmében átvegye Szőnyi Nagy István protestáns lelkészről. Mivel ellenállásra számított, királyi katonaságot is vitt magával. Hathatós és erélyes működését így írja le a kárvallott:

„Herkó páternek, mint egy körülöttem forgolódo mészárosnak, egy fejsze vala kezében. Két kézre fogván fejszét, mondá: meg kell Uram bizony annak lennie, mert ezek a vitézek Ő felsége vitézei és Ő felsége akarattjából jöttek ide.“ Mikor ellenkezni próbált és jogaira hivatkozott, ez volt a felelet: „megperdítvén fejszét a fejem fölé Herkó páter mondá: Hallgass Uram, mert Isten engem úgy segélyen, elköltél (?) arról ne prédikálj sokat.“ Ismét ellenkezőt, mondá Herkó páter: „adjad Uram, mert majd Isten engem úgy segélyen, rosszul jársz.“

Hogy azonban rosszul nem járt, azt mutatja az, hogy megírhatta panaszos krónikáját. Csak a parochiáról rakták ki.¹⁴

Mi volt ez ahhoz képest, amit a ferenceseknek kellett kiállniuk a protestánsok gyűlölködése miatt. Durva, kegyetlen idők voltak, tele lélekaláhalással és ilyen és hasonló radikális polémiákkal. A közeli Kisszebenben a protestánsok Szaladin Ciprián atyát addig rugdosták, míg sérvet kapott és száját, mert nem tagadta meg hitét, sőt védelmezte, ganéjjal úgy megtömték, hogy napokig feküdt eszméletlenül.¹⁵

Lehet, hogy Herkó páter nemcsak a fent leírt esetben járt el így és valóban rászolgált a protestánsok gyűlöletére. Igazi „malleus hereticorum“ volt, a tudott és fanatikusan szeretett igazság bajnoka.

A szendrői eset...

1672 májusában Herkó páter Kassáról, illetve Jászóról Szendrőre, palóc vidékre került házfőnök helyettesnek és szónoknak. Ő lett egyúttal a növendékpapok gyóntatója is. Jó volt, hogy elkerült előbbi működésének színhelyéről.

Hosszas készülődés után július végén az Erdélybe és a török hódoltságba menekült bújdosók rátámadtak a királpártiakra és el akarták foglalni Magyarországot. Ehhez természetesen az kellett, hogy a városokban elhelyezett királyi seregeket megverjék és a városokat elfoglalják. Tűzzel-vassal pusztítottak mindent, ami királpárti és katolikus volt.

Augusztus 11-én a nagyszőlősi rendház esett áldozatul vad dühüknek. A szerzeteseket súlyosan megsebesítve üzték el. A sebesi testvérek a Kassa felé tartó bújdosók elől Eperjesre menekültek, de ott is bajba keveredtek, mert a bújdosók elfoglalván a várost, hetekig éltek halál-

¹³ Questa, a ferencesek szokásos alamizsnagyűjtése. Questuárius volt régen az a páter, aki egy körzetben nemcsak az alamizsnát gyűjtötte össze, hanem az óriási paphiányban a hívek lelki ellátását is szolgálta. Minden kolostor több ilyen körzetre, questuáriára osztotta fel környékét. A kassai kolostornak nyolc kerületben, kétszázharmincegy községe volt. A gyöngyösinek háromszáznál több V. ö.: Szabó Adorján: A kassai ferencesek ... 74 és 95 oldalak.

¹⁴ Új magyar Sion, 1875. évf. 396—97.

¹⁵ Blahó—Verebélyi: Annales. II. 627

félelemben és mikor visszatérhettek Sebesre, kolostorukat kifosztva s kriptájukat is feltörve találták. A homonnaiak még gyászosabb napokat láttak. Meztelenül, állandó ütlegek között hurcolták el őket és meg is ölték volna, ha a jólelkű Barkóczy Sándor meg nem könyörül rajtuk és tizennyolc tallérnyi váltságdíjért ki nem váltja őket a protestáns kurucok kezéből.

A vész Szendrőt sem kerülte el. Már az 1673 év első hónapjaiban a bújdosók támadása előtt sokan kerestek menedéket a szendrői kolostorban. Mivel Szendrő megtámadása kikerülhetetlennek látszott, a provinciális Kuratóczy Mihály házfőnök-teológiai tanárt a rábizott papnövényekkel együtt még júniusban Eperjesre helyezte és helyébe a szenvedésekben megedzett Bárkányi Jánost küldte. Bárkányi és Herkó páter, a két jóbarát felkészült az eljövendőkre. Amennyire tudták a férfiak segít-

A szendrői eset.

ségével megerősítették kis rendházukat. Jó volt ez az előkészület, mert már júliusban vagy augusztus elején 1500 kuruc támadta meg a kolostort. Az ostrom a legnagyobb heveséssel tartott napokig. Égett az egész város és meggyulladt a templom és a kolostor tetőzete. A kolostorba szorult nép már-már hajlandó lett volna a megadásra, de a ferencesek készebbek voltak elégni, mint a katolikus hitet elárulni.¹⁶ A két hős barát, Bárkányi és Herkó páter addig lelkesítették a népet, míg azok is készek voltak helytállni és tovább vállalni a harcot.

Nem múlt el nap, hogy Herkó páter, akire az ostromlók ugyancsak acsarkodtak, valami új tréfás csellel meg ne zavarta volna számításait. Végre belátták, hogy a kolostorral egyhamar nem boldogulnak, maguk előtt hajtva a város állatállományát, elvonultak Szendrő alól.

Nagy nyomorúság várt a szendrőiekre s velük együtt a testvérekre. A város egy-két ház kivételével leégett és az állandó zavarok miatt, szó sem lehetett helyreállításukról. A ferencesek egyenlőre szindikusuk véletlenül épen maradt házában vonták meg magukat és ott tartották az istentiszteletet is, míg a templomukat lassan be nem fedték. A rendházat már nem tudták helyreállítani, mert a kurucok állandó támadása miatt a szendrői alsó várba kellett húzódnok. Itt kaptak egy nagy pincét.

¹⁶ Karácsonyi: I. 474., II. 171. Adatok az egri egyházmegye történelméhez. 1885. 139.

melynek elején volt négy szoba, egy konyha és egy tornác. Ez lett ezután a szendrői „kolostor“, míg csak a kurucok és Thököly hatalma, 17 év múlva egészen meg nem tört.

Herkó páter nehezen bírta a vakond-életet. A kurucok különösen pályáztak rá, élete állandóan veszélyben forgott és kedves palócinak sem lehetett szolgálatára a folytonos portyázások miatt. „Kurucmentes“ helyre vágyott, ahol dolgozhat valamit Isten dicsőségére. Volt tanára, Fülöp András provinciális, 1674 májusában Dunántúlra, a szép és békés Sümegre helyezte, ugyanakkor Bárkányi Kassára került.

Sümegen is kedvenc munkakörét, a questuáriusságot bízták rá. A palóc dombok és hegyek helyett a dunántúli utak vándora lett. Házfőnökével, a gyöngyösi születésű Kulcsár Gergellyel együtt vágyakoztak vissza a Mátraaljára. A következő évben Kulcsár kívánsága teljesült, mert gyöngyösi házfőnöknek nevezték ki, de Herkó páternek maradnia kellett. Házfőnök-helyettes, szónok és a ház lelkiatyja lett.

Az 1676 évi káptalan is Sümegen hagyta és újra questuáriussá tette. Működéséről ez időben nem sokat tudunk, de, hogy a sümegi kolostor úgy belenőtt a környék népének lelkébe, abban nem kis része van Herkó páter két és félévi működésének.

Évközben hivatta tartományfőnöke Kassára és újra rábízta a jászói adminisztraturát. Ebben a minőségben jár az ugocsamegyei Újlakon (Tisza-újlak) és itt keltezi egyetlen fennmaradt levelét 1676 július 6-án.¹⁷

Palócok apostola...

1677 őszén visszamehetett Gyöngyösre. Talán gyengélkedő volt, mert az aránylag könnyű sekrestyéséget bízzák rá. Lélekszeretete hamar talpraállította, és példátlan buzgósággal állott bele a munkába. Folyton járt-kelt. Ékesszólása és egyéni szeretetreméltósága miatt olyan nagy lett a nép vonzódása, hogy szavára „mint egy ember indult meg a palócság“. Éjjel-nappal tanított, korholt és dicsért, csak akkor aludt a szekéren, miközben egyik helyről a másikra ment.¹⁸

1678-ban ismét megnehezült a szalvatoriánusok feje felett az idők járása. A kurucok új erőre kapva egészen a Szepességig száguldoztak, lehetlenné téve a közbiztonságot. Gyöngyösön, Herkó páter akkori lakóhelyén is, egymást érték a kuruc erőszakoskodások. Állandó volt a rablás és fosztogatás, ami ellen úgy próbáltak védekezni a gyöngyösi barátok, hogy Tállya György, Uri István és Pap Izrael kuruc kapitányoktól oltalomlevelet kértek. Az 1678 jan. 4-én Szécsőn kelt levelükben oltalmukba veszik „az Gyöngyösi Clastromban levő szegény barátokat“ az „sok el Istentelenedett prédáló fegyveres ember“ ellen, „kik nem az Haza szabadsága helyreállításáért, hanem az prédájért viselik fegyvereket, sem Istennel, sem előttük járó tiszteivel, sem az bújdosó nemzet Edictumival nem gondol.“ És ámbár hatalmat adtak a város lakosainak, hogy a portyázókat megfognák vagy meg is öljék, egészben véve az oltalomlevélnek nem sok fogantja volt.¹⁹

Herkó páter az év júliusában ismét foghatta a vándorbotot, hogy a biztosabb Lévára menjen. Előjárói rábízták a koldusszegény lévai rendház főnökségét. Legalább itt is palócai között lehetett és mint a ház szónoka, vigasztalhatta a lévaiakat és messze vidék katolikusait.

Itt sem volt sokáig nyugta 1679 augusztusában már a Vág völgyét dúlják a kurucok. Herkó páttert az engedelmesség a török alatti ország-

¹⁷ Erdélyi Múzeum. Kemény gyűjtemény XXIV.

¹⁸ Új Magyar Sion 1875. 396—97.

¹⁹ Historia Domus Conv. Gyöngv. I. 63.

részbe, szülővárosába, Szegedre viszi. Magyar elől magyarnak a törökhöz kellett futnia, — sok magyar ember tette ezt, a testvérvizálynak ama szánivaló napjaiban. — Az öreg Fülöp András tárt karokkal fogadja. Rendszeres szónoka lesz a szegedieknek és közben a vidéket járja, segítve ahol segíthet. A szegedi rendház lakói együttesen szólalnak fel a királyi kamaránál Ludas falu megmentése érdekében. A falut ugyanis a lévai, füleki és szendrei és ónodi királyi végvárok katonái iszonyúan megrabolták. Herkó páternek és társainak nemcsak az ellenséges töröktől kapott sebeket kellett orvosolnia, hanem azokat a még fájóbbakat is, amit magyar, magyaron ütött.²⁰

1680 augusztusában visszakerült Gyöngyösre régi questuáriusi állásába. Folytathatta a palócok pasztorációját ott, ahol elhagyta.

A következő két év alatt úgy bevészte beléjük a hit igazságait, ezeknek az igazságoknak védelmét és a maga feledhetetlen egyéniségét, hogy nemcsak az akkori nehéz idők, de a következő évszázadok próbatételeit is fényesen kiállották. Ez alatt az idő alatt szerezte meg azt a páratlan tekintélyt, elismerést, mely a nép részéről csak nagyon kiváltságos keveseknek jár.

Zrínyi Ilona káplánja...

1681 aug. 6-án Erdős Athanáz provinciális a szakolcai káptalanon a kassai kolostor állományában, regőczy káplánnak nevezte ki. — Még Báthori Zsófia, az öreg fejedelemné bízta katalizálása után a regőczy vár lelki ellátását a szalvatoriánusokra és fia, I. Rákóczi Ferenc, majd özvegye Zrínyi Ilona alatt is ellátták ezt a szolgálatot. A rendtartomány mindig legkiválóbb tagjait küldte a híres Rákóczi család udvarába, s így került a sor a neves Herkó páterre is.

Mikor Zrínyi Ilona anyósának halála után Munkácsra költözik, Herkó páter is az udvarral megy. — Talpraesett tanácsaival sokat segít a tenger gondban élő Nagyasszonynak, s mikor fontos és bizalmas levéllel Szelepcsényi primáshoz kell valakinek mennie, Herkó páter ajánlatára Bárkányi Jánost küldi. Ez a megbízatás veti meg alapját annak a tántoríthatatlan hűségnek, mellyel Bárkányi a Rákóczi család iránt egészen haláláig viseltetett.

Herkó páter bármennyire együttértett a Rákócziakkal és kívánta felemelkedésüket, a „galamb és a saskeselyű“-Zrínyi Ilona és Thököly Imre házasságát nem tudta helyeselni. Lehet, hogy ezt szóban is kifejezte, mert már a makoviczai lakodalom előtt, 1682 máj. 18-án a rendi kormánytanács Bárkányit küldte a munkácsi várba, hogy diplomatikus hajlékonyságával s ugyanakkor erélyességével a katolikus Rákóczi árvák oltalmazója és tanítója legyen Thököly ellenében.

Herkó páter Regécze húzódott. A vár népének és a környék lakóinak üdvéért élt. A további folyományok mintha nem Herkó páttert igazolták volna. Thököly már aug. 12-én elfoglalja Kassát, a felvidék keleti részének kulcsát és fővárosát. Ekkor jó hasznát látták a szalvatoriánusok, hogy olyan szoros összeköttetések voltak Zrínyi Ionával. Nemcsak, hogy nem ismétlődtek meg az 1672-ben kiállott szörnyűségek, hanem Kassán is megmaradhattak és szabadon járhattak a Thököly hatalma alatt levő országrészek.²¹

A két regéczi labanc...

Thököly sikert sikerre halmozott és folytatta diadalútját. Szept. 3-án már Fülek vára ellen vezeti az egyesült török-magyar sereget.

Koháry István, a vár kapitánya utolsó csepp véréig védte volna a fontos végvárat, de a bennszorult városi lakosság nem osztotta Koháry hősiességét.

²⁰ Karácsonyi: I. 478

²¹ Karácsonyi: I. 484

álláspontját. Szept. 5-én már csak a török halottak száma 4000-re ment. Mivel a szakadatlan ágyúzás tönkre tette a várost s benne a ferencesek egyházát és kolostorát, sőt emberben is sok áldozatot követelt, az elégedetlenkedők titokban paktálni kezdtek az ostromlókkal, és Fülel árulás útján elesett.

Thököly bosszú helyett a maga pártjára akarta édesgetni a legendás hírű várnagyot, de Koháry élesen utasította vissza kecsegtető ajánlatait és szemére lobbantotta, hogy uralomvágyában és hiúságában elárulta a hazát és a kereszténységet. Merészségeért háromévi és két hónapi súlyos börtön várt rá.²² Először a regéczi vár kazamatáiba zárták, de évek során végig próbálta a Rákóczi-ház összes várbörtöneit. Regéczen aránylag még jó dolga volt, mert Herkó páterben jó lelkiatyát talált, aki nemcsak vigasztalta keserűségében, hanem kedélyével felderítette és segített rajta, ahol tudott.²³ A börtönélet sivárságában és Herkó páterrel folytatott lelki-beszélgetések hatása alatt alakul ki az a lélek, melynek cselekvő áhitatát hirdeti a füleki és váci ferences kolostor, valamint számos kegyes alapítás.

„A börtön sötétje nekem világosságot hozott ...”

Maga írja magáról később: A börtön sötétje nekem világosságot hozott, azt, amellyel most a világ csalfaságain keresztül látok.²⁴ Nemcsak lelki téren találkoztak. — egyezett politikai felfogásuk is. Koháryt az állította a császár oldalára, mert remélte, hogy általa szabadul meg a magyar legnagyobb átkától, a töröktől. Fájdó lélekkel tapasztalta, hogy önerőnkől semmire sem vagyunk képesek, csak egymás mardosására és kisebbitésére. Mint meggyőződéses katolikus nagy távlatokban tisztán látta a magyarság és a katolikus egyház hivatását.

Herkó páter, aki hódoltsági részen született és működött, jól látta és érezte a hódoltsági élet minden keservét és megaláztatását. A magyar összefogás lehetetlenségét a katolikus-protestáns viszályban látta. Ez a viszály a hódoltsági részekben a híres templomperekben, a királyi Magyarországon templomfoglalások és visszafoglalásokban nyilvánult meg. Mint

katolikus papnak, vére hullásával is meg kellett védenie a katolicizmus pozícióit és javait, ezért került személyileg is szembe a protestantizmussal, melynek vadságát és radikalizmusát volt alkalma nem egyszer saját hátán tapasztalnia. Mindkettőjük a „magyar királytól” várt és remélt olyan számottevő segítséget, melynek alkalmazásával lehullanak a török bilincsek. Ez állította szembe mindkettőjüket a török-barát Thökölyvel Koháry nagy türelme, lelki erőssége bámulatba ejtette őket, hogy akiknek örizniök kellett volna, azok kísérelték meg kiszabadítását. Balu!

²² P. Könyv Kelemen: Fülel vára, 22—23.

²³ Károlyi: I. 46.

Bangha: Jellemrajzok, 294.

ütvén ki a dolog, sorsa rosszabbra fordult, mert Thököly továbbvitette, kálváriájának többi állomása felé, melynek végén azonban ott reménykedett a szabadság.²⁵

Az eset miatt Herkó páter, aki bizonyára részes volt a szöktetési kísérletben, és akinek nagy barátságát Koháry iránt úgy sem nézték jó szemmel, megvált a regőczi káplánságtól.

Halálig a lelkeké...

1684 őszén Kassán találjuk. Ebben az időben Zrinyi Ilona és Bárkányi is itt él leginkább. Újra questuárius lesz és járja a jólismert és szeretett tájakat.

Lassan eltűnik szemünk elől. 1685 júniusában a káptalan Kassán hagyja, de a következő évi tabulában már nem szerepel.

Herkó páter, vagy mint hivatalosan nevezték P. Hieronymus Balog concionator praemunitus Sacramentis devote exspiravit — olvassuk a kassai necrologiumban.²⁶ 1686 jan. 25-én halt meg. Nemes szíve, mely halálig a lelkeké volt, gyorsan felőrlődött a küzdelmes 16 év tenger munkájában és fáradozásában. — A szerzetben is csak alig negyedszázadig élt és nem volt 42—43 évesnél több, mikor meghalt. Mégis sokat élt, mert sokat dolgozott, sokat szenvedett. Fényt hagyott maga után, századokra világító fényt, amilyent nem hagynak maguk után a földi hatalmasságok. A kassai kolosor kriptájában névtelenül várja a feltámadást.

Mikor örök álmra hűnyta szemét, már készülődött a regőczi két labanc politikájának igazolása. Bécs alól futott a török, Koháry bilincsei oldódtak, Thökölyt bilincsbe verve vitte a török Belgrád felé. Zrinyi Ilona Munkácsra szorult és nagy-nagy gond és árvaság szakadt rá. Bécs alól megindult a felszabadító sereg, hogy levegye a magyarság másfél-százados bilincseit, de megindult Buda felé a kiábrándult kurucság is, hogy egyesült erővel szabadítsa fel hazáját. Herkó páter kihúnyó élete mindezt megérte...

Herkó páter egyénisége...

Herkó páter színes, gazdag egyénisége a délszláv típus sajátos jellegét viseli magán. Roppan temperamentuma, nagy áldozatosságában, fanatikus hitében és munkaszeretetében oldódik fel. Arany kedélye, tréfás, derűs szelleme tele van eredeti meglátásokkal és sok fuffanggal. Talán jellemének ezt az oldalát túlozza el Tompa Mihály Szuhay Mátyás c. költeményében, mikor így ír a dáridozó Herkó páterről:

*Ott volt Herkó páter a balogi barát,
Kedvére forgatván kancsót és csutorát.
Barátság szerető, s csintalan volt; neve
Fél Magyarországon szóbeszéddé leve.*

Aki ismeri a XVII. század kemény ferences obszervanciáját, az tudja, hogy milyen büntetés járt a borissza, helyét nem találó barátra. Mindenestre nem megtisztelő kinevezések és megbízatások sora, hanem valamelyik félreeső kolostor sötét karcere. Neve nem kancsó és csutora forgatásért lett szóbeszéddé fél Magyarországon, hanem valami egészen másért... Az, hogy barátságsszerető és tréfásan csintalan volt, az nem róható fel hibájául, mert az derűs lelkének kivetődése volt.

²⁵ Bangha: Jellemrajzok 284.

²⁶ P. Balog Jeromos hitszónok szentségekkel megerősítve jámborul kiműlt.

Hárman indultak el a szegedi kolostorból, hogy szent hivatásuk szerint járjanak a világban. Sentei András, Bárkányi János, és Herkó páter. András testvér halk szavú, szentéletű szerzetes volt, aki püspökök és főurak lelkiatyja lett és végül életét 1679-ben az eperjesi pestises betegekért adta áldozatul. Így tett jó negyven évvel később Gyöngyösön az agg Bárkányi is.

Sokkal nagyobb a lelki rokonság és megegyezés Bárkányi és Herkó páter között. Mindkettő csupa tűz, csupa tett, merő áldozatosság. Hasonló megbízásokban, hasonló tehetségekkel és ugyanolyan körülmények között, ugyanegy célért dolgoznak. Sokszor életútjuk is párhuzamosan halad. Mégis van köztük egy alapvető különbség. Bárkányi élete, jelleme és sorsa olyan, mint az örök magyar sors, s benne az örök magyar barát sorsa: viaskodás, szenvedés, sírás, és véres halál, lelke borús, eszmélődő magyar lélek.

Herkó páterben, bár mint mondtuk, nagyjában ugyanazokat éli meg, mint Bárkányi, több van a Fioretti boldog ferenceseknek típusából. Bárkányi a magyar barátban megtestesült magyar lélek döbbenetesen szép és mély típusa, Herkó páter a mosolygó optimizmus, a gondtalan derű hőse, a nótás szent Ferencnek Magyar Umbriában daloló fia...

Herkó páter módszere ...

Próbáljuk elemezni, mi volt Herkó páter nagy sikerének és eredményének titka. Módszere nem új és nem egyéni, hiszen csak ott folytatta, ahol neves és névtelen ferences elődei kidőltek a munkából. Sikerének és el nem múló hatásának titka az, hogy amit tett, ritka rátermettséggel és hozzáértéssel tette.

Isten adta ékesszólással, nagy polemikus készséggel, szókimondóan, egy tapodtat sem engedve az igazságból, hirdette Isten igéjét. Nem elvontan, hanem a nép nyelvén, a nép gondolatvilágán nevelkedett és csi-szolódott gondolatokkal épített a népben.

Vérmérséklete, a korszellem, hallgatóinak műveltsége alakította ki Herkó páterből azt a népszónok-típust, amelynek a középkor és a renaissance folyamán Maillard, Menot, Baraleta szereztek polgárjogot és amelyet Herkó páter kortársa, a híres bécsi ágostonos Abraham a Sancta Clara művelt, néha már nem egészen a jó ízlés határán. Az egyházi szónoklásnak új műfaját, az úgynevezett „sermons trousseux“-t (a köhögős beszédek) teremtették meg ezek a szónokok, akik a szószéken tombolnak, mindent tartózkodás nélkül a nevének neveznek, énekelnek, kiabálnak, kacagtatnak és megrikatnak, amint a helyzet kívánja; s mindezt azért teszik, hogy hallgatóik figyelmét ébren tartsák és a jóra indítsák.²⁷

A legelvontabb gondolatot egészen az életközelségig vitte s praktikus tanácsaival segítette azok megvalósulását. Nagy pedagógiai érzékkel az újszerűség és érdekesség varázsával lopta szívükbe gondolatait arra az időre, amikor nem lehetett velük. Hiszen sokszor évek teltek el, míg ugyanabba a faluba ismét eljuthatott. Tartós hatásokat kellett elérnie, hogy tovább menve, más tájakon is hirdesse az Evangéliumot.

Például így őrizte meg palócait az akkor szerteszét kóborló here-zistól. Megmagyarázta, hogy ha papféle ember jön a faluba, fogadják il-lendően, szívesen, mondassák el vele az Üdvözlégy Máriát, ha ezt tenni

²⁷ Böröcz Marcell: Ferencesek a magyar középkori irodalomban. Pécs. 1911. 111 old.

vonakodik, tegyék ki a szűrít. Máskor meg misepénzzel (stipendium) kináltatta meg a jövevényt, mire az nekirugott a népnek, hogy ő olyant a világ minden kincséért nem tesz meg, mert az rút bálványimádás. A jó palócok nem rendültek meg hitükben, hanem imígyen fizették ki a fogadlan térítőt: „Ha nem tud kie miseezni, mennyiek kie a pakaoba.”²⁸

Ezeknek a kis elmés fogásoknak köszönhetette, hogy híre és emléke századokra fennmaradt a nép között. — Ez a teljes kapcsolat a néppel tette egyformán otthonossá a paraszti kunyhóban és a kastélyok urainál. Akik pedig csak ismerték, egy emberként indultak meg nyomában. A felsült újítók azzal mentegették sikertelenségeiket, „hogy a palócok butaságuk, a jászok meg csökönységük miatt nem veszik be az új evangéliumot.” Nem a nép butasága állott ellen tanításuknak, hanem Herkó páter és társainak áldozatos munkája tartotta meg köztük a régi hitet.²⁹

Herkó páter műve...

Herkó páter életművét lemérni végtelenül nehéz, mert ő a mérhetetlen lélek világában alkotott. Életének főműve a Gyöngyös—Léva—Szendrő háromszögbe eső palóc nép olyan jellegű és eredményű lelki nevelése, hogy a katolikus palócság közé nem tudott befurakodni a protestantizmus. A ma ezen a területen található protestantizmus nem magyar eredetű és későbbi bevándorlás eredménye. Csak újabban próbálják szekták megbontani a palócság mély, katolikus öserejét.

Életének többi állomása Kassa, Szeged, Sümeg, Regécz sok erőfe-szítés, munka és eredmény színhelye.

Emlékéhez leghűségesebbek a kedves palócai voltak. A Mátraalján ma is mesélgetnek a csodálatos barátról, aki járta egykor a tájat és édes szavával megindította a szíveket. Jó volt, és vidám. Érdemes volt ráhallgatni és megmaradni a hitben, máriásnak.

Ez a Herkó páter művének évszázados próbatétele. az erős, katolikus, máriás palócság.

Mozgalmas kor, mozgalmas gyermeke volt: a lélek fanatikusa.

Fr. Hetény.

FORRÁSMUNKÁK: Nyomtatott: 1. Új Magyar Sion. Egyházirodalmi folyóirat. 1875. Esztergom. — 2. Dr. Karácsonyi János: Szent Ferenc Rendjének története Magyarországon 1711-ig I, II. Budapest. 1922—1924. — 3. P. Unyi Bernárdin: A mohácsi ferencesek története. Gyöngyös. 1943. — 4. Szabó Adorján premontrei: A kassai ferencesek a régmúlt századokban. Kassa. 1940. — 5. P. Kőnig Kelemen: Fülek vára. Fülek. 1942. — 6. P. Gregorius Csevapovich Synoptico—Memorialis Catalogus Provinciae S. J. a Cap. Budae. 1823. — 7. Ványi Ferenc: Magyar Irodalmi Lexicon. Bp. 1926. — 8. Tóth Béla: Szállóigék Lexicona. Bp. 1926. — 9. Révai Lexicon. IX. ht. — 10. Gyöngyösi Kalendárium.

²⁸ Új Magyar Sion 1875. 396 és Gyöngyösi Kalendárium 1911. 157.

²⁹ Rosty Kálmán SJ.: Szűz Mária Virágos kertje. 1889. 33. old. — A Nemzeti Múzeum gyűjteményében van egy levél, mely a protestantizmus elterjedéséről írva megjegyzi: Dogma nostrum penetrare non potuit ad Jazyges et Paloczones, ad Jazyges, non propter arrogantiam, ad Paloczones, non propter simplicitatem. — Babik József: Frater Jukundián. Eger. 1898. 76—78.

1911. — 11. Bangha Béla: Jellemrajzok. Ö. M. IV. k. — 12. Adatok az egri egyházmegye történelméhez. Szerkeszti: Kandra Kabos. Eger. 1885. I. füzet.

Kéziratok: 1. Pervetustum et caeteris Exemplarius uberius Provinciae SS. Salvatoris Urbarium. Ab anno 1339—1691. (A legteljesebb tabula-gyűjtemény valamennyi között. Herkó páter működési helyét, idejét, megbízatásait rendszeren innen vettük. A többit csak ott használtuk, ahol azok jobbak, vagy bővebbek voltak.) — 2. Tabulae Antiquae Prov. SS. Salvatoris. Ab anno 1608—1699. — 3. Tabulae Prov. SS. Salvatoris. Ab anno 1644—1724. — 4. Tabulae Prov. SS. Salvatoris. Ab anno 1669—1726. — 5. Registrum seu Actus Capitulum Prov. SS. Salvatoris. Ab anno 1659. — 6. Blahó—Verebélyi et alii: Annales Prov. SS. Salvatoris in Hung. Tom II. Ab anno 1440—1900. — 7. Tabula Defunctorum Frfr. Prov. Hung. SS. Salvatoris. Ab anno 1664—1900. — 8. Cathalogus Patrum et Fratrum Defunctorum Prov. Hung. SS. Salvatoris. Ab anno Dni. 1600 inchoatus. Conscriptit P. Demeterius Hosszúmezei anno 1757 pro conventu Cassoviensis. — 9. Historia Domus sive Conventus Gyöngyösiensis. Tom. I. Valamennyi a gyöngyösi levéltárban.

Balgatag imádó! Miért dülöd föl testedet? Miért osztod szét pénzedet és veted meg e világ örömeit, megvetetten járva az emberek között? Az felele: Azért, hogy Imádottam dicsőségét keressem, akit az emberektől több megvetés és gyalázat ér, semmint tisztelet és imádás. 12.

Felelj, Bolond! Ha Imádottad nem szeretne többé, mit cselekednél? — Tovább szeretnék, hogy meg ne haljak. Mert nem szeretni: halál, szeretni: élet. 62.

MAGYAR KATOLIKUS AUTONOMIA

(egyházjogi szempontból.) Értekezés.

TÁRGY ÉS CÉLKITŰZÉS.

Az egyház célja a lelkek megmentése s ezt iparkodik minden úton-módon előmozdítani. Ha úgy találja, hogy egy emberen keresztül éri el ezt a legkönnyebben, enged jogaiból és megpróbál alkalmazkodni ahhoz az egy emberhez, mint történt ez a római, majd németrómai császárság korában. Ha a központi hatalom meggyengül, sok apró segítség után néz, ismét enged, sokat enged, s megalkotja a kegyuraság intézményét, csak hogy szabadon dolgozhasson. Mikor azután a francia forradalommal az egy és egyesek helyett a tömeg kerül hatalomra, haladék nélkül felé fordul s megpróbálja rájuk építeni az új egyházi élet külső kereteit, igyekszik őket szorosabban magához kapcsolni, mint megtörténik ez az autonomia szervezetében.

Hazánkba aránylag elég korán jutott el ez az új áramlat, így nem kell esodálkoznunk, hogy már 1848-ban felvetődött a katolikus autonomia gondolata a lelkekben. S ettől kezdve már egy évszázada rengeteg szó, vitatkozás volt az autonomia miatt, de sajnos, semmi, vagy nem sokkal több valósult meg ebből a sok tervezetéből. Tekintve, hogy az egyház és állam viszonya ma nálunk meglehetősen bizonytalan, az állam a teljes laicizálódás felé halad, hisszük, nem sokára elérkezik a várvavárt idő, amikor már nem lehet tovább halogatni az autonomia kérdését, hanem meg kell valósítani, hogy nálunk is meghozza üdvös gyümölcsét, hogy a mi egyházunk is felvirágozzon végre-valahára, amint a külföldi: erdélyi, amerikai, francia példák mutatják.

Értsük meg az autonomia fontosságát, ez ennek a kis ismertetésnek a célja. Ezt a kérdést az egyházjog szempontjából próbálja tárgyalni. Lássuk tehát először, hogy mi is az az autonomia, milyen alapelvek igazíthatnak el bennünket ebben a kérdéstömegben? Továbbá vajjon tényleg olyan szükséges-e ez az autonomia az egyház számára? Majd ismerjük meg röviden a magyar autonomiai mozgalom történetét, meg nem valósulásának okait az egyház és állam részéről. Végül nézzünk meg néhány idegen példát, hogyan is valósulhatna meg ez az önkormányzat, hogy befejezésüként vázolhassuk a jövő irányvonalait.

ALAPFOGALMAK ÉS ALAPELVEK.

Autonomia a görög *autos* és *nomos* szavakból származik s a heteronómia ellentétéképpen öntörvényűséget fejez ki, vagyis a törvényt az egyén vagy a testület hozza önmaga számára, nem pedig más, az egyénen vagy társaságon kívül álló valaki. Katolikus autonomia pedig vagy az államtól független önkormányzatot jelenti, amelyet csak a hierarchia végez, vagy pedig jelenti ugyanazt az

államtól független önkormányzatot, melyben azonban világiak is résztvesznek. Továbbiakban mindig ebben az utóbbi értelemben használjuk a katolikus autonomia kifejezést, mely így az államtól független önkormányzat lesz a katolikus világi elem közreműködésének intézményes biztosításával. Ami az autonomia kifejezés használatát illeti, a fenti értelemben 1848-tól használatos és pedig csak Magyarországon, (Hannuy i. m.), külföldön az államegyházjog elnevezés a szokásos (Kérészy i. m. 193.).

A fenti meghatározás az állam által elismert önkormányzatról és a világiak közreműködéséről beszél. Ami a meghatározás első részét illeti, könnyen elintézhető. Alapelv a következő: Ámbár az egyház isteni jogon minden téren teljesen független azaz autonom testület, mint ezt a 218. canon 2. § is kifejezi: *Haec potestas (scilicet Romani Pontificis) est vere episcopalis, ordinaria et immediata tum in omnes et singulas Ecclesias, tum in omnes et singulos pastores et fideles a quavis humana auctoritate independens*; mégis megengedi, hogy az állam biztosíthat a területén élő katolikus hívek számára önkormányzatot, a hívek azt elfogadhatják, ha nincs egyházellenes éle, sőt, ha ez az önkormányzat nincs meg, küzdhetnek is érte (Hannuy i. m.). Természetesen ez az autonómiának nem adományozása, hanem csak a már eddig is létező önkormányzat elismerése lesz.

Jóval több nehézséget fejez ki a meghatározás másik része, mely a világiak részvételéről beszél az egyházi kormányzatban. Erre vonatkozó alapelvek a következők lesznek, melyek két kérdés köré csoportosulnak: meg lehet-e engedni a világiak részvételét az egyházi önkormányzatban, továbbá meg kell-e ezt engedni az egyháznak.

Háromfajta önkormányzatot különböztetünk meg az egyházjog szellemében: Hit és erkölcs dolgában, majd egyházfegyelem és egyházi közigazgatás területén s végül harmadszor az egyházi vagyon kezelésében. Mit engedhet meg az állam és mit az egyház? Az állam nem engedhet meg semmit az előbb idézett 218. c. 2. § értelmében, csak elismerheti azt, amit az egyház megenged. Az egyház pedig semmi körülmények között nem engedheti meg a világi hívek részvételét az egyházkormányzatban a hit és erkölcs dolgában, továbbá az egyházfegyelem és egyházi közigazgatás területén, mert ez isteni jogon (*iure divino*) a saját szentségi hatalmához tartozik, melyet laikusra bízni nem lehet. (Schütz i. m. II. 266. kk.).

Nem marad más hátra, mint az egyházi vagyon. Lehetséges itt a világi hívek közreműködése? Az egyház célja: a lelkek örök üdvösségének biztosítása, így azokban a dolgokban, amik elsődlegesen érintik ezt a célt, semmi közreműködést nem lehet megengedni, de azokban a dolgokban, amik csak másodlagosan érintik az egyház célját, lehetséges, de nem követelhetik a hívek. Nem követelhetik, mert az egyház *societas inaequalis*, s ez hittétel (Schütz i. m. II. 267.). Azaz vannak kormányzók és kormányzottak, s a kormányzók a hatalmukat nem a néptől való választással kapták, hanem isteni jogon a szent ordinationban való részesülés által, mint kifejezi ezt a 109. canon is: *Qui in ecclesiasticam hierarchiam cooptantur, non ex populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione adleguntur; sed in gradibus potestatis ordinis constituuntur sacra ordinatione, in supremo pontificatu ipsomet iure divino*. Világos ezekből, hogy nem követelhetik a hívek ezt a jogot. Azonban megadható. Kérdés: ki adhatja meg?

Az egyházi vagyon tulajdonosai a kánoni személyek, mint kifejezi ezt az 1499. canon 2. §: *Dominium bonorum sub suprema auctoritate Sedis Apostolicae*

ad eam pertinet moralem personam, quae eadem bona legitime acquisiverit. Ha tehát ők a tulajdonosok, csakis ők engedhetik meg a világiaknak az egyházi vagyon kezelésében való részvételt, minden mástól eredő engedmény jogtalan. Annyira vigyáz erre a kódex, hogy mégha az adománylevelek révén világiak is lennének az egyházi vagyon kezelői, azok is csak az egyház nevében és megbízásából tehetik ezt, mint megtalálható ez az 1521. canon 2. §-ában. S ez a jogelmélet található meg az egész egyháztörténelemben is. A hierarchia a vagyonkezelést is saját feladatának és kötelességének tekintette mindig. Pl. az ősegyházban erre a célra rendelik a diakonusokat.

Mégis ez a tér az egyetlen, ahol a kánonjog megengedi a világiak beavatkozását és pedig könnyen, míg a hierarchia fősége kejlőképpen biztosítva van. Névszerint megengedi a világiak részvételét az egyházi vagyonkezelésben: 1. ha az alapítók úgy rendelik és a hierarchia elfogadta, 2. ha a hierarchia megbíz világi személyeket (mint megtörténik ez az 1520. c. 1. §; 1521. c. 1. §; 1183. c. 2. §), 3. a szokásjog alapján, (1182. c. 1. §; 1520. c. 1. §).

Erre a beavatkozásra pedig három okot említenek a jogászok. Először, hogy a lecsökkenet egyházi vagyon minél jobban ki legyen használva, szakemberek a kezelésbe bevonhatók. Másodsor, hogy a hiányzó javakat a világiak pótolják, harmadik ok, mely egyúttal a legfontosabb is: ha az egyház tulajdonjogát az állam nem ismeri el, lehet a világiakat bevonni a vagyonkezelésbe, hogy így tudjuk az egyház számára szükséges anyagiakat biztosítani, mint történt ez az őskeresztény *societas funerica* formájában, vagy mint ma az USA-ban, ahol csak az egyházi és világi tagokból álló testületeket ismerik el tulajdonjogképesnek (Lipics i. m. 48.).

AZ AUTONOMIA IDŐSZERŰSÉGE.

Láttuk a meghatározást és az alapelveket, könnyű ezekből megállapítani, hogy az autonomia lényegében nem új dolog, mert az egyház ennek a gyökereit régen ismerte, igaz, hogy csak eltűrte, a kegyúri intézményben. Így a katolikus önkormányzat nem más, mint jogfejlődés. Új gazdasági, társadalmi rendnek megfelelő intézmény. Ezzel azután érintettük azt a kérdést, vajjon ténylegesen van-e szükség katolikus önkormányzatra, s különösen tárgyunk esetében itt Magyarországon?

Szükséges a katolikus autonomia egyházjogi szempontból.

A már említett 218. canon 2. §-a kifejezi, hogy az Egyház önkormányzattal rendelkezik és független bármely emberi hatalomtól, közvetve azt is kifejezi, hogy ezen jogának elismerését igényli, különösen azokban az államokban, melyek a vallásnélküliség vagy éppen a vallásellenesség álláspontján állanak, ahol így az állam beavatkozása csak az egyház kárára és a hívek lelkének veszélyére történik. Így mindenképpen egyházjog-ellenes a magyar helyzet, ahol igen gyakran vallástalan kultuszminiszter jelölte ki a magyar főpapokat, kezelte és kezeli mindmáig az egyházi vagyont. Vagy egyenesen nevetséges az az angol helyzet, mely szerint egészen a legutóbbi időkig az anglikánoknak hit és erkölcs dolgában a legfőbb hatósága a 70°-ban vallástalan vagy másvallású angol parlament volt. (Kat. Szemle 1937; 320.).

Szükséges az önkormányzat lelkipásztori szempontból.

Az egyház minden kornak, népnek az igényéhez tudott alkalmazkodni. A francia forradalomtól kezdve az élet eldemokratizálódott. Ez a demokrácia nem divatos jelszó, hanem mély valóság. Létérdeke tehát az egyháznak, hogy hozzá tudjon férközni az új időkhöz és az új emberekhez is. Szépen mondja

Prohászka éppen a katolikus autonomiáról: „amíg az államtól függ az egyházi élet, addig az egyház súlypontja mindig fönt lesz és sohasem lent a nép szívében“ (Radovics i. m. 20.).

Találónan állapította ezt már meg Eötvös József báró kultuszminister 1867-ben a püspöki karhoz írt levelében (Forster i. m. 109. kk.), ahol szomorúan állapítja meg, hogy a katolikus körökben a hitetlenség vagy méginkább a közömbösség terjed, egyházunkkal való teljes nemtörődömség; az iskoláink, bár legtöbb anyaggal rendelkeznek, mégis a legjobban elmaradottak; katolikusok, bár a legkevesebb egyházi adót fizetik, mégis a legnagyobb tehernek érzik azt; mindennek az oka: mert semmi közük a dolgokhoz, mert az egyház ügyeiből ki vannak zárva. Arra kéri tehát Eötvös a püspöki kart, hogy az iskolák és az egyházi vagyon kezelésébe vonják be a világi híveket is. Alkossanak autonómiát a többi felekezetek autonómiájához hasonlóan s így elérjük, hogy megfelelő jellemes, erkölcsös, művelt férfiak kerülnek a megfelelő helyre; így a jobbak fogják az egyház ügyeit védelmezni; a papság és a hívek összeforrnak, aminek főképp az esetleges üldöztetések alatt vehetjük nagy hasznát. S végül szociális és kulturális téren is csak megkétszereződik a katolicizmus ereje, mint azt legjobban az amerikai egyházközségek mutatják számunkra. Úgy hiszem, ennek a derék katolikus világinak érvelése az autonomia időszerűségéről eléggé meggyőző a lelkipásztori szempontból is.

De térjünk át hazai vonatkozásokra. Szükséges a katolikus önkormányzat államjogi szempontból.

Legnagyobb vád ellenünk, katolikusok ellen az, hogy mi valami új eddig ismeretlen dolgot követelünk a katolikus autonómiával, új dolgot, ami azelőtt sohasem volt meg. Pedig másképen áll a dolog.

Szent István király törvényei II. könyv, II. fejezet, 2. cikke a következőképpen hangzik: *Episcopi habeant potestatem res ecclesiasticas providere, regere, gubernare atque dispensare secundum canonum auctoritatem* (Máthé i. m. 14.). Ezt a törvényt pedig senki sem vonta még vissza. Így amikor mi az államtól független önkormányzatot követelünk, csak azt kérjük, ami nekünk mindig meg volt, s mikor a magyar törvényhozás 1790/XXVI. törvénycikkkel a protestánsok, 1868/IX. törvénycikkkel a görög-keletiek autonómiáját elismeri, nem szándékozott azokat mintegy privilegizálni, csak azt adta meg nekik, ami a katolikus egyháznak mindig megvolt (Lepold i. m. 5. kk.).

S hogyha ez gyakorlatban sokban korlátozva is volt a katolikus egyházra nézve, ennek oka: a katolikus egyház államvallás volt. Az állam minden útonmódon terjesztette, segítette, javadalmazta, megvédte. Ezekért a privilegiumokért adta az egyház cserébe azokat a privilegiumokat, amik a katolikus önkormányzatot megszorították, mint a főpapok kinevezése, az egyházi javadalmak kezelése és adományozása, stb. Ma, amikor már elvesztettük az államtól kapott privilegiumainkat, nem új jogot, hanem a mitőlünk adott kiváltságokat követeljük vissza, amit az egyház soha hivatalosan jóvá nem hagyott, csak a nagyobb rossz miatt elnézte. S nem utolsó sorban ad időszerűséget az autonomia kérdésének az igazságosság erénye. Mert hol az igazság, hogy az 1895/XLIII. törvénycikk szerint még a jövőben elismerendő felekezetek is önkormányzattal rendelkeznek, addig az ezeréves „*avita et hereditaria religio*“ (Tripart. III. §. 2; Hannuy i. m.) az állam gyámkodása alatt nyög? Ez semmiesetre sem az igazság és nincs semmi értelme, hogy továbbra is szó nélkül elviseljük, mikor egyházunkra nemcsak hogy nem haszonnal, de egyenesen kárral jár. Tehát nagyon is időszerű az autonomia kérdése.

A MAGYAR AUTONOMIAI MOZGALOM TÖRTÉNETE.

Er a követelmény régóta benne égett egyházunk jövőjéért aggódó emberek lelkében. A katolikus önkormányzat gondolatát az élet szülte, nem feldülről indult ki, hanem a hívek köréből. Innen magyarázható az a sok hiba, egyházjogellenes gondolkodás, ami beleszűszott az egy évszázad folyamán a katolikus önkormányzat terveibe. Míg külföldön ezek a hibák csak a világi elem bevonásából származtak, addig nálunk sajátos helyzetünknel fogva, súlyos bajokat okozott a katolikus autonomia meghatározásának első részében kifejezett államtól való elismerés is, aminek az okát meglátjuk az autonomia történetéből.

Ha végignézünk Nagy-Magyarország történelmén, már Szent István király korától kezdve megtaláljuk a katolikus önkormányzat alapjait, amennyiben egyrészt az egyház püspökeit az államtól való függetlenség illetve meg, amit számukra a főntebb idézett szentistváni törvény biztosított (Máthé i. m. 14.), másrészt a világiak részvétele az egyház ügyeiben nem ritka, persze itt nem a mai értelemben vett részvételt értjük, hanem az autonomia jogelődjének, a kegyuraságnak a jelenlétét. Így tart ez a helyzet egészen a XVI. századig, amikor hazánk története kettészakad. Az ország nagyobbik része török, kisebb része Habsburg iga alatt nyög. A független kis Erdély lesz a magyarság fellegvára s termeli ki az egyháztörténelemben és egyházjogban példátlanul álló önkormányzatot, mely egészen napjainkig 1932-ig állott fönn.

Erdély ugyanis korán megnyitotta kapuit a reformáció előtt, s az a fejedelmek támogatásával elég gyorsan el is terjedt (Lipics i. m. 55. kk.). Alig egy évszázad után a kis Erdély, mely szereti magát a vallásszabadság klasszikus földjének nevezni, már négy bevett vallást ismert (Approb. Constit. I. tit. I. art. 2—3; Lipics i. m. 65.). Legtöbbsen voltak a luteránusok, kevesebb a kálvinista és unitárius, végül legkevesebb a katolikus. A nagy vallásszabadság azonban csak az első három felekezetre vonatkozott s nem a katolikusokra, akik ellen a visszatérítés veszedelme s a saecularisatio miatt mind a három szekta egyformán küzdött. Annyira mentek, hogy a katolikus püspököt is kiűzték Erdélyből s így történt, hogy 1601—1716-ig nincs Erdélynek püspöke. S mert az élet rendeletre nem vár, valahogyan meg kellett ezt a nehézséget is oldani. A helyzet arra kényszerítette a világiakat, hogy püspök híján ők védjék, segítsék az egyházat, terjesszék elő az országgyűlésen a katolikusok panaszait. S hogy ezt megtehesék, az erdélyi vicarius az országgyűlés előtt összehívja papjait s erre a gyűlésre meghívja az országgyűlés katolikus tagjait is, hogy így tudomást szerezzenek a panaszokról. Ezek természetesen nemcsak a panaszokat hallgatták meg, hanem beleszóltak egyéb egyházi ügyekbe is. S mert a bevett vallásokat Statusnak nevezték az erdélyi jognyelvben, ez a gyűlés is felvette az Erdélyi Katolikus Status nevet. Ez a Status azután az egyházjoggal homlokegyenest ellenkező jogokat szerzett magának. Emlékszünk még arra, hogy az egyház hit és erkölcs, továbbá egyházfegyelem és egyházkormányzat területén világi elemeknek beleszólást nem adhat, mert mindkettő isteni jogon az ordo hatalmához tartozik. Az erdélyi Status mégis 1583-tól kezdve (Báthori István fejedelem engedélyével) világiakat is küld az egyházi bíróságba, sőt 1640 óta (I. Rákóczi György) a vicariusságra is a világiak jelölnek három egyént, akik közül a fejedelem választotta ki a neki tetszőt, s ezt a jogukat gyakorolták is egészen 1932-ig. Kezelik továbbá az egyházi vagyont 1767-ig, amikor Mária Terézia elveszi tőlük ezt a jogot. 1848-ig tíz alkalommal tiltakozó gyűlést tartanak, hogy a régi jogaik el ne évüljenek, míg végre 1873-ban újra visszakapják a királytól ezt a jogukat, de ezt is teljesen egyházjogellenesen gyakorolták mindig. Emlék-

szünk: az egyházi vagyon tulajdonosa és kezelője a hierarchia (1499. c. 2. §), így annál meglepőbb, hogy a status önmagát saját joga alapján nevezi az erdélyi egyházi vagyon tulajdonosának s ugyanilyen saját jogán kezeli is azt (1868. statusgyűlés szabályzata 53—57. §§). Azaz nem a hierarchia átengedésére, hanem szerzett jogaikra alapítják eljárásukat. Intézik továbbá az iskolák ügyeit. Gyűlésformáik: statusgyűlés, elnöke a püspök és világi társelnök, egyharmada pap. Végrehajtószerve az igazgatótanács az egyházi vagyon közvetlen kezelője, alsóbb szerveik: esperesi tanács és egyházközségek, mindkettő túlnyomó többségben világitól.

Ámbár az egyházjog szempontjából tűrhetetlen intézmény s igen veszélyes csírákat tartalmaz, mégis az erdélyi Státus hatása a hitélet és iskolák szempontjából felbecsülhetetlen. S a húsz éves oláh megszállás megmutatta, hogy a kisebbségben élő magyarság legnagyobb támasza éppen a Status volt (Gyár-fás i. m.).

Míg Erdélyben az elnyomottak szervezték meg a katolikus autonómiát, addig nálunk érdekházasság volt az egyház és az állam között, mely egészen 1848-ig tartott. Eddig az egyháznak semmi oka nem volt, hogy követelje a mai értelemben vett autonómiát, mert az egyháziak ott voltak mindenütt, ahol az egyház ügyeit intézték s az állam a megkérdezése nélkül soha sem intézkedett.

Megváltozott azonban a helyzet 1848-ban (Meszlényi i. m. 88. kk.). A király csak hatáskör nélküli államfő lett, minden jogát, így főkegyúri jogát is, a felelős minisztérium gyakorolta, hogy az ő nevében és az ő jóváhagyásával vagy sem, az már nem sokat számít. „Az a helyzet állott elő, — mondja Szekfü —, hogy míg a protestáns egyházaknak régi törvények alapján meg volt a széleskörű önrendelkezési joguk, a katolikus egyház továbbra is az államhoz láncolva maradt akkor is, mikor az állam nemcsak hogy nem katolikus, nemcsak hogy indifferens, de gyakran egyenesen ellenséges magatartást tanúsított az egyház iránt.“ (Szekfü i. m. V. 522.). Majd másutt így ír: „Így történt meg, hogy a magyar egyház vezetőit a legfőbb kegyúri jognál fogva az apostoli király nevében tulajdonképpen liberális és szabadkőműves minisztérium válogatta ki és prezentálta a szentszéknek.“ (U. o. 523.). Majd keményen megállapítja, hogy „e kor (1848—1918) főpapjai barokk főurak, akik legfeljebb morális maximákat adnak, de sohasem voltak a többséget képviselő szegény nép jó pásztora.“ (U. o. 523.).

Ezek a szavak igen meggyőznek arról a bajról, amibe az egyház jutott, mikor megszűnt államvallás lenni. A fenyegető zavart hamar észrevették s a püspöki kar azonnal benyújtotta az országgyűléshez az autonomia tervezetét. A liberális szellemű országgyűlés, mely ugyanaz nap a görögkeletiek tervezetét törvénybe iktatta, a katolikus tervezetet, mint elkésettet, elutasította. Ezzel az elutasítással megkezdődött az az egy évszázados áldatlan harc, aminek okait a következő fejezetben tárgyaljuk, itt csupán csak érintjük. (Meszlényi i. m. 84.).

A kiegyezés után 1867-ben Eötvös József kultuszminiszter vetette fel a katolikus önkormányzat kérdését (Török i. m. 20. kk.), akinek a levelét fentebb már ismertettük, és hangsúlyozta, hogy nem elég az egyház számára a politikai szabadság, hanem szellemi szabadság is kell, azaz meg kell szabadítani az állam béklyóitól. Levelére a püspöki kar hamar ki is dolgoz egy tervezetet teljesen egyházjogi szellemben, de meglehetősen szűkmarkú a világiakkal szemben. Számukat mindenütt feles arányban állapítja meg. Eötvös hamarosan válaszol a tervezetre és kéri a világi elemek nagyobb számát. Az új tervezetet a püspöki kar a parlament meghívott tagjainak bemutatja 1869-ben. A békés tárgya-

lás helyett hatalmas vitáknak vetette el a csírát. Háron. irányzat mutatkozott a katolikus önkormányzattal szemben. Egyik, a papság, az egyházjogi irányt képviselte, az önkormányzatot az egyház adja, a kánonok szerint. A másik a közjogi irányzat, mely szerint az önkormányzatot az állam adja a parlament által, jóllehet az egyházjog szellemében, ilyen volt Zichy János gróf is. Végül a harmadik álláspont Deák vezérletével azt javasolta, hogy a gyűlés dolgozzon ki országos választási tervezetet s a megválasztott képviselők fogják majd megállapítani az autonomia mikéntjét, nem pedig a püspöki kar. Ez meg is történt. 1870-ben összeül az I. úgynevezett szervező kongresszus, amely általános meglepetésre, papsággellenes kisebbséggel elfogadta a püspöki kar tervezetét, ez azonban a kultuszminiszternél elakadt.

Ezzel kezdődik a játék. Az autonomia állandó égető probléma volt. A parlamentben egyházellenes kívánságok szinte napirenden voltak. Nemzeti egyház, Rómától való elszakadás, az egyházi vagyoni állami jellege, stb. voltak a gyakori vita tárgyai. 1897-ben összeül a II. szervező kongresszus. Eredményt lásd az elsőnél. 1911-ben Zichy János, 1917-ben Apponyi Albert kultuszminisztersége alatt jött megint komolyan szóba, de sikertelenül. Az 1919-es tanácsköztársaság idején azután igazán tanácstalanul álltunk, annál is inkább, mert az állam nem is állt szóba a hirtelen alakított úgynevezett Országos Katolikus Tanáccsal az autonomia miatt. Az érdekházasság, úgy látszott, végleg felbomlott s már a legkonzervatívabbak se látták értelmét. Felülkerekedett az egyházjogi irány s ez előbb 1920-ban a budapesti autonóm egyházközsegeket, majd 1929-ben pedig ugyanezt szervezte meg az egész országban (Hanuy i. m.).

ÁLLAMJOGI ÉS ÁLLAMPOLITIKAI AKADÁLYOK.

Az autonomiai küzdelmekben vörös fonálként húzódik végig egy kérdés. Közjogi vagy egyházjogi alapon tárgyaljanak a katolikus önkormányzatról? Sajnos egyik igen komoly zátony volt az, hogy a tájékozatlan közvélemény közjogi kérdésnek tartotta az autonomiát, amit az állam engedélyez nagy kegyesen. Az autonomia a híveket érinti, így csak belőlük indulhat ki, nem lehet rájuk kényszeríteni s jóvá csak a hívek összesége, az állam hagyhatja. Ez pedig közjogi alapot követel. Az autonomia olyan dolgokban rendelkezik, amelyek századok óta a magyar szent korona sajátos jogai közé tartoznak, így csak közjogi alapon lehet róla tárgyalni, mert az egyháznak nincs joga semmiben sem megcsonkítani a szentkorona jogait. Nem lehet komoly érv az sem, hogy a protestánsok közjogi alapon kapták az autonomiát. A protestánsok nem lehetnek nekünk irányadók. Nekik semmi jogalapjuk, jogörökségük nem volt, így olyat csináltak, amilyent megengedtek nekik, míg nálunk, ahol évezredek kifejlődött jog és jogszokás van, csak eszerint működhetünk (Radovics i. m. 88. kk.).

Mindezek az érvek azonban sántítanak. A közös alattvalók, az egyháztól nagyobb rossz miatt elnézett privilégiumok a legkevesébbé sem jogosítanak fel a közjogi alapra, annál inkább, mert a dolgozatunk első részében az alapelveknél már megállapítottuk, hogy az egyház minden dologban teljesen független minden más hatalomtól s az állam csak elismerheti az autonomiát, de nem adhatja. Így nem lesz vakmerő, ha azt mondjuk, hogy a közjogi alap teljesen értelmetlen, hiszen az autonomia, meghatározása értelmében nem más, mint az egyházjog fejlődésének legújabb állomása, így megvalósulása nem származhat máshonnan, mint az egyháztól. De nemcsak értelmetlen, hanem veszélyes is, mert létében fenyegeti az autonomiát, mely ismét a meghatározása szerint az államtól független önkormányzat. De ha az állam adja, nem pedig csak elis-

meri, rengeteg veszély, alkalom lesz a beavatkozásra, hiszen ő engedte meg, csak most valami miatt a jelen esetben felfüggeszti. Látható tehát, hogy milyen veszélyes dolog volt a közjogi alap. Elégséges egymagában, hogy megbénítson minden munkát.

Ha részletesen nézzük az akadályokat, az állam részéről kétféle akadályt találunk.

Államjogi akadály a főkegyúri jog. Arra a kérdésre, hogy mi a főkegyúri jog, határozott választ adni igen nehéz (Meszlényi i. m. 4. kk.). Privilegium, és pedig eltúrt privilegium, mondják az egyházjogászok. A szentkorona tételes joga, mondják a közjogászok, vagy a pápától a szentkorona számára kifejezetten megadott privilegium. Arra a kérdésre azonban, mikor adta meg a pápa ezt a jogot a szentkoronának, hallgatnak, csak egy állítólagos bullára hivatkoznak, amit a constanzi zsinat (1414) adott volna meg Zsigmondnak. Erről azonban sehol semmi adat. 1447-ben Hunyadi János kérte a pápától a gyakorlatban eddig is létező főkegyúri jog megerősítését, de ehhez Rómából az okiratokat kérték, amikben megengedték a korábbi pápák ezt a joggyakorlatot (Tomcsányi: Főkegyúr szerepe . . . 34. kk.). Hunyadi azonban semmit sem tud elküldeni, csupán a királyok joggyakorlatára hivatkozott és mégcsak nem is említi az állítólagos konstanzi bullát, pedig, ha valakinek, úgy neki kellett volna tudni róla, hiszen időben még igen közel állott hozzá. A magyar közjogba Verbőczy Tripartitumából kerül a főkegyúri jog. (U. o. 37. kk.). Verbőczy pedig szintén erre a mai napig fel nem fedezett bullára alapítja és a szentkorona főbb jogai közé sorolja ezt a gyakorlatban tényleg létező jogot. Pázmány is, mikor a pápa ellen védelmezi ezt a joggyakorlatot, csak erre a bullára hivatkozik. Legújabb kutatások azután némi fényt vetítettek erre a bullára. (Stolpa i. m.). Egykori feljegyzések tanúsítják, hogy néhány bíboros ígéretet tett Zsigmondnak, hogy ha segít a választás mielőbbi megejtésében, az új pápánál kijárják az eddigi gyakorlat megerősítését. Ez azonban nem történt meg. Hogy a bíborosok pápa nélkül kötelező ígéretet nem tehetnek, világos. Más kérdés, hogy a szokásjog segít-e valamit? Mert vannak vélemények, akik ezt tartják. (Kontor I. i. m.). Még ma is olyan komoly tekintélyek mint Sipos, vonakodnak eldönteni a kérdést. Még kevésbé tehetjük ezt mi meg. Csak azért vázoltuk ilyen részletesen ez egész kérdést, hogy megértsük: a jogászok előtt ez volt a legnagyobb akadály az autonomia ellen.

A főkegyúri jog és az autonomia összefüggését úgy érthetjük meg, ha a főkegyúri jog tartalmát is megvizsgáljuk. A roppant elágazó, úgyszólván királyról-királyra növekvő jogok három sarkpont körül csoportosulnak. Egyik a főpapok kinevezése. A főkegyúri jog alapján a magyar apostoli király nevezte ki a megyéspüspököket s a többi egyházi méltóságokat, a pápának csak bejelentette tudomásulvétel végett a kinevezést. A másik fontos jog a javadalmak adományozása. Egyházi javadalmakat csak a király adományozhatott, a pápa az előző esethez hasonlóan kénytelen volt beérni a tudomásulvétellel. S végül a harmadik csoportba azok a jogok tartoztak, melyek szerint a széküresedés esetén a király kezeli az egyházi javadalmakat. A király állandó ellenőrzési joggal rendelkezik az egyházi javadalmak felett, stb. (Sipos i. m. 803.).

Ilyen jogok mellett könnyen érthető, hogy milyen sértő volt a katolicizmusra az a 48-as törvény, hogy a főkegyúri jogokat a kultuszminister gyakorolja. Az autonomiai mozgalom első korszakában határozott kívánságként jelent meg: vagy gyakorolja a király a régi módon, külön katolikus bizottság útján, vagy mondjon le róla az autonomia javára. Lett persze erre nagy felzúdulás az

egyházellenes berkekben: alkotmányellenes az egész mozgalom. Emellett Ferenc József is merev álláspontot képviselt, követelte, hogy főkegyúri jogai sértetlenek maradjanak. Így mindegyik autonómiai szervezőkongresszus első pontja a főkegyúri jogok sértetlenségének biztosítása volt. (Csávolszky i. m. 25.).

Ezzel azonban a nagyon fájdalmas fullánk intézményesen bent maradt a katolicizmus testében. Hiszen miféle önkormányzat lesz az, amiben továbbra is civil hatóság nevezi ki a hierarchiát. Egyelőre azonban semmit sem lehetett tenni, mert az államhatalom a legbiztosabb pajzsként tartotta maga elé a főkegyúri jogot az autonómiai támadások ellen. Ősi jogokról beszélt, (Radovics i. m. 26. kk.) úgy, mintha azok nem is az időben keletkeztek volna, s így az örökkévalóság attributumával rendelkeznének. Míg végül ma annyira lecsendesedtek a nézetek a főkegyúri jog körül, hogy mindenki elismeri Thomassinussal: *Facta haec erant, non iura.*

Már említettük, hogy ez az államjogi akadály csak arra volt jó, hogy komolyabb színezetet kölcsönözzön az ellenálláshoz. Az igazi akadály politikai természetű volt, ez pedig nem más, mint az egyházi vagyon. Az az egyházi vagyon, amelynek hozzávetőleges értéke 120 millió aranyforint volt. S szépen állapítja meg az autonómia legalaposabb közjogi ellenzője: Forster Gyula, hogy „nem csalódunk, ha azt állítjuk, hogy e nagy vagyon nélkül az autonómia ügye nem örvendene oly meleg érdeklődésnek.” (Forster i. m. 9.). Az első támadás persze itt is az egyházi vagyon jellege ellen indult. Az egyházi vagyont a király adta, s ha meghal a főpap, visszaszáll a királyra. A király nem mint államfő, hanem mint főkegyúr adta a javakat s nem a főpapoknak, hanem az egyháznak, volt az egyházzjogi felelet. Az egyházi javadalmat nem a vallás kapta, hanem a kulturális szervezet a népoktatás céljára, így ezek állami jellegűek. Ennek a véleménynek azután oly nagy valószínűsége volt a közvélemény előtt, hogy 1880-ban jogászokból álló bizottságot küldtek ki a tanulmányi alapok katolikus jellegének felülvizsgálására. (Osztvovics i. m., Kosutány i. m.). S csak mikor ez a katolikus jelleg mellett nyilatkozott, ültek el az elméleti támadások, s megmaradt helyette a gyakorlati huzavona. Mindig azért bukott meg a katolikus önkormányzat, mert a kultuszminiszter az egyházi vagyon kezeléséről nem akart lemondani. S hogy ez mennyire komoly akadály volt, jellemző, hogy a trianoni Magyarország a püspöknevezésről még le tudott mondani, de az egyházi vagyon kezeléséről már nem. S kezelték addig, míg a mai földreform radikálisan meg nem oldotta ezt a kérdést is.

Az állampolitikai nehézségeknél meg kell még említenünk az egyházellenes hangulatot is, mely a múlt század második felének liberális, majd szocialista embereit vezette az egyház ellen. Már említettük, hogy a különben jószándékú Deák is teljesen eretnek alapon akarta megoldani az autonómia problémáját. (Radovics i. m. 75. kk.). A parlamenti képviselőket pedig megemlíteni sem érdemes, annyira közkeletű és nevetséges vádakkal hozakodtak elő. (Török i. m. 45. kk.). Így a külföldi kormányzatot támadták erősen és nemzeti egyház megalapításának szükségességét hangoztatták. Ismerős az álláspontjuk a családalkozhatatlanság kérdésében. (Török II. i. m.). Ma már szinte nevetséges, hogy az égető szociális és nemzetiségi kérdések megoldása helyett ilyen céltalan dolgokra pazarolták drága idejüket.

EGYHÁZJOGI ÉS EGYHÁZPOLITIKAI AKADÁLYOK.

Mennyi malomkő között őrlődött a kicsiny magyar autonómia ügye. Látuk az állam akadályait, ez azonban nem minden. Sokkal komolyabbak voltak

az egyházi akadályok. Hiába hangoztatták a magyarok sérelmes helyzetüket, az egyház nagy előnyeit, amik az autonómiából fakadnak, Róma állandóan megmaradt a lakónikus „non possumus“ elvénél. Vizsgáljuk meg, mik voltak ennek az okai.

A legelső akadály mindjárt a közjogi alap, ahogyan a magyar közvélemény 1919-ig meg akarta a kérdést oldani. Már többször láttuk, hogy ez a megoldás mennyire ellenkezik az egyház isteni alkotmányával, mely szerint az állam csak tudomásul veheti, de sohasem adhatja az önkormányzatot. Így nem csoda, ha Róma apriori állandó bizalmatlansággal szemlélte az egész mozgalmat.

Még több alapot adott erre a tervezett önkormányzat területe. Emlékszünk még: hit és erkölcs dolgában soha semmi körülmények között világiaknak beleszólást nem engedhet meg az egyház. Mégis Magyarországon az 1870-es szervező kongresszuson hangzott el az a nézet, hogy „a Rómában tartott konzilium a régi vallást megváltoztatta, melynek tagja a magyar egyház nem lehet. Az egyház alapítványa nem lehet olyan hité, amely a múlt évben keletkezett.“ (Radovics i. m. 86.).

A másik terület, ahol az egyház világiak beleszólását el nem tűrheti, az egyházfegyelem és egyházkormányzat köre. Hogy ezt az elvet úgyszólván állandóan és tervszerűen sértegették, azt láthattuk az erdélyi Státus példájából, mely 1640—1932-ig a püspöki székre való jelölés jogát követelte magának és gyakorolta is. Továbbá ugyanezt követelik Magyarországon is mindegyik autonómiai tervezetben. Betetőzte az egészet az 1919-es Katolikus Tanács, amely a papi nőtlenség ellen is állást foglalt. Nem csoda tehát, ha XIII. Leó 1897 okt. 1-én tiltakozik a tervezett új püspök jelölési rend ellen. (Lepold i. m. 15.). Aból, hogy de facto megvolt ez a jelölési rendszer régen is, nem következik semmi, mert az egyház csak eltűrte. A katolikusok pedig nem dolgozhatnak az egyház ellen, és nem kényszeríthetnek ki maguknak olyat, amit csak nagyobb rossz elkerüléséért engedett meg.

Ebben az értelemben válaszol 1870-ben, majd 1902-ben a tervezetekre. X. Pius pedig szóbelileg helytelenítette az egész mozgalmat. XV. Benedek pedig 1917-ben írta, hogy elvben nem helyeselheti az egész mozgalmat, míg az 1918-ban kötelező kódex végleg eldönti az egész kérdést. Az 1450. canon tilalmazza az új kegyuraságok létesítését. (Lepold i. m. 17. kk.). S mikor az 1919-es Országos Katolikus Tanács újra tervezetbe vette, hogy a királyság megszűntével árván maradt főkegyúri jogokat tovább fogja gyakorolni az autonómia keretében, amennyiben a püspöki és főbb egyházi hivatalokra a Tanács nevez ki, 1919 márc. 12-én az Acta Apostolicae Sedisben tiltakozott ünnepélyesen XV. Benedek az egész tervezet ellen. (Lepold i. m. 19.).

Ebbe a csoportba tartozik a másik helytelen elv is, mely szerint a világiak választják az egyháziakat is az önkormányzati testületekbe. Erre írja XIII. Leó 1897-ben: „A püspöki hatalom iránti engedelmisség nem esik a szabad választás körébe, hanem szoros kötelesség, az egyház isteni alkotmányának legkiválóbb fundamentuma.“ „Az egyház képvisellete az autonómiában is kizárólag a püspököket illeti meg.“ (Lepold i. m. 15.).

A harmadik terület, ami még egyáltalán hátra van, az egyházi vagyoni területe. Hogy tulajdonos csak a hierarchia lehet, már láttuk, s hogy világiak szintén résztvehetnek a kezelésben, természetesen csak a hierarchia engedélyével és megbízásából, szintén tudjuk. Mégis ezen a ponton sem hiányzik az egyházzogellenes magatartás. Az erdélyi Status saját tulajdonának tartja az egyházi vagyont s azt saját jogán kezeli is egészen 1932-ig. Magyarországon a

tervezetekben szintén baj volt ezekkel. Bár még itt a legkönnyebb engedni mindkét részről. XV. Benedek erre vonatkozóan válaszolta 1917-ben a püspöki karnak: „Világiaknak csak anyagiak kezelésére és iskolák vezetésére kiterjedő közreműködése megengedhető az egyházi tekintély tökéletes megóvása mellett ebben a tárgyban is.“ (Lepold i. m. 18.).

Igazságtalanok lennének az állam iránt, ha ebben a fejezetben elhallgatnánk az egyházpolitikai akadályokat, mert bizony ilyenek is voltak. Csak megemlítjük az oláh görögkatolikusok állandó tiltakozását az autonomia ellen, mert abban függetlenségüket és oláh mivoltukat látták veszélyeztetve. (Gyárfás i. m.). Annál szomorúbb az egyházpolitikai akadályok második csoportja: a püspöki kar is éppen az egyházi vagyon miatt vonakodott tető alá vinni az autonomiát. Annyira, hogy mikor az úgynevezett kongrua kérdés került felszínre, azaz a szegény papok jövedelmét a püspökök feleslegeiből kellett volna kiegészíteni (Forster i. m. 2. kk.), mindenféle sérthetetlen jogokat hangoztattak, de önként felajánlani semmit sem ajánlottak fel. Ország-világ szegényére az államnak kellett megoldani ezt a kérdést. Ahol ilyen antiszociális felfogás uralkodott, nem csoda, ha maguk a püspökök, pl. Fogarassy erdélyi püspök (Forster i. m. 58. kk.; 109. kk.) jelentgették fel Rómában a mozgalmat, mert az egyházi vagyonkezelésbe ellenőrzést, igazságosabb elosztást szeretett volna létrehozni. Ennek az oka pedig a főkegyúri jog volt, amely politikai érdemek jutalmazására tartogatta a püspöki széket, s lelkipásztor helyett főurakat küldött a nép nyakára. Lám ez az eset is az államtól való függetlenségünket igényli.

Ezek voltak részletesen az egyházjogi és egyházpolitikai akadályok, melyek minden eredmény létrehozását lehetetlenné tették. Nem lehet csodálkoznunk ezen. Hiszen az egyházban a népképviselő ismeretlen fogalom s tekintve, hogy isteni jogon oszlik vezetőkre és vezetettekre, mindig az is fog maradni. „Amint az egyház hite nem enged magánvéleményt, vagy a nyilvánkozattól eltérő közvéleményt, épp úgy szervezetét illetőleg sem adhat fel semmit a maga isteni alkotmányából, mert ez csak a természetfeletti tekintélyi elv ellaicizálását jelentené. Különbö a demokratikus berendezés csak a demokrácia összes hátrányát jelentené annak előnyei nélkül az egyházra, mint látható ez a protestáns felekezetek életében. Azáltal, hogy a jogi jellegét tagadjuk, az egyházat nem spirítualizáljuk, hanem csak laicizáljuk, világi jogrendszer béklyóiba verjük.“ (Gálos i. m.).

MEGOLDÁSI LEHETŐSÉGEK.

Nem marad tehát más hátra, mint leszűrni az eddigiekből a tanulságot s körvonalazni a megvalósulás lehetőségét. Hogy ezt megtehessük, nézzünk meg két egyházjogilag is rendezett önkormányzatot, hogy utána a magyar autonomia megvalósulásának első formájával foglalkozva befejezésül felvázolhassuk a jövő irányvonalait.

Azt mondtuk, két rendezett autonomiával foglalkozunk. Szerte a világon már igen sok államban van valaminő önkormányzat világiak részvételével, így az USA-ban, németeknél, Svájcban, portugálok, belgák között, stb. (Lipics i. m. 4.). De ezek közül egyházjogilag rendezve, az egyház alapelveihez alkalmazva csak kettő van és pedig a francia Associations Diocésaines és az erdélyi Státus.

A francia Associations Diocésaines (Szalay i. m. 325. kk.) előzménye az 1905-ös egyházellenes törvényekben rejlett, amikor az egyház és a hierarchia vagyonképességét megtagadta a francia állam, s csak az úgynevezett kultusz-egyesületeket (associations cultuelles) ismerte el tulajdonképesnek, de csak

a közvetlen istentiszteleti dolgokban, mint templom, miseruhák, stb. Amennyiben pedig, mondja a törvény, ezek egy éven belül papokból és világiakból nem alakulnának meg, úgy minden templom, istentiszteleti tárgy az állam tulajdonába megy át, az egyház egyéb szociális és kulturális intézményeihez hasonlóan, amik mindenképen az állam tulajdonát képezik.

X. Pius elvetette ezt a szeparációs törvényt s a kultuszegyesületek megalkotását megtiltotta, mert a püspökök joghatóságát látta bennük sértve, akiknek ezekhez az egyesületekhez semmi közük és joguk nem lett volna. Így lett koldusszegénnyé az egyház legidősebb lánya. 1907-ben azonban az állam is engedett szigorából s a templomokat, istentiszteleti dolgokat ingyen bérbeadja a jövőben alakuló egyesületeknek, melyek az egyházjog szerint alakulhatnak meg és működhetnek. Erre építik ki a francia püspökök az úgynevezett egyházmegyei egyesületeket, (Lipics i. m. 98. kk.) amelyek szervezete a következő: Közgyűlés 30 tagból, melynek végrehajtó szerve az úgynevezett igazgatótanács.

Hatásköre csak az egyházmegye anyagi ügyeire terjed ki. Itt azonban ellenőrző joggal bírnak. Az egyházmegye vagyonának tulajdonosa ez a közgyűlés, ami a kánonjoggal ellentétben áll, amely, mint tudjuk, csak a hierarchiát ismeri el tulajdonosnak. Meg kellett ezt engedni az állami törvények miatt s meg is lehet engedni, mert a kánon szerint kimagyarázható. Igaz ugyan, hogy a tulajdonos csak a hierarchia lehet, de a pápa engedélyével a tanács, mint persona morális a hierarchia megbízásából szerepel tulajdonosként az állam előtt. Ezt annál inkább megengedte a Szentszék, mert igen sok helyen körülbástyázta a püspök jogát. Így a püspök nélkül és ellen nem hozhat semmi döntést. Amint a püspök visszavonul, megszűnik a tanács minden joghatósága. S csak addig lehet az egyházi vagyon tulajdonosa, míg a Szentszékkal egyetértésben él. Úgyannyira, hogy a tulajdonjogot leszámítva az 1520. canonban említett püspök mellé állítható vagyonkezelési tanácsnak felel meg. Érdekessége a francia autonomiának, hogy az iskolákról és az egyházközségekről semmi szó sincs benne. Ennek okát adni a források hiányában sajnos nem tudjuk.

Az erdélyi katolikus Status Trianonnal válságos helyzetbe került. (Lipics i. m. 54. kk.; Gyárfás i. m.). A kisebbségben élő magyarság egyetlen fellegetvára volt, ezért az oláh állam minden úton s módon üldözte az autonomiát. Ok az volt, hogy a Státus nem tekinthető az erdélyi katolikus egyház képviselőinek, hiszen a kánonjoggal ellentétben olyan jogokat bitorol, amik katolikus szervezetenél elképzelhetetlenek. Így tehát nem katolikus, hanem magyar intézmény.

Ezért sajtó támadta, Rómában följelentik, s a Vatikánnal való konkordátum alapfeltételének a Status megszüntetését tekintik, s erről csak úgy mondanak le, ha a Status vagyonának 40%-át átengedi ingyen a görögkeletieknek. (Lipics i. m. 78.). Ilyen körülmények között jött létre 1932-ben a konkordátum, mely halálos csapást mért a Státusra, arra a Státusra, amely, ha egyházjog-ellenes felépítésű volt is, mégis csak átmentette a katolicizmust a legveszedelmesebb időkben. (Gyárfás i. m.).

A konkordátum megváltoztatja mindenekelőtt a Státus nevét és elnevezi gyulafehérvári latin szertartású egyházmegye tanácsának. Megszünteti a régi teljes függetlenséget, mert az Ordinárius köteles évente ellenőrzés miatt az oláh minisztériumnak a költségvetést bemutatni, ami a magyaroknál nem volt meg. Tulajdonos is megváltozik. Eddig a Státus volt a tulajdonos, most az egyházjog előírása szerinti Ordinárius lesz azzá. Szervezete marad a régi Státus-gyűlés, melynek végrehajtó-szerve az igazgatótanács. Mindezeknek a kétharmada világi. Megváltozik azonban a püspök szerepe. Eddig csak egyszerű elnök volt, akit

kötött a gyűlés véleménye, most akár a franciáknál, itt is minden ügyben a beleegyezése kell, hogy törvényerőre emelkedjék. Hatásköre is csak árnyéka a réginek. Most már csak az 1520. c. ánonban említett vagyonkezelési tanács jogkörét gyakorolja, s véleménye csak tanács, kivéve az 1541. c. 2. § 2. n. esetét, amikor az 1000 és 30.000 aranyfrank értékű vételhez vagy eladáshoz a tanács beleegyezése szükséges. Ezzel sikerült az egyházjogellenes autonómiát teljesen az egyház jog keretei közé szorítani. Érdekessége: az iskolákat is kiveszik a tanács kezéből, közvetlen a püspök joghatósága alá kerül, kivéve az iskolák anyagi ügyeit. Az egyházközségek szerepéről forrásmunkák hiányában itt sem tudunk beszélni.

Az egyévszázados vajúdas végre Magyarországon is létrehozott valami megoldást az egyházközségek szervezetében. Míg a fenti két külföldi példán láttuk, már meglevő szervezetet kellett leépíteni (Erdély), vagy kánonilag rendezni (Franciaország). addig nálunk a semmiből kellett létrehozni az autonómiát. Egyház és állampolitikai okok miatt (egyházi vagyon) még mindig nem mertek kísérletet tenni az egész szervezet kiépítésére, így csak a legalsó sejtrendszert állították fel az egyházközségek szervezetében. Az érdekessége az, hogy egyházjogi alapon oldották meg a kérdést, a kultuszminiszter csak tudomásul vette.

Szervezete az egyházközségi képviselőtestület, aminek végrehajtó szerve az egyházközségi tanács. A képviselőtestület tagjait az egyházközség tagjai választják. (I. Szabályzat. 5. §). Tagok többsége világi mindkét tanácsban. Mindkét szervezet a püspök felügyelete alatt működik. (U. o. 29. §). Hatáskörük a következő: a képviselőtestület az egyházközség költségvetéséről, adókulcsáról dönt. (U. o. 43. § e. pont). Általában a tanács fontosabb rendelkezéseit jóváhagyja. (U. o. 43. § s. pont). Az egyházközségi tanács feladata: az iskolák igazgató szerve. (U. o. 50. §), a képviselőtestület elé terjeszti a költségvetést, és ha az jóváhagyta, végrehajtja. (U. o. 50. §). Javadalmakat kezeli. (U. o. 50. §) stb.

A szabályzat megemlíti még az esperesi kerületi és egyházmegyei tanácsot. (U. o. 90. §) amelyek azonban még megalakulásra várnak. Anyagi, kulturális és szociális téren lesz majd jövőben feladata, de ezek még csak a jövő reménységei.

JÖVŐ IRÁNYVONALAI.

Ha visszagondolunk az eddig elmondottakra, a magyar autonomia akadályaira, a kánonjogilag rendezett két külföldi példára s a magyar kezdeményezésre, s megpróbáljuk lazán körvonalazni a jövő irányelveit, megállapíthatjuk, hogy az állam részéről a katolikus önkormányzat ellen a jövőben komoly nehézség nem merülhet már fel. Főkegyúr ugyanis nincs, s a legutóbbi esetek után hozzátéhetjük, egyházi vagyon sincs. Az állam részéről nincs tehát semmi számottevő akadály. A közhangulat is annyira demokratizálódott, úgy hogy nem valószínű, hogy az egyház ellenségei ezen a téren is a múlt századihoz hasonló ellenszenvet tudjanak létrehozni.

Az egyház részéről a nehézség mindig a világiak részvétele miatt keletkezett. Ezen a téren az egyházjogi alap annyira uralomra jutott a közvéleményben, hogy különösebb nehézség nélkül meg fognak elégedni a világiak a kódex által számukra megengedett vagyonkezelési tanáccsal, az iskolák irányításával. mindezt persze a püspökök vezetése mellett.

Ami a megoldás módját illeti, ennek kiépítése a jövőre vár az említett esperesi és egyházmegyei tanácsok létesítése által. Mi tagadás, sok jót várunk tőlük, mert az egyházközségek legtöbb helyen hivatalból létező szervek, minden

élet, kezdeményező erő nélkül. Igaz ennek a langyosságnak az oka az elmúlt 25 év neobarokk szelleme volt, amikor az egyház hivatalos pártfogást élvezve a különösebb öntudatos tevékeny élet szükségét nem értette meg. Pedig hogy a jövőben nagy szerepe lesz az egyes helységek életében az egyházközségeknek, egyházmegyénk életében az egyházmegyei tanácsnak, az egész magyar katolicizmus életében pedig a megalakításra váró Országos Tanácsnak, azt a mai viszonyok között különösebben fejtegetni fölösleges.

Fr. Zalán.

FORRÁSMUNKÁK: Szeredy József: Egyházjog különös tekintettel a magyar szentkorona tartományaira. Pécs. 1874. — Jehlicska Pál: Társadalmi testvérharc a modern jogállam és az Egyház között. Esztergom. 1879. — Moulart: Az egyház és állam. Bp. 1884. — Csávolszky József: A katolikusok autonómiája. Bp. 1891. — Osztovcics Gerő: A magyarországi egyházi javak jogi természetéről. Bp. 1896. — Forster Gyula: A katolikusok autonómiájáról. Bp. 1897. — Kosutány Ignác: Az egyházi vagyon tulajdonjogának alanyáról Magyarországon. Bp. 1897. — Fraknoi Vilmos: Oklevéltár a m. k. kegyúri jog történetéhez. Bp. 1899. — Cavagnis: Institutiones iuris publici ecclesiastici. I—III. Roma. 1906. — Radovcics László: A katolikus autonómia szervezése. Bp. 1917. — Sipos István: Katolikus autonómia. Pécs. 1919. — Lepold Antal: A katolikus autonómia. Bp. 1920. — Meszlényi Zoltán: A főkegyúri jog és a forradalom. Esztergom. 1920. — Tomcsányi Lajos: A főkegyúr szerepe a püspökök kinevezésénél. Bp. 1922. — Tomcsányi Lajos: Vita a főkegyúri jogról. Bp. 1923. — Lepold Antal: A magyar katolikus egyház és az interregnum Religio. 1925. — Ottaviani: Institutiones iuris publici ecclesiastici. I—II. Roma. 1926. — Haller István: Kat. egyházvagyon és a protestáns államsegély. Bp. 1927. — Kérészy Zoltán: Katolikus egyházjog. I—II. Pécs. 1927. — Meszlényi Antal: A magyar katolikus egyház és állam 1848—49-ben. Bp. 1928. — Prohászka Ottokár dolgozatai az autonómiáról. Ö. M. IX., X., XIII., XX., XXI. k. Bp. 1928. — Gyárfás Elemér: Konkordátum és az erdélyi katolikusok. Egyházi Lapok. 1929. — Molnár Kálmán: Magyar közjog. Pécs. 1929. — Karácsonyi János: Magyarország egyháztörténete. Veszprém. 1929. — A kat. egyházközségek igazgatásának szabályzata. Eger. 1930. — Csorba Ferenc: A királyi kegyúri jog igaz mivolta. Bp. 1930. — Hannuy Ferenc: Katolikus autonómia. Kat. Lexikon. II. Bp. 1931. — Turi Béla: Főkegyúri jog. Kat. Lexikon. II. Bp. 1931. — Török Mihály: A magyar egyházpolitikai harc története. Bp. 1932. — Lippay Lajos: A keleti egyházak. Bp. 1934. — Máthé Ferenc: Kat. egyh. vonatkozású világi törvények gyűjteménye. Csongrád. 1936. — Hóman—Szekfü: Magyar történet. V. Bp. 1936. — Schütz: Dogmatika. I—II. Bp. 1937. — Baranyai Jusztin: Csekey István hat pontja. Katolikus Szemle. 1937. — Az angol király új esküje. Katolikus Szemle. 1937. — Lipics József: Világiak szerepe az egyházi vagyonkezelésben. Bp. 1939. — Szalay Jeromos: A francia katolicizmus jogi helyzete. Pannonhalmi Szemle. 1939. — Codex Iuris Canonici. Vatican. 1939. — Sipos: Enchiridion Iuris Canonici. Pécs. 1940. — Gálos László: Demokratikus egyházképleték. Katolikus Szemle. 1940. — Petrovay Zoltán: A királyi adományozásból eredő katolikus egyházi javak kezelésének és felügyeletének szabályai. Notter Antal emlékkönyv. 920—943. Bp. 1941. — Stolpa József: Adalékok a m. k. főkegyúri jog történetéhez. Notter Antal emlékkönyv. 1007—1028. Bp. 1941. — Török Mihály: A vatikáni zsinat és a magyar közvélemény. Theologia. 1941. — Kontor Lajos: Újabb egyházi döntések a főkegyúri jog határterületein. Theologia. 1943. — Kontor Lajos: A rezervációk szigorítása a javadalomtöltéseknél. Theologia. 1943.

Felelj, Bolond! mi ez a világ? Felelé! Imádoztam imádóinak és szolgálóinak börtöne. — És ki ejté foglyul őket? Felelé: A lelkiismeret, a szeretet, a félelem, az önmegtagadás, a töredelem s a hitvány emberek társasága. És csak a büntetésül kapott szenvedés jutalmazatlan. 366.

SZEMBEN SZENT FERENCCEL

Szent Ferencről azt írja Chesterton híres tanulmányában, hogy személye megtestesült dráma volt, a maga egész lényegével állt mindenütt. Nemcsak céljával, mint Domonkos, nemcsak szervező erejével, mint Ignác, hanem egész személyiségével. Népszerűségét nem intézményeinek, hanem egyéniségének köszönhetette.

Illő, hogy ennek a páratlan egyéniségnek a színe előtt megálljunk, annál is inkább, mert Atyánk, mert a mai tettünk azt kívánja,¹ hogy belsőnkben folyton őt lessük. Ez a szembenállás már sokoknak volt kötelessége, sokaknak volt kedves témája, sokaknak eszményi feladata, de még senkinek sem sikerült őt meghatározni. Pedig sokan álltak előtte tisztelettel, némán és elfogódottan, lelkesedtek és rajongtak, de Szent Ferenc még fel nem méretett. Mi sem ármíthatjuk magunkat azzal, hogy tökéletesen megismerjük őt. Ha úgy véljük, hogy eltaláltuk azt a titkos fénysugarat, mely az egész embert megvilágítja és érthetővé teszi, a következő percben már a lelki tulajdonságok útvesztőiben tévedünk el. Pedig mindenki azt mondja, hogy Szent Ferenc egyszerű volt és mégis, ha ezt az utat járni akarjuk az első lépések után az utak és irányok sűrűségébe veszünk. Ha meg belenyugszunk, hogy ezer ajtó van lelkének világba néző felén és rászánjuk magunkat, hogy az összefüggéstelenség homályba is belevágjunk, titkon melengetve a biztatást: minden út Rómába visz, s a szentnek minden megnyilvánulása a szent szívébe és lelkének magjába vezet, akkor meg a lélek olyan izzó fényébe jutunk, hogy ez a fényözön egyszerűen elkábít.

Mégsem mondhatunk le erről az izgalmas felfedező útról. Arról mindenesetre le kell mondani, hogy Szent Ferenc lényegét úgy megtaláljuk, hogy az róla mindent elmondjon, de arról nem, hogy valamit megismerjünk belőle, ami megvolt benne és lényeges is volt. Amilyen lehetetlen az első, annyira nevetséges a második, oly nevetségesen egyszerű, hogy elkezdni sem érdemes, hiszen ha egy kisgyermek elolvassa a Fiorettit, biztosan ráhibáz Szent Ferenc egyik vonására. De ez nem kedvetlenít el attól, hogy valamit mégis mondjak Szent Ferencről, és remélem, hogy több lesz pusztá ráhibázásnál.

Azt mondtuk Chesterton után, hogy Szent Ferenc valódi egyéniség volt. De feledkezzünk meg erről, hogy egyéniség volt, mert ennek a szónak olyan mellékíze van, mintha szembenállást fejezne ki minden mással. Nézzük a Szentet Umbria izzó hegyi útjain, kövessük a madarakhoz, menjünk vele Gubbióba, és csodáljuk, hogy a farkas, mint kezes bárány sétál előtte, nézzünk be a klastromba, ahol az éhenkórász rablókat kiutasító gvardiánt megrakott kosárral a rablók után küldi. Vagy csatlakozzunk oda láthatatlan kísérőnek arra az útra, melyből csak egy volt a világon, amelyen Ferenc Leó testvérrel a tökéletes örvendezésről beszélgetett. Vagy nyissuk ki a szegényke

¹ 1944. okt. 4.-i örökfogadalom napjára készült felolvasás.

Végrendeletét, ott ahol arra buzdít, hogy a legtudatlanabb papot is tisztelni kell. Ha mindezekben az utakon figyelmesen elkísérjük Ferencet, akkor valami világosság fog derengeni és a láthatatlan, megfoghatatlan Szent helyén valami élő vonás fog kirajzolódni. Ez az összefoglaló kép úgy mutatja Szent Ferencet, mint aki tisztelettel, néma csodálattal áll meg minden előtt, finom kézzel nyúl mindenhez, hogy véletlenül el ne törjön, meg ne sérüljön. Ez a lelki magatartás a tisztelet szelleme. A kegyeletes tisztelet szelleme, a megilletődésé, mely minden létező valóság előtt megrendülten áll, és valami áhitatfével fordul feléje. A lét mélységes csodáin való önkéntelen magafeledt elragadtatás. A latin pietásnak mondja ezt, a német Ehrfurchtnak. Sokkal tágabb azonban az értelme, mint ahogy mi azt megszoktuk.

Schütz szerint három szálból fonódik ez a lelki magatartás, amely a világgal és a közösséggel való szembenállásnak sajátos stílusa. 1. „*A kegyelet mindenekelőtt mélységes meggyőződéses hódolat az iránt, ami fölöttünk van, kivált a ‚Magasságbeli‘ iránt.*”² Elismerés minden érték iránt, ami embertársainkban, nemes lelkületükben és indítékaikban kivirágzik. Tisztelet minden megvalósult és megvalósulni készülő érték előtt. Az ilyen ember örül, hogy felfelé nézhet, boldog, hogy értékeket szemlélhet, és enged hívásuknak. 2. „*A kegyelet megilletődés azzal szemben, ami mellettünk és alattunk van, tisztelet azzal szemben, ami körülöttünk van.*”³ Nagy megértés azzal szemben, ami első pillanatra bántó, ami ellenünk van, ami félre sikerült; részvét ott, ahol az durva ember dühöng és összetör, értetlenül embereket ítél. Az ő részvéte elvetemültet térít észre, gyengét emel fel. „A kegyeletes lélekben állandóan, a tudat alatt is dolgozik az a sejtés, hogy sok mindent embertársaimban, a társadalomban, de magamban is másképp létnék, ha Isten szemével nézném. Épp azért a kegyeletes ember nagy kímélettel nyúl mindenhez, amivel dolga akad; lelki hallgatagsággal meghányja-veti és földolgozza azt, amit első találkozássra meg nem ért — főként mások viselkedésében; nagy méltányosságot és türelmet tanúsít azzal szemben is, ami nincs ínyére és azokkal szemben is, akik ellenére járnak.”⁴ 3. Végül kiegészíti ezt a két erkölcsi színezetű tulajdonságot egy teljesen szellemi: *nagy megnyíltság a valóság iránt, rajtafeledkezés a dolgokon; az embernek van türelme nézni, figyelmi, erőltetés nélkül beleszórakozni a valóságba. Akiben ez a tiszteletté finomuló megnyíltság megvan, az előtt versengve tárja fel magát a valóság.* „Az a lelkület ez, mely kisugárzik a tágranyílt gyermekszemből, mikor csodás világokat tár föl előttük, a tárgyyszerű színes előadás.”⁵

Mi az eredménye ennek a kegyeletes lelkületnek, a tiszteletnek? Csodálatos közösséget teremt. „Ez ugyanis az egyéniségben élő és csírázó mozzanat, és mégis közösségbe épít.”⁶ A hódolat az egyént

² Schütz: Az Ige szolgálatában (A kegyeletes lelkület és dogmatikai indítékai) 547 l.

³ U. o.

⁴ U. o.

⁵ U. o.

⁶ U. o.

odafűzi azokhoz a magasabb értékekhez, melyeket Istenben, társadalomban, emberben, eszményekben lát. A lelket ugyan lenyomja e magasságok súlya, mely a szentek alázatában csúcsonylik, de másrészt kimondhatatlan örvendezéssel tölti el őket, hogy részesei lehetnek e lelki gazdagságnak. Messze száll tőlük a pesszimistákat eltöltő életértéktelenség erőltető tudata. A *megértés* rásegíti, hogy minden emberiben az iszap között is észrevegye az aranszemeket, és ennek jobban örüljön, mint amennyire keseríti az iszaptömeg. Végül a *valóság iránt való megnyíltság* mindent „világkezdeti ragyogásban”⁷ a maszületettség fényével mutat meg, ahol nem avult és unalmas semmi. Megindul az ismerés és szeretés, az a csodás áramlás a lélek és a valóság között, ami a legmélyebb igényünk. Egy képben egyesítve mit eredményez ez a hármas százból font kegyeletes tisztelet: *az ismerés, értékelés és szeretés nyomán támadó, egyént gazdagító, közösséget teremtő és fenntartó termékeny egybekapcsolódást.*

A kegyeletes lelkület ilyen fényénél, ha most figyelmesebben megnézzük Szent Ferencet, erőltetés nélkül láthatjuk meg benne ezt a hármas százból font lelki tulajdonságot. *Felfelé hódolat Istennel szemben.* Az eseményeken magunk is végig futhatunk, a nagy alázat és finom öröm emlékein. Gyönyörűen írja le Jörgensen, hogyan törte össze Szent Ferencet az alázat a barlangokban megtérése kezdetén: Mint az oroszán zsákmányát — az utolsó csontroppanásig. Tudjuk hogyan imádkozott Alverna lángoló éjszakájában: *Ki vagy Te Uram és mi vagyok én! Önmegsemmisülésének legnagyobb mélységei ezek. De ezekből a mélységekből fakadt fel az alvernai öt seb rettentő öröme és Greccio szent boldogsága.*

S milyen *tisztelettel beszélt az emberekről*, és milyen tisztelettel bánt velük! Gondoljunk csak vissza az előbb említett rablókra. Azután a képzeletbeli kapusra, aki télvíz idején ütlegekkel várja az éjjeli csavargókat. S hallgassuk a Szent szavait: Ha Isten annyi kegyelmet adott volna az utolsó csavargónak, nagyobb szent lett volna belőle. Máskor Leó testvér incselkedésére, aki azt kérdezte, hogy miért éppen téged választott ki Isten, azt felelte, hogy nálamnál hitványabb embert nem talált és azért általam akarja megszégyeníteni az okosokat. Szellemesen írja róla Chesterton: „Talán azt mondhatjuk, hogy élete meztelen egyszerűségében csak egyfajta fényűzéshez ragaszkodott: az udvar modorához. Amíg azonban az udvarnak egy a királya s száz az udvaronc, addig ebben a történetben egy udvaronc járt-kelt a királyok százai sorában.”⁸

De talán legrokonszenvesebb a *természettel szemben való tisztelete*, megnyíltsága a valósággal szemben. Nem unatkozik, ha egy sereg madarat lát, öneki mindez a Szeretet titkát nyitogatja. A tüzet el ne tapossák, a féreg is hadd éljen. A kezes bárány, az ébresztő sólyom, a megszelidített farkas Szent Ferenc szeretetéből élnek még most is. De mindez nem a pantheizmus elmosódott érzelmessége, amely akkor eleven, ha a dolgoktól minél inkább távolodik, hanem éppen ellenkezőleg a dolgokat egyedenként és nem elvontan sze-

⁷ Illyés Gyula: Ifjúság.

⁸ Chesterton: Asszisi Szent Ferenc. 83 l.

rette, azt a bárányt, amelyet a leölés fenyegetett, azt a sólymot, amely barátságosan felébresztette. S mindezt a tisztelet igazi gyengédségével, mely abban gyökerezik, hogy minden ami van, lét az isteni létből, ragyogó revelációja a láthatatlan Istennek, szimboluma és vándor-predikátora a földön járt Jézus Krisztusnak. Ennek a valóság iránti megnyíltságnak ékes bizonyítéka a felülmúlhatatlan Nap-himnusz.

Íme hogyan kévébe lehet kötni Szent Ferenc életének gazdag jeleneteit. Hogy hajlik minden szála, hogy a kegyeletes tiszteletnek a kötele kösse kévébe.

De még tovább is merészkedhetünk. Ezt az eddig ismertetett odaadást bizonyára egy humanista is értékeli, mert oly emberi, s anynyira hozzátartozik az egészséges élethez. De az itt leírt *tiszteletes kegyelet tovább vezet a kegyelem, a természetfeletti élet területére.* Schütz azt írja, „nem volna nehéz megmutatnom, hogy ezen a vonalon kell keresni a kegyeletesség és kegyelmesség, a pietas és potentia obedientialis belső rokonságát. Akiben van kegyeletes lélek, abban elő van készítve a talaj a kegyelmeknek, különösen a Szentlélek ajándékainak befogadására. A kegyeletesség visszaad valamit az elveszett, és a mélyen látóktól vissza-visszasírt paradicsomi naívságból s az egyoldalú észművelődés ellenszere.”⁹

Szent Ferenc életében nem lehet a természetes és természetfeletti életet szételemezni, minden tette a nemes természet és kegyelem közös műve. De sejthetjük, hogy kegyeletes lelkületének tisztelete és kitárulása a valóság iránt nagyban segítette őt a kegyelmi indítások felfogására és alázatos követésére. A Léleknek finom járása nem hagyja érintetlenül. Ferenc ezzel a kegyeletes, tiszteletre hangolt lelkével tudta meghallani a csendben kimondott szót: Menj és építsd fel házamat. Ez az odatapadás az Istenhez értette meg, hogy a mátyásnapi evangélium neki szól: „Vegyétek magatokra az én igámat.” Ugyanez a kegyelet adta ajkára Alverna hegyén ezt az imádságot: „Én Uram Jézus Krisztusom, két nagy kegyelmet kérek tőled halálom előtt. Az első, hogy testemben, lelkemben, — amennyire lehetséges — érezzem óh kegyes Jézusom keserves kinszenvedésed fájdalmát. A másik pedig az, hogy — amennyire lehetséges — érezzem szivemben azt a mérhetetlen szeretetet, amely tebenned Isten Fiában lángolt és Téged arra vitt, hogy oly készséggel szenvedjed el véres kinszenvedésedet érettünk bűnösökért.” S a szeptemberi éjtszakában

⁹ Schütz: U. o. 551.

a szárnyas szeráf beleégette Ferenc testébe az öt lángoló sebet. A kegyeletes tisztelet szelleme így segítette őt a természetfeletti élet elindulásában és a csúcsra érésben. Nem illúzió, sem véletlen, hogy a kegyeletes tisztelet, amit egyszerűen a *valóság iránt való tiszteletnek* nevezhetünk, Szent Ferenc lelkének lényeges vonása, ami nélkül magyarázhatatlan élete.

Erre azonban azt mondhatjuk, hogy felesleges itt új fogalmat bevezetni. Szent Ferenc egy rendkívüli szeretetre képes és rendkívüli szeretetet igénylő ember, annyira, hogy még Istent is magához vonzotta. És ez a rendkívüli szeretet eléggé megmagyarázza őt. Lehet, ez is teljesen igaz, de ha a szeretet előzményeit keressük, feltétlenül ott találjuk ezt a tisztelő odafordulást a valósághoz. Ez a kiindulás, mely megindítja az ismerést. Ezért a tiszteletért hálás a valóság és leleplezi magát, ezután már bontakozhat a szeretetnek az élete. A tisztelet a termékeny talaj, a szeretet a dús növényzet. A tisztelet a gyökér, a szeretet a korona.

Szent Ferenc az az ember, aki mindent tisztel, mindent szeret, mindenütt hajolva jár és mégis teljesen önmaga jelenik meg. Egyéniség ő a nélkül, hogy mással szemben állna; a valóságba kapcsolódik, a nélkül, hogy megszűnne egyéniség lenni. Az egyéniségnek nem torzója, hanem remeke. Ez életének titka, előttünk még mindig rejtély, mert mi az egyéniséget, a felszabadulást a tagadásban, a tiszteletlenségben, a durvaságban keressük, azért csak torz ábrázolatai vagyunk az igazi egyéniségnek és a valódi szabadságnak. A valósággal való kapcsolatot pedig követeljük, erőszakoljuk, rátamadunk arra, ami csak a tisztelő odafordulásnak tárja ki magát. A lét van annyira önérzetes, hogy a tiszteletlen követelőzésnek bezárkózzék. Ebben a fölényeskedésünkben csak a saját gondolatainkat, elfogultságainkat tudjuk meglátni a valóság dűsgazdagon színes világában. S ez a fakó árnykép visszahat a fölényes szemlélőre, arra a cinizmusra kényszeríti, amely megvakultan minden tiszteletreméltóra egyet legyint, minden törekvést és akarást előre lemosolyog, életet ítél, s nem alkot. Szegény lesz, nagyon szegény. Kiszakad a termékenyítő valóságból, s magára marad. Chesterton azt mondja, hogy az embereknek negyven napig kellene böjtölniök, hogy egy fülemüle füttyöt meghallhassanak. Amilyen szellemes, olyan igaz.

Az ember azért belefárad ebbe a tiszteletlenségbe, és megunja a gúnyt, a lelki cigányságot — ahogyan Schütz nevezi az olyan embert, aki semmit sem tisztel. A bensőségre vágyódó emberek, a szentek, a költők és művészek, akikben nagyon él az igény, hogy kibéküljenek az elnémult léttel, Istennel, emberrel, földdel, virággal, ezek unják meg leghamarabb ezt a lelki magatartást. S mikor ezt kínoldják magukban, — mert őszinték — rátéved szemük Szent Ferencre, akinek kitárta titkait a valóság, akkor megismerik őt a nagy tisztelőt, a paradicsomi embert, mely bennük is él, de meg nem születve. Ezzel az egyetlen megszületettel mindenki rokonnak érzi magát, mindenki ráismer, és benne megsejti a paradicsomi ember boldogságát: a finom tiszteletre hálásan válaszoló élet versengését.

Szent Ferenc életéből ime egyhatározott sugár, vagy talán több is. Nem fontos. Engedjük a mi lelkünkben is kivirágozni a tiszteletnek, kegyeletnek, odaadásnak ezt a szellemét és akkor sok problémánkra megoldást találunk. A mélyből feltörő forrás vize lent nyaldossa, símogatja, cirógatja lassú suhanással a tűzszikrát vető kemény köveket és lecsalogatja róluk a csodás ízelet szolgáló parányi részeket és így szökik zsákmányával a magasba. Ehhez hasonlatos a lélek is, amely a kegyeletes tisztelettel meghódította a természetet és a természetfeletti világot: tanítások, titkok rejtett világát hordja fel mindenkinek az ámulására. Kiknek elseje volt Szent Ferenc.

Fr. Ányos.

Felelj, Bolond! Mikor költöze beléd a Szeretet? Az felele: Abban az időben, midőn gondolatokkal, vágyakkal, sóhajokkal és kínokkal gazdagítottam és népesítettem be a szívemet, a szemem pedig könnyel patakzott. — S mit hozza néked a Szeretet? — Imádoztamnak édes orcáját és méltóságát. — Mibe költözének? — Az emlékezetbe és az értelembe. — Mivel fogadtad őket? — Szeretettel és reménységgel. — Mivel őrizted meg őket? — Igazságossággal, okossággal, erősséggel és mérsékletességgel. 79.

AZ EXEMPTIO TÖRTÉNETE

615. kánon:

Az igazi rendek tagjai, az ujoncokat is beleértve, akár férfiak, akár nők, házaikkal és templomaikkal, azon apácák kivételével, akik nem tartoznak a férfirend előjárói alá a helyi ordinárius joghatósága alól kivételnek a jogban említett esetek kivételével.

Jogot még nem hallgató testvéreim előtt bizonyára az ismeretlen fogalmak sokaságát tartalmazza ez a jogszabály. De mindjárt világosság gyúl a homályban, ha kiemelünk közülök csak mindössze hármat, melyek alapvetően szükségesek a dolgozat megértéséhez. Ezek: 1. Joghatóság, 2. Ordinárius, 3. Exemptio.

Joghatóság:

Isteni alapítású Egyházunknak, mint minden tökéletes társaságnak, hatalomra van szüksége, hogy célját elérhesse. Ezt a hatalmat, mint sajátját maga Krisztus Urunk adta az Egyháznak tanításra, kormányzásra és a hívek megszentelésére.¹

Ősrégi felosztás szerint kettős ez a hatalom: rendi és joghatósági. A rendi hatalom a szent cselekmények, főleg a szentmise végzésére és a szentségek kiszolgáltatására, a joghatósági a kormányzat gyakorlására vonatkozó hatalom.²

A rendi hatalom megszerzése a felszentelés a joghatóságié a canonica missio által történik.³

Felosztása:

A joghatósági hatalom lehet *a*) külső (az Egyház külső rendjére) és *b*) belső (mely a lelkiismeret világára vonatkozik) fórumbeli. A külső ismét lehet: törvényhozói, bírói és büntető.⁴

Néhány újabb egyházjogász szerint a külső fórumbeli joghatóság felosztása törvényhozó, közigazgatási és bírói és ismét mások szerint törvényhozó, közigazgatási és büntető.

Ordinárius:

Tágabb értelemben minden egyházi hivatallal összekötött rendes joghatóság birtokosa ordinárius.

A jog azonban csak a következőket illeti ordinárius elnevezéssel. Római pápa, területén a megyéspüspök, püspöknek alá nem tartozó apát és prelátnak, stb. Ezek egyben helyi ordináriusok is, míg a kivett papi szervezetek nagyobb előjárói személyiek, mert csak alattvalóikkal szemben gyakorolhatják.⁵

¹ Mt. XXVIII. 18—20.

² Ez az elnevezés már Justiniánusnál is előfordul, később Nagy Sz. Gergelynél, a XII. sz.-ban pedig egészen általános.

³ 109. kánon.

⁴ 335. kánon.

⁵ 198. kánon.

Eljutottunk az alapfogalmak közül ahhoz, mely legfontosabb és mint ilyen egész tárgyalásunkon is végig kísér bennünket. Ez az

Exemptio:

Ez nem más, mint kiváltság, mely által a személyek vagy a helyek a legközelebbi rendes elöljáró joghatósága alól kivételnek, hogy közvetlenül a Szentszéknek rendeltessenek alá.⁶ Az egyházi közjog szerint ugyanis az egyházmegyében minden fizikai személy a megyéspüspök joghatósága alatt áll, mert ő a rendes elöljáró.

Felosztás:

Eredet szerint van nativa, dativa és praescriptiva. A nativa abban áll, hogy a kolostor előbb keletkezett, mint az egyházmegye és annak alapításakor nem rendeltetett alája. Ilyenek voltak Skóciában Szent Kolumbán alapította kolostorok, Magyarországon Pannonhalma.⁷ A dativa pápai adományozáson alapul és ma már az egyetlen módja az exemptió megszerzésének. A Kódex előtt igen gyakori megszerzési mód volt a kommunikáció, mely most megszűnt.⁸ A praescriptiva elbirtoklásra alapult, de a Törvénykönyv ezt is megszüntette. Csak a 100 évet vagy emberemlékezetet meghaladó gyakorlatról lehet szó még most is, mivel ez jogi vélelmet szül az exemptió megadásáról.⁹

Alanyilag van személyi, helyi és vegyes exemptio. A személyinél fogva az illető személyek mint ilyenek exemptek, bárhol tartózkodjanak is. Helyi az exemptio, ha bizonyos templom, vagy intézet, kolostor vagy kórház van kivéve a püspök vagy plébános joghatósága alól.¹⁰ A templom és intézet exemptiójában az ott működő személyek is némileg részesülnek, mivel különben a hely exemptioja céltalan volna. Vegyes az exemptio, ha nemcsak a személyek, mint ilyenek, hanem a hely is, ahol laknak és működnek exemptek. Ilyen a szerzetesek exemptioja.¹¹

Terjedelemre nézve lehet továbbá szenvedőleges (passiv), mely bizonyos személyt, vagy valamely templomhoz vagy szerzetesházhoz tartozó személyeket a püspöki hatalom alól mentesít és az így megszüntetett püspöki joghatóságot az említett személyek felett közvetlen elöljárójukra ruházza, anélkül, hogy püspöki hatalmat adna bizonyos terület hívei felett. Tevéleges (activ), mely ismét kétféle: teljes és nem teljes. Tevéleges teljes, mely az egyházmegyétől teljesen elválasztott és önálló terület felett teljes püspöki joghatóságot ad. Nem teljes, mely ugyanilyen püspöki joghatóságot ad, de az egyházmegyétől nem elválasztott, nem önálló területen.¹² A szenvedőleges is lehet

⁶ Dr. Scherman Egyed. Szerzetesjog 271.

⁷ V. ö. Marx—Bilkei: A Katolikus Egyház Története 226.

⁸ A 613. kánon szerint ez a tilalom csak a jövőben adott kiváltságokra vonatkozik. "... exclusa in posterum qualibet communicatione."

⁹ Sipos: Katolikus Egyházjog 214.

¹⁰ Helyi exemptiója van pl. a szemináriumnak a pléb. joghatósága alól.

¹¹ V. ö. Scherman E. az i. m. 272. o.

¹² Sipos: Egyházjog 7.; Coronata: Institutiones I. 823; Schaefer De religiosis 799; Vermeersch: Epitome. I. 569.

teljes, ha az átruházott joghatóság az ott tartózkodó idegenekre is kiterjed és nem teljes, ha csak az alattvalókra, akik számára az exemptio adatott.

Történet:

Miután az exemptio fogalma világos lett előttünk, nézzük annak történetét.

Nyilvánvaló, hogy ez a történet egybeesik a szerzetesség történetével, éppen azért ha röviden is, de ki kell térnem annak kezdetére.

Nem követem a szokásos egyháztörténeti korszakokat, hanem inkább tárgyamnak megfelelőbb beosztást veszek.

A szerzetesség kezdete. I. korszak.

A szerzetesség, a kereszténység legszebb virágának bölcsője, a kereszténység első idejében ringott. Először a nőtlenségben nyilvánult meg. Alexandriai Szent Kelemen az első, aki aszkétáknak nevezi az ilyen lemondókat.¹³ Origenes is dicséri őket a szűzekkel együtt.¹⁴ Sz. Cyprián pedig az Egyház virágainak és a kegyelem díszének nevezi őket.¹⁵ Ezek az aszkéták még benn élnek családjuk körében, de étkezés, ruházkodás tekintetében szigorúbbak annál.¹⁶

Egyes forráskutatók szerint a szűzek már ekkor közös életet éltek a püspök felügyelete alatt.¹⁷ Szent Athanáz is ezt tanúsítja Szent Antalról írt életrajzában.¹⁸

Ez a közös élet még nem volt a mai egyházi értelemben vett közös élet, hisz legtöbbször hiányzott a szegénység és az engedelmesség fogalma is. Szent Cyprián szerint gazdagok is voltak a szűzek között.¹⁹

A déciusai üldözések alatt sokan a pusztába menekültek. Egyesek az üldözés megszűnte után is ottmaradtak. Így népesültek be Egyiptom pusztaságai anachorétákkal, akik közül legnevezetesebb Szent Pál († 341) és Szent Antal († 356). Az utóbbinak mondásaiból Izaiás apát már valamiféle regulát is szerkesztett.

A cünobita rendszer atyja Pachomius volt. A Nilus Taberna nevű szigetén kolostort épített és a kolostor lakóinak életét saját maga írt szabályzattal kormányozta. Még Pachomius életében a környéken 9 férfi és női kolostor létesült. Az egész fölött állott az általános főnök, ki minden évben meglátogatta a házakat. A kolostorok a megyéspüspök és az alexandriai pátriarcha joghatósága alá tartoztak. Kapadóciában és Pontusban Szent Vazul honosította meg a szerzetesi

¹³ Paedag. I. C. 7.

¹⁴ Contra Cels. I. 26.

¹⁵ Decus et ornamentum gratiae. De habitu virginum.

¹⁶ Virginesne convivis nuptiarum intersint, neve balneis publicis utantur. De hab. virg. c. 18.

¹⁸ Virgines domum communem habuerunt. De vita S. Antonii c. 3.

¹⁷ Kurtscheid B. ofm. Historia C. J. 76. „Vivebant in domo prope ecclesiam sub cura ipsius episcopi.“

¹⁹ Inter virgines Deo dicatas etiam divites erant. De hab. virg. c. 7.

életet. Az ő két szabályzata lett alapja az egész keleti szerzetesi életnek.²⁰

Nyugaton a szerzetesi élet terjesztői: Északolaszországban VerCELLI Özséb és Szent Ambrus, Rómában Szent Jeromos, Galliában Szent Márton. Mivel a nevezettek mind püspökök voltak, nyilvánvaló, hogy az általuk alapított kolostorok saját joghatóságuk alá tartoztak.

II. korszak.

Mind jobban és jobban terjedtek a kolostorok, a bennlakók száma gyarapodott. Sok volt már köztük a felszentelt pap. Soknak kényelmes és biztos megélhetési forrás volt. Akadtak közöttük igen szentéletűek is, de sokan nem emésztődtek fel az Isten háza iránti buzgóságban.

De a püspökök sem nézték tétlenül sokáig őket. Ha mérlegelni akarjuk az indító okokat, akkor inkább azt kell mondanunk, hogy az Egyház ügye, a lelkek üdve volt az, mely arra készítette őket, hogy a szerzeteseket joghatóságuk alatt tartva rászorítsák azokat a lelkipásztori működésre, nem pedig saját kényelmük. Ez azonban nem ment könnyen. A szerzetesek szabadkoztak a tehertől. Először 451-ben a chalcedoni zsinat rendezte a püspök és a szerzetesek közti jogi helyzetet. A 4. kánon kimondja, hogy senki a püspök beleegyezése nélkül szerzetházat nem alapíthat. A szerzetesek minden tekintetben alattvalói a püspöknek, kinek legfőbb kötelességei közé tartozik a szerzetházakra felügyelni.

Csaknem minden részleges zsinaton tárgyalásra kerül a szerzetház és a püspök kapcsolata. Így a toledói zsinat a szerzetesektől választott apát megerősítését a püspökre bízta. Még jóval előbb a III. arlesi zsinat kimondja, hogy a szerzetes papszentelés²¹ és bérmálás a püspök joga. Valamilyen önállóságot azonban már következtethetünk ugyanennek a zsinatnak egy másik határozatából, mely szerint az előljáró akarata ellenére ne merészeljen a püspök bárkit is az alattvalók közül felszentelni. Az 511-i aureliani zsinat határozata szerint a püspök meg is büntetheti az ellene cselekvő apátot, sőt a bűn súlyossága szerint utódját is kijelölheti.²² Így sorra vehetnénk még jónéhány részleges zsinati határozatot, de mindenütt azt találnánk, hogy ebben a második korszakban inkább a püspöknek nyújtott kedvezményekkel ellensúlyozta az Egyház a szerzetesi fegyelem lanyhulását.

Különösen Nyugaton volt észlelhető a romlás. Egyesek ide-oda vándoroltak, mások ketten-hárman éltek együtt városokban előljáró és szabályok nélkül. Ezeken a bajokon akart segíteni nursiai Szent Benedek a maga szerzetesi szabályaival. Ezt a szabályzatot szelidsége és célszerűsége miatt maga Róma is elfogadta és terjesztette.

A szerzetház feje az apát volt, kit a szerzetesek szabadon választottak. Valójában pedig gyakran a püspök, az alapító, a király

²⁰ V. ö. Marx—Bilkei: i. m. 194; Kurtscheid i. m. 75—76.

²¹ Toletán 633. 51. kánon.

²² Aurelianum 511. 19. kánon.

vagy esetleg az előd jelölte ki. A visszaélések ellen már ekkor több kolostor szabad választási kiváltságot kapott vagy a királytól, vagy a Szentszéktől.

III. korszak:

Az exemptio történetében a szerzetesi élettel összekapcsolva új korszakot nyitott működésével Szent Kolumbán skót szerzetes. Ő 563-ban Jóna szigetén kolostort és egyházat alapított. Később munkatársai szintén. Ezeknek az egyházaknak papjai szerzetesek voltak és vezetőjük a 8. sz.-ig a jónai apát, akinek joghatósága alá tartoztak nemcsak a tartomány, hanem egyes kolostorokban élő püspökök is.²³

Kolumbán később Galliában, Helvétiaiban és Itáliában is alapított szerzetesházakat, hasonló kiváltságot követelve azoknak, mint hazájában. Így történt, hogy az apát és a püspök maguknak követelte jogkör többször egybeesett. Sőt voltak püspökök, akik a szerzetesek, azok házai és templomai fölött hasonló jogokat akartak gyakorolni, mint a világiakon.

Egynémelyik, mint valami kiskirály uralkodott megyéjében, mitsem törődve Rómával is. A Karolingok és a Merovingok alatt a visszaélések még csak fokozódtak.

De a politikusabb püspökök másként cselekedtek. Hogy birtokaikat békességben bírassák, maguk adományoztak a területükön levő szerzeteseknek néhány kiváltságot. Főként a kormányzásnak engedtek szabad folyást. Hogy a szerzetesek függetlenek legyenek anyagi ügyekben a püspöktől, ezt a kívánságot az alapítók is gyakran kifejezik. Így a királyi oltalomlevél is csak anyagi kiváltságot biztosított a szerzeteseknek.

Róma sem nézhette azonban, hogy a keresztény élet védbástyái és melegágyai a kolostorok ilyen lelkizavarok központjai legyenek. Számos tapasztalat alapján maga kezdte a kiváltságokat osztogatni. Mindinkább bővült a kiváltságok köre és ugyanakkor szűkült a püspök joghatósága. Hovatovább teljessé vált az eddig csak részleteiben adományozott exemptio.

Az első teljes exemptio megadását sok szerző szeretné Nagy Szent Gergely pápának tulajdonítani, ami azonban téves. Ő írja ugyanis sajátmagáról, hogy távol legyen tőle, hogy püspöktársainak valamely egyházban gyakorolt bárminemű jogát megsértse.²⁴

Szent Kolumbán alapításai közül az északolaszországi Bobbio volt az első, mely teljes kiváltságot nyert 628-ban I. Honorius pápától. Közvetlen a Szentszékeknek volt alárendelve és egy püspök sem gyakorolhatott ott jogokat az apát beleegyezése nélkül.²⁵ 674-ben Adeodatus pápa adott hasonló exemptiot a galliai turoni egyházme-

²³ Marx—Bilkei: i. m. 226. Bilkei Szent Kolumbán „egyház”-alapításáról. úgy véljük, hogy Marx „templom”-alapítást említ.

²⁴ Epist. II. 50.

²⁵ „... ita ut nullus episcopus ditionem suam in illud extendere neque ibi sacra solemniter peragere valeat, nisi ab abbate invitatus fuerit.” Jaffé ed. 2. 2017.

gyében levő Szent Márton kolostornak, úgy hogy a püspökhöz csak a papok, diákonusok szentelése és a bérálás tartozott.²⁶

A Keleti Egyházban már a photiusi szakadás előtt is találkozunk olyan kolostorokkal, melyek kizárólag a római pápa joghatósága alá tartoztak. Így VIII. János pápa Macedoni Basiliushoz írt levelében köszönetet mond azért, hogy Konstantinápolyban a falakon belül épült Szent Sergius kolostort isteni sugallattól eltelve az apostolfejedelmek tiszteletére adta.²⁷

Zachariás pápa 751-ben a fuldai apátságot kiváltságolta, melyet Pipin király, a megyéspüspök és a mágnások is alá írták. Ugyanebben az évben kapta meg Franciaországban a Szent Dénes apátság, 701-ben Meldunesburg Angliában, és 748-ban Monte Cassino.

A felsoroltak azonban szinte kivételeknek tekinthetők. A sűrű egymásutánban tartott részleges zsinatok még mindig úgy intézkednek, hogy a püspöki joghatóság alá vonják a kolostorokat is.²⁸ II. Hadrián pápa is így ír Kopasz Károlynak: „Tudvalevő, hogy minden kolostornak a püspök joghatósága alatt kell lenni . . . stb.“

Édeskeveset boldogultak azonban a kiváltságos kolostorok egymagukban, különösen, ha ugyanannak a szerzetnek egyik kolostora kiváltságos volt, a másik meg nem. Ezért egységben az erő jelszóval tömörülni próbáltak.

Az első kísérletet több kolostor egyesítésére 817-ben az aacheni zsinaton anianei Szent Benedek tette, de kevés eredménnyel. Nagyobb sikerül volt a clunyiaknak, akik másfél század alatt számos kolostort egyesítettek. Tartós eredményt azonban ők sem értek el. Kiváltságukat IX. Ince adta 1050-ben.

Szerencsésebbek voltak a ciszterciták, akik az 1119. évi híres charta caritatisban rendjük egységes vezetését tudták biztosítani. És ámbár alapítójuk, mint Szent Bernát elhárított minden kiváltságot, mégis lassan elnyerték a teljes exemptiot.^{29, 30}

A XII. sz. folyamán exemptiot nyertek még a kamalduliak, valombrosiak, Johanniták és a templáriusok.

Szabatos definíciót azonban, — hiába kutatjuk a forrásokat — az exemptio mibenlétére vonatkozólag nem találunk. Legáltalánosabban ezeket foglalta magában: Szabad elöljáró választás; apáti áldást bárkittől kaphattak, jöllehet ezt a jogot az I. lateráni zsinat³¹ a helyi ordináriusnak tartotta fenn. A ciszercita apátok III. Sándor engedélyével püspöki áldás nélkül is gyakorolhatták tisztségüket, ha alázatos kérésükre a püspök azt nem akarta megadni. A kiváltságosak látogatása a pápai követ vagy a rendi elöljáró joga volt. Egyház-

²⁶ Thomassinus: *Vetus et nova Ecclesiae disciplina*. lib. 3. c. XXX.

²⁷ Joannis VIII. epist. 251. Labbe, *Collectio Concil.* tom. 9.

²⁸ Toledo IV. 633. 51. kánon; Verne 755. 3. kánon; Moguntinum 813. 20 kánon; Páris 829. 37. kánon; Saponaria 859. 9. kánon.

²⁹ Scherman E. i. m. 9.

³⁰ III. Sándor alatt a tizedektől és III. Lucius alatt 1184-ben a püspök büntető hatalmától. Kurtscheid B. ofm. 311.

³¹ 1123. 18. kánon.

megyei zsinatokon és a püspök által előírt liturgiákon nem kényszerültek részt venni. Nem büntethette őket a püspök és templomot területükön belül felállíthattak a püspök engedélye nélkül is.

IV. korszak.

A legutolsó, befejező és teljessé tevő korszak a kolduló rendek megjelenésével kezdődik a XIII-ik sz.-ban. Sokat nem kell magyarázni senkinek, hogy mi volt rendalapító Szent Atyánk szándéka. „Non sibi soli vivere sed aliis vult proficere“. Elsők voltunk mi ferencesek a domonkosokkal együtt, kik kimondott lekipásztorkodással foglalkoztunk. A pápák azonnal átlátták, hogy mit jelent a koldulórendek működése az egyházi élet megújításában. A kihülő világ újra tűzbekapott szavuktól, mely minden földre eljutott. Igyekeztek is szinte számtalan kiváltsággal elhalmozni őket.

Szeráfi Atyánk ugyan minden kiváltságot elhárított testvéreitől, de csak azokat, melyek személyiek, nem azokat azonban, melyek a Rend javát szolgálják. És valóban Illés testvértől kezdve csaknem minden rendfőnökünk kért vagy kérés nélkül is kapott kiváltságot. Rendünknel nyerte el igazi teljességét az exemptio, amennyiben a püspök mindenféle büntető hatalma alól is kiváltságot nyertünk.³²

A sok engedélyező Constitutio közül csak IV. Xistusét említem a „Regimini universalis Ecclesiae“ kezdetűt. 1474 aug. 31-én adta ki. A 9. § így határoz: Ne merészeljen az egyházmegyei vagy más ordinárius az Apostoli Szentszék különös engedélye nélkül a Kisebb Testvérek Rendjében a személyek, házak és helyek fölött valami felsőbbséget vagy joghatóságot gyakorolni, amennyiben azok kiváltságosak.³³ Az említett konstitúcióban kapták meg a teljes kiváltságot a domonkosok és kármeliták is.

A kiváltságok mindinkább szaporodtak, amivel együtt járt a püspöki joghatóság folytonos csökkenése. Különösen ellenszenves volt a püspökök előtt a koldulóknak adott nagyszámú kiváltság. Így már 1351-ben több kardinális, püspök és plébános kérte VI. Kelemen pápát, törölné el a nevezett rendeket, vagy legalább kiváltságaikat vonja vissza. A pápa tekintettel a koldulók nagy számára, különösen pedig a Ferencrend kiváló érdemeire, visszautasította ezt a kérést.

Hasonló ellenzéki hangulatban léptek fel az 1515-i lateráni zsinat atyái is. A kilencedik ülés után elhatározták a püspökök, hogy addig nem üléseznek, míg a pápa a szerzetes privilégiumokat tartalmazó bullát³⁴ vissza nem vonja, és a szerzeteseket a közjogra nem helyezi.

„Védők“ voltak az ügyben Viterbói Egyed az Ágostonos Remeték generálisa, a domonkosok főnöke, és maga X. Leo is. A bullát csak részben vonta vissza és a meghagyottakat maga a zsinat is megerősítette.

Utolsó nagy rendezést ezen a téren is a tridentin zsinat eszközölt. A XXV. ülésen tárgyaltak a szerzetesekről és az eddig kiterjedt, de

³² Coronata: Institutiones Vol. I. p. 824

³³ Vermeersch.

³⁴ Mare magnum

sok visszaélésre alkalmat adó exemptiot igen megszorították. Számos kiváltságot visszavontak. Majdnem semmi változással vette át a Kódex is ezt a zsinati jogszabályt.

Hogy milyen szilárdan és előrelátó jogérzékkel hozta a tridentinum a határozatát, mutatja az a tény, hogy mind napjainkig alig volt szükség változásra. Amennyiben ez megtörtént, rendszerint csak részleges jellegű volt.³⁵

Összefoglalás:

Láttuk tehát rövid állomásokon megállva az exemptio történetét két nagy korszakra osztva. Az elsőben, mely általában eltart a IX. sz.-ig két alkorszak van. Választópont itt a szerzetesek belépése a pasztorációs munkába. Előtte nagyobb szabadság terjeszkedésben, utána kisebb különösen a kormányzásban.

A második korszakban előtérbe nyomulnak a szerzetesek a püspökkel szemben. Határvonal itt a koldulók megjelenése. Előttük csak részleges, ritkán teljes exemptio, velük és utánuk a teljes exemptio és ennek szinte korlátlan részesedése, amivel együtt járt a zavar és visszaélés. Ennek következménye pedig a végleges rendezés.

Célja: Befejezés:

Még egy utolsó kérdést lehetne itt végső befejezésül fölvetni. Vajon mi a célja és indító oka a kiváltságadásnak? Itt-ott előcsillant egy-egy gondolat már a dolgozatban is. Szabatosan megfelel erre a múlt század igen híres egyháztudósa P. Piatus.

a) Először, hogy megmaradjon az egység és a fegyelem a szerzetekben, melyekben a tagok egy fő alatt egyesülnek. Hogy erősödjék a fegyelem, melynek lelkét sokkal jobban hordozza az, ki mint előjáró együtt él az alattvalókkal. Gondoljunk csak a törvényhozásra, bíráskodásra. Hogyan ítélné tárgyilagosan a püspök tisztán belső fegyelmi ügyekben, hogyan hozhat tisztességes, igazságos, lehetséges és a közjóra hasznos törvényt, ha nem ismeri alattvalóit.³⁶

b) Az Egyháznak is javára szolgál. Szabadon gyakorolhatják a szerzetesek azokat a szent ténykedéseket, melyektől a püspök, különösen régebben nem egyszer a hívek kárára eltiltotta őket.

c) Megnyilatkozik benne az Egyház egyetemessége, a Szentszék hatalma minden alattvalója fölött. De hasznára is voltak a szerzetesek a Szentszéknek, amint azt III. Ince álmában látta.

d) Végül tehermentesítése a püspököknek, akik jókora gondanyagtól szabadulnak meg azáltal, hogy legalább a szerzetesekről nem kell számot adniok.³⁷

e) Nem ejt csorbát az exemptio privilégiuma az Anyaszentegyház egységén, mert hiszen mindnyájunknak közös feje, Jézus Krisztus

³⁵ Ilyen konstitúciók: XIV. Benedektől „Apostolicae servitutis” 1743 márc. 14; XIII. Kelemtől „Inter multiplicis” 1758; és XIII. Leótól „Romanos Pontificis” kezdetű konstitúciók. Ez utóbbi megj. 1881 máj. 8.

³⁶ Dr. Evetovics Kuno: Katolikus Erkölcstan I. k. 86.

³⁷ P. Piatus O. Cap. Tom. 2. pag. 196.

megyei zsinatokon és a püspök által előírt liturgiákon nem kényszerültek részt venni. Nem büntethette őket a püspök és templomot területükön belül felállíthattak a püspök engedélye nélkül is.

IV. korszak.

A legutolsó, befejező és teljessé tevő korszak a kolduló rendek megjelenésével kezdődik a XIII-ik sz.-ban. Sokat nem kell magyarázni senkinek, hogy mi volt rendalapító Szent Atyánk szándéka. „Non sibi soli vivere sed aliis vult proficere“. Elsők voltunk mi ferencesek a domonkosokkal együtt, kik kimondott lelkipásztorkodással foglalkoztunk. A pápák azonnal átlátták, hogy mit jelent a koldulórendek működése az egyházi élet megújításában. A kihülő világ újra tűzbekapott szavuktól, mely minden földre eljutott. Igyekeztek is szinte számtalan kiváltsággal elhalmozni őket.

Szeráfi Atyánk ugyan minden kiváltságot elhárított testvéreitől, de csak azokat, melyek személyiek, nem azokat azonban, melyek a Rend javát szolgálják. És valóban Illés testvértől kezdve csaknem minden rendfőnökünk kért vagy kérés nélkül is kapott kiváltságot. Rendünknel nyerte el igazi teljességét az exemptio, amennyiben a püspök mindenféle büntető hatalma alól is kiváltságot nyertünk.³²

A sok engedélyező Constitutio közül csak IV. Xistusét említem a „Regimini universalis Ecclesiae“ kezdetűt. 1474 aug. 31-én adta ki. A 9. § így határoz: Ne merészeljen az egyházmegyei vagy más ordinárius az Apostoli Szentszék különös engedélye nélkül a Kisebb Testvérek Rendjében a személyek, házak és helyek fölött valami felsőbbséget vagy joghatóságot gyakorolni, amennyiben azok kiváltságosak.³³ Az említett konstitúcióban kapták meg a teljes kiváltságot a domonkosok és kármeliták is.

A kiváltságok mindinkább szaporodtak, amivel együtt járt a püspöki joghatóság folytonos csökkenése. Különösen ellenszenves volt a püspökök előtt a koldulóknak adott nagyszámú kiváltság. Így már 1351-ben több kardinális, püspök és plébános kérte VI. Kelemen pápát, törölné el a nevezett rendeket, vagy legalább kiváltságaikat vonja vissza. A pápa tekintettel a koldulók nagy számára, különösen pedig a Ferencrend kiváló érdemeire, visszautasította ezt a kérést.

Hasonló ellenzéki hangulatban léptek fel az 1515-i lateráni zsinat atyái is. A kilencedik ülés után elhatározták a püspökök, hogy addig nem üléseznek, míg a pápa a szerzetes privilégiumokat tartalmazó bullát³⁴ vissza nem vonja, és a szerzeteseket a közjogra nem helyezi.

„Védők“ voltak az ügyben Viterbói Egyed az Ágostonos Remeték generálisa, a domonkosok főnöke, és maga X. Leo is. A bullát csak részben vonta vissza és a meghagyottakat maga a zsinat is megerősítette.

Utolsó nagy rendezést ezen a téren is a tridenti zsinat eszközölt. A XXV. ülésen tárgyaltak a szerzetesekről és az eddig kiterjedt, de

³² Coronata: Institutiones Vol. I. p. 824

³³ Vermeersch.

³⁴ Mare magnum

sok visszaélésre alkalmat adó exemptiot igen megszorították. Számos kiváltságot visszavontak. Majdnem semmi változással vette át a Kódex is ezt a zsinati jogszabályt.

Hogy milyen szilárdan és előrelátó jogérzékkel hozta a tridentinum a határozatát, mutatja az a tény, hogy mind napjainkig alig volt szükség változásra. Amennyiben ez megtörtént, rendszerint csak részleges jellegű volt.³⁵

Összefoglalás:

Láttuk tehát rövid állomásokon megállva az exemptio történetét két nagy korszakra osztva. Az elsőben, mely általában eltart a IX. sz.-ig két alkorszak van. Választópont itt a szerzetesek belépése a pasztorációs munkába. Előtte nagyobb szabadság terjeszkedésben, utána kisebb különösen a kormányzásban.

A második korszakban előtérbe nyomulnak a szerzetesek a püspökkel szemben. Határvonal itt a koldulók megjelenése. Előttük csak részleges, ritkán teljes exemptio, velük és utánuk a teljes exemptio és ennek szinte korlátlan részesedése, amivel együtt járt a zavar és visszaélés. Ennek következménye pedig a végleges rendezés.

Célja: Befejezés:

Még egy utolsó kérdést lehetne itt végső befejezésül fölvetni. Vajon mi a célja és indító oka a kiváltságadásnak? Itt-ott előcsillant egy-egy gondolat már a dolgozatban is. Szabatosan megfelel erre a múlt század igen híres egyháztudósa P. Piatus.

a) Először, hogy megmaradjon az egység és a fegyelem a szerzetekben, melyekben a tagok egy fő alatt egyesülnek. Hogy erősödjék a fegyelem, melynek lelkét sokkal jobban hordozza az, ki mint előjáró együtt él az alattvalókkal. Gondoljunk csak a törvényhozásra, bíráskodásra. Hogyan ítélné tárgyilagosan a püspök tisztán belső fegyelmi ügyekben, hogyan hozhat tisztességes, igazságos, lehetséges és a közjóra hasznos törvényt, ha nem ismeri alattvalóit.³⁶

b) Az Egyháznak is javára szolgál. Szabadon gyakorolhatják a szerzetesek azokat a szent ténykedéseket, melyektől a püspök, különösen régebben nem egyszer a hívek kárára eltiltotta őket.

c) Megnyilatkozik benne az Egyház egyetemessége, a Szentszék hatalma minden alattvalója fölött. De hasznára is voltak a szerzetesek a Szentszéknek, amint azt III. Ince álmában látta.

d) Végül tehermentesítése a püspököknek, akik jókora gondanyagtól szabadulnak meg azáltal, hogy legalább a szerzetesekről nem kell számot adniuk.³⁷

e) Nem ejt csorbát az exemptio privilégiuma az Anyaszentegyház egységén, mert hiszen mindnyájunknak közös feje, Jézus Krisztus

³⁵ Ilyen konstitúciók: XIV. Benedektől „Apostolicae servitutis” 1743 márc. 14; XIII. Kelemtől „Inter multiplicis” 1758; és XIII. Leótól „Romanos Pontificis” kezdetű konstitúciók. Ez utóbbi megj. 1881 máj. 8.

³⁶ Dr. Evetovics Kuno: Katolikus Erkölcsstan I. k. 86.

³⁷ P. Piatus O. Cap. Tom. 2. pag. 196.

földi helytartója a római pápa, aki a krisztusi hatalmát gyakorolja akkor, midőn a szerzeteseket nem a püspökök, hanem közvetlen a pápai joghatóság alá helyezi. Így a püspök és szerzetes nem lesz soha mostoha, nem lesz ellenség, hanem édes testvér, mert mindkettő egy közös édesanya szívéből merít erőt és mindkettő a szükségben a közös édesanyához folyamodik.³⁸

Fr. Marót.

A felhasznált forrásmunkák jegyzéke: 1. P. Anacletus Gurzó ofm. De apostasia a religione et de fuga. — 2. P. Bertrandus Kurtscheid: Historia Juris Canonici. — 3. P. Albertus Blat O. P. Commentarium textus Codicis Juris Canonici. — 4. Codex Juris Canonici. — 5. Codici Juris Canonici Fontes. — 6. M. A. Coronata: Institutiones Juris Canonici. — 7. Dr. Evetovics Kuno: Katolikus Erkölcstan. 8. Marx—Bilkei: A Katolikus Egyház Története. — 9. Mester István: A világi jog hatályossága az egyházjog területén. — 10. P. Venantius Lyscarczyk: Compendium Privilegiorum Regularium. — 11. P. Piatius: Praelectiones de religiosis. — 12. Schaefer ofm.: De religiosis. — 13. Dr. Scherman Egyed: Szerzetesjog. — 14. Dr. Sipos István: Enchiridion. — 15. Dr. Sipos István: Katolikus Egyházjog. — 16. A. Vermeersch: Epitome Róma 1937.

³⁸ Rendtartományi Közlöny. 1915. május 39. o.

Felelj, imádó! Gazdag vagy-é? Felele: Gazdag, szeretetben. — Szegény vagy-é? Szegény, szeretetben. — Miért? — Mert szeretetem nem elég nagy és mert nem elég sok imádót tüzel föl Imádottnak dicsőítésére. 201.

A magyar nép ősvallása

I. rész:

Őseink Isten-hite és szellemvilága.

kereszténység nagy lélekformáló ereje a legteljesebb mértékben rányomta bélyegét a megtérő népek lelkületére, vagy jobbanmondva a saját képére és hasonlatosságára alakította azt. Mégis látnunk kell, hogy maradtak jellegzetességek, megkülönböztető jegyek, amelyek mássá teszik a magyar keresztényt, mássá a franciát, a németet, vagy akármely más keresztény nép fiát. Nem a vallás lényegében van ugyan az eltérés, hanem a lelkület jellegzetes kialakulásában, és a meggyökeresedett vallási szokások megnyilvánulásában. Ezek a megkülönböztető jegyek szinte majdnem minden esetben a pogány mitológiából átmentett ártatlan maradványok. Szokások, melyeknek eredetét alig ismeri valaki, bár -- mint majd az alábbiakból kitűnik -- nem kis jelentőségük volt ezeknek az egyes népek megtérítésénél.

Ha másért nem, már csak ezért sem mondható érdektelennek kissé mélyebbre tekintenünk a múltba, és megismernünk az ősmagyar mitológiát.

A keleti népeket jellemzi a mély vallásosság, az Isten, vagy az istenek őszinte tisztelete és hódolatteljes szolgálata. Az ősmagyarság is vallásos nép volt, és vallásosságának legfeltűnőbb sajátossága a többi pogány népek istenismeretétől erősen elütő tisztultabb istenfogalom.

Hittek egy legfelsőbb lényben, akit már akkor is az Isten névvel neveztek. A magyar nép vallási elgondolása szerint az Égisten oly magasságokban trónolt és olyannyira kivülesett az emberi vágyak és kívánságok körén, hogy hívei sem áldozattal, sem imával nem fordultak Hozzá. Nyelv-kutatóink megállapították, hogy az ima ősi finn-ugor szó és valószínűleg egy közvetítő Isten fogalmát jelölte, aki a legfőbb közvetítő szerepét töltötte be az Égisten és a világ között. Amit később az Isten és az ember viszonyáról, valamint az Istennek szentelt áldozatokról mondunk, az mind erre a közvetítő Istenre vonatkoztatandó. Az Isten szó ugyan kezdetben kizárólag csak a legfelsőbb lényre, az Égistenre vonatkozott, de később az Égisten személye a közvetítő szellem személyével szinte egybeolvadt őseink vallási életében. Kialakult bennük az a felfogás, hogy ez a közvetítő szellem nem külön létező valami, hanem az Égisten kiáradása a világ felé. Az Isten szó jelentéstani története igen homályos, de legelfogadhatóbb az a feltevés, hogy az iráni nyelvekből származik (Isdan).

Az ősmagyarok az Isten nevét különböző tulajdonságokat kifejező jelzőkkel ékesítették. Ezek a jelzők a magyar nyelvhasználatban az Isten szóval mintegy összeforrtak és a nép szinte állandóan együtthasználta azokat. Legjellegzetesebb jellemjegyek, melyekkel őseink az Istent illeték: „egy Isten“, „élő Isten“, „teremtő Isten“... Élesen következtethetünk ezekből a jelzőkből az ősmagyarok lelkivilágára és belső kultúráltságot igénylő tisztultabb istenfogalmára.

De nyelvemlékeinkből azt is tudjuk, hogy emberi érzelmeket is tulajdonítanak az Istennek. (Ez a tény is amellet bizonyít, hogy idők folyamán a közvetítő szellem külön léte mindinkább elhomályosult őseink lelkivilágában, ami természetesen azt eredményezte, hogy lélekben egyre közelebb kerültek az Égistenhez.) Kitűnik ez a következő ősmagyar mondasókból: „Az Isten is jókedvében teremtette...“, vagy: „Az Isten is

örült neki . . .” „Haragszik az Öregisten“ — mondták a mennydörgéskor, a villámlást pedig már akkor is istennyilának nevezték. Nyavalyás ember az, akire az Isten haragszik — mondja az ősmagyar közmondás . . . Hittek tehát a haragvó, büntető Istenben, de nem volt előttük ismeretlen a gondviselés Istene sem, mint a továbbiakban látni fogjuk.

A gondviselő Istenbe vetett őshit nyomai visszavezethetők egészen nemzetünk elejéig. A Hunornak és Magornak, a magyar és hun nemzet ősatyjának megjelent csodaszarvast a gondviselő Isten küldte, hogy új, a réginél gazdagabb országba vezesse őket. A magyar és hun nép — őseink hite szerint — az Isten kiválasztott népe. Ezt bizonyítja a Hadisten kardjáról szóló monda is. A hun népnél általánosan elterjedt hit volt az, hogy akit a Hadisten eltűntnek vélt kardjával megjutalmaz, az fog a többi népek fölött uralkodni. A kardot ez az isteni kiválasztás Attilának juttatta, s így lett a hunok fejedelme a világ ura, és a népekre lesújtó, haragvó, Isten ostora.

Később a magyarokat ugyancsak az isteni gondviselés vezérli el a hun ősök földjére: Pannóniába. Álmos és Árpád kiválasztása az ősmagyar mondák szerint szintén isteni sugallatra történik. Nemritkán találkozunk ősi mondáinkban a földönjáró Istennel, aki ősz, jámbor öreg férfiú alakjában járja a világot, hogy megbüntesse a rosszat és megjutalmazza a jót. Ismét más helyeken öreg pásztor, vagy koldus alakjában személyesíti meg az ősmagyar mondavilág az Istent.

Az Isten személyén kívül még gazdag szellemvilággal is megismertet bennünket az ősmagyar mitológia.

Elsősorban meg kell itt emlékeznünk az ősök szelleméről. Az ősök tisztelete a legfőbb bizonyítéka annak, hogy az ősmagyarok hittek a lélek halhatatlanságában.

Az elhúnytnak evilágban maradó lelke az árnyéklélek, vagy „íz“. Ez az ősmagyarok hite szerint mindvégig a hátramaradott család között marad, hogy felfokozott életerejével és a gonosz szellemek fölött is diadalmaszkodó hatalmával védelmezze életbenmaradt utódait. Ezek viszont nagy tiszteletben részesítik, és hogy állandóan maguk előtt láthassák, a tűzhely mellé állított ősbálványban jelölnék ki lakhelyet számára. A tűzhelyen minden nap áldozatot mutattak be az ősök szellemének: az ételből a legjobb falatokat a tűzre vetették. A tűzbe hegyes vassal sohasem nyúltak, nehogy az ott tartózkodó ősök szellemét megsértsék, s azok haragját magukra vonják.

Az egyes nagycsaládok vagy nemzetségek elhanyagolt, feledésbe merült összellemeiből válnak a rossz-szellemek. Ezek nem kapván meg a nekik kijáró tiszteletet és áldozati eledelt, a hűtlen utódok ellen fordulnak és különféle bajokkal, betegségekkel sújtják azokat. Ezeknek a gonosz szellemeknek annyira lételemükké válik a bosszú, hogy lassan-lassan teljesen azonosulnak a rosszal, és egy-egy betegség, vagy elemi csapás meg személyesítőivé válnak. Legáltalánosabban ismert rossz-szellemek: az „Ármány“, a „Manó“, a „Fene“, a „Nyavalya“, a „Guta“, a „Dobroc“, stb.

Az ősmagyarok az árnyéklélektől megkülönböztetik a tulajdonképeni lelket, amely a totemista hit szerint többnyire valamely lélekmadár alakjában száll fel a túlvilágba, ha ugyan sikerül megmenekülnie a ragadozó démonok üldözéseitől.

Volt fogalmuk az ősmagyaroknak a legfőbb rosszról is, amelyet ördög, erdeng, urdung névvel illettek.

Őseink az Istent és a jó szellemeket nagy tiszteletben tartották, áldozatokat mutattak be nekik, hogy megnyerjék segítségüket a mindennapi élet küzdelmeinek legyőzéséhez. De ugyancsak áldoztak a rossz szellemeknek is, hogy távoltartsák azok ártó haragját. Bensőséges tisztelettel

viseltettek a szellemek iránt, azonban csak a legfőbb lényt, az egy, élő és teremtő Istent imádták. Hitték, hogy a legfőbb jó állandóan harcban áll az ördöggel és a többi rossz-szellemekkel, hogy a gonosz hatalmát megtörje, és az embert kivonja annak ártó hatalma alól. Az istentelenekre azonban rászabadítja a démonokat. Ezt a hitüket bizonyítja az az ősi mondás, amely szerint: „Akit az Isten meg akar verni, rászabadítja a ragyát és a nyavalyát...”

Az eddigiekből levonhatjuk azt a megállapítást, hogy őseink vallásos lelkiéletű, nagy valláskultúrával rendelkező, és a többi pogány népek közül egyistenhitükkel magasan kiemelkedő nép voltak. Hogy mindenkinek fölött álló egy igaz Istent imádtak, az nemcsak az ősi mondákból tűnik ki, de Theophylaktus írása is bizonyítja, miszerint: „A magyarok egyedül azt imádják, és nevezik Istennek, aki az Eget és a Földet alkotá.”

Ennek a fejlett valláskultúrának eredménye az ősmagyar erkölcs. A vallási élet ezen gyakorlati megnyilvánulásáról a következő fejezetben akarok szólni. Feltárni, és a jelenhez közelebb hozni a magyar múltat, hogy az a jelennel egybefonódva biztos alapja legyen a szebb magyar jövőendő kiépítésének.

II. rész:

Istenszolgalat és erkölcsi élet.

Mint minden vallásnak, úgy az ősmagyar vallásnak is megvoltak a maga jellegzetes szertartásai. Ezekben a szertartásokban jutottak kifejezésre az istenszolgalat, az Isten iránti hódolat megnyilvánulásai... Ezekben esedeztek irgalomért, hogy a haragvó Isten fordítsa el tőlük haragjának nyilát.

Az ősmagyar istentisztelet leggyakoribb és legkifejezőbb módja az áldozat. Az áldozatok bemutatásához azonban választottakra, Istennek élő szent emberekre, papságra van szükség. Az ősmagyar vallás papjai a sámánok voltak. Mielőtt tehát az áldozatok ismertetésére térnénk, ismerkedjünk meg egy kissé közelebbről a sámánok világával...

A sámán az Ég és Föld vándora. Kapcsolatot keres az Isten, a mennyei szellemek és a földön élő emberek között. Áthidalni igyekszik azt az űrt, amely az égietek a földiektől elválasztja. Hatalma van az emberi lélek, valamint a rossz szellemek felett. Ezen mágikus ereje által betegségeket gyógyít. Az őshit szerint ugyanis a betegség semmi más, mint a lélek eltévelyedése, az alvilág régióiban való barangolása; vagy ellenállóképességének elvesztése a démonokkal szemben. A sámán elmegy az alvilágba az eltévelyedett lélek után, kiszabadítja az elhunyt ősök szellemének, vagy a démonoknak hatalmából és visszavezeti az elhagyott porhüvelybe...

A sámán hisz elhivatottságában és lázadozik is az ellen. Ez azt bizonyítja, hogy tisztségére az égi hatalmak jelölték ki, és neki ez a kiválasztás, ez a magasbaemelés sok-sok gyötrelmet okoz. Testi és lelki gyötrelmeitől csak akkor szabadul meg, ha megszűnik hivatása ellen lázadozni. A sámán kiválasztása úgy történik, hogy a sámánjelöltnek — aki ugyan sohasem gondolt arra, hogy sámán legyen — megjelenik valamely elhalt őse, és felszólítja, hogy kövesse őt a túlvilág küzdelmes és gyötrelmes útjain. A kiválasztott először erejének minden megfeszítésével küzd a kiválasztás ellen, de végül is kénytelen belátni, hogy nincs más választása, csak az, hogy emberi mivoltát teljesen feláldozza és magát egészen az Isten és az égi hatalmasságok szolgálatára szentelje. Ennyit mondunk csak röviden a sámánokról, később azonban a különféle szertartásoknál újra találkozunk velük. Térjünk most vissza az áldozatok ismertetésére...

Az áldozat elsősorban a teremtmény hódolatát fejezi ki a Teremtővel szemben. Ezt jelképezi az arcraborulás az áldozati tűz előtt. De az áldozat nemcsak hódolat, hanem alku is. Ősvallásunk áldozatai nem jelentettek mást, mint egy kölcsönös egyezségből, alkuból származó ígéret beteljesítését. Az ősmagyar, mielőtt harcba, vagy vadászatra indult, sohasem mulasztotta el vallási kötelességét: Isten segítségét kérte és egyszermind ígéretet tett arranzve, hogy kérésének teljesülése esetén mily áldozatot mutat be Istenének.

Ha ígéretét nem tudta a megfelelő időben teljesíteni (pl. az áldozatra szánt állat elpusztult, vagy megbetegedett), akkor nyirfakéregből kifaragta az áldozati állat fejét és azt tette az áldozati köre. Ez a jelkép

mintegy adóslevélként szolgált, mert mindaddig ott tartotta emlékeztetőül, míg ígéretének ténylegesen is eleget nem tett, s ezáltal az Isten iránti adóságát le nem róta.

Az áldozatok több fajtájáról beszélhetünk. Az ősvallások legmagasztosabb áldozata az emberáldozat. Nagy szerepe van a hindu és perzsa népeknél, előfordul az araboknál, görögöknél, rómaiaknál, de nemkevésbé szokásos áldozat volt ez a mi őseinknél, a skytháknál is. Herodotos szerint a Hadisten kardjának a hadifoglyok századika feláldoztatott. Akire a sors esett, annak fejére bort öntötték, vérét kiontották és a szent kardra öntötték. De tudunk az emberáldozatok egyéb módjairól is. Az emberáldozatnak különleges módja volt Álmos vezér áldozata. Midőn népét az új hazáig vezette, átadta a vezérseget fiának, Árpádnak, Ő pedig engesztelő áldozatként feláldozta önmagát, hogy népe az új hazát szerencsésen elfoglalhassa.

Az emberáldozatnál gyakoribb volt a kisebbjelentőségű állatáldozat. Legismertebb és legjobban elterjedt állatáldozat volt őseinknél a loáldozat. Erre a célra a legszebben fejlett, hibátlan, fehérszínű lovakat választották ki, és az áldozat idejére jól felhízlalták.

Theophylaktus írásaiból tudjuk, hogy őseink ökröt is áldoztak. Beszélnek még a krónikások egyéb kisebb háziállatok feláldozásáról is.

Ezek az áldozatok a következőképp mentek végbe. Leölték az áldozati állatot, a kiontott vért az áldozati tűzre loccsantották, a nemesebb részeket ugyancsak az áldozati tűzön imák és áldozati énekek kíséretében elhamvasztották. Ez volt az Isten és a szellemek része. Az állat többi részét pedig megsütötték és a jelenlévők elfogyasztották. Ezt az áldozat után következő vidám lakomát az ősmagyarok áldomásnak nevezték.

Nevezetesen meg kell még emlékeznünk sok más szertartás mellett a születéssel, a házassággal, az esküvel, vagy szerződéssel, valamint a betegségek gyógyításával és a temetéssel kapcsolatos szertartásokról, és azok jelentőségéről.

A születés nagy ünnep volt az ősmagyarok életében. Hitték, hogy az újszülöttnben valamelyik régen meghalt ős szelleme testesül meg. A szülő asszony körül a rokonsaládok asszonyai szorgoskodtak, a férfiak pedig

lovaikkal a sátor körül nyargalásztak, kurjongattak, hogy elűzzék az újszülöttre leselkedő s annak alig-alig bontakozó életét kioltani akaró demónokat. A szülés után az anyát fehér lepedővel letakarták, a lepedőbe pedig tűt szúrtak. Kétirányú védekezés ez: az anyát védik az ártó szellemektől, a családot pedig védik a gyermekágyas asszony tekintetétől. Többek között élt bennük az a hit, hogy ha a gyermekágyas asszony kitekint az ablakon, az egész határt elveri a jég.

Ezután kezdődik a névadás szertartása. Mialatt a gyermeket fürösztik, a családi tűzhelyen nyírfakéregből készült sátrat, valamint a gyermek nemének megfelelő szerszámokat: íjat, nyilat, orsót, vagy egyéb használati eszközöket égetnek el az ősök tiszteletére. (Ez a szokás a Jászság egyes falvaiban a mai napig is fennmaradt.) A fürösztés után a gyermeket háromszor körülviszik a tűzhely mellett. Majd a tűz fölé tartva, az egész család jelenlétében kimondják a gyermek nevét. Rendszerint olyan nevet adnak, amely arra szolgál, hogy az ártó szellemeket megtévessze. 1095-ből való oklevelünkben fordul elő először a Szemet név. De nemritkák az ilyen nevek sem: Nemél, Haláldi, Nemvaló, stb. Ha az előző gyermekek meghaltak, ez sokban befolyásolja az újszülött nevének megválasztását. Bornemissza Péter írja az ördögi kísértésekről szóló könyvében: „Ha azelőtt meghaltak gyermekeid, immár Farkas legyen a neve.” Ugyancsak ilyen esetben szoktak a fiúnak Varjú, vagy Vas, a leánynak Fecske nevet adni.

A névadás nemegyszer versben történt. Ilyen névadási verset közöl László Gyula: „A honfoglaló magyarok története” c. könyvében. A vers így hangzik:

*„Az Isten nevében, amen, amen Isten,
gyermeknevet adunk,
Varjú nevet adunk,
ép-egészséges legyen,
szántó-vető legyen,
megöregedésig, megvénhedésig éljen, mint mi,
addig éljen, míg a bocskorát visszajáról nem húzza fel...!”*

A „Szemet” név eredete pedig a következő: Hogy az ártó szellemeket megtévesszék, a gyermeket mindjárt születése után kiviszik a házból. Leteszik a szemétdombra, ezzel is jelezvén, hogy nem sajnálnák túlságosan, ha elvinnék a rossz-szellemek. Hitük szerint ezzel a megtévészést szolgáló mesterkedéssel megvédik az újszülöttet minden ártó hatalomtól... Majd a család egyik férfitagja felveszi a gyermeket és beviszi a tűzhely mellé, ahol a család többi tagjai már várják. Mikor belép, megszólal: gyermeket találtam. A gyermek apja megkérdezi: hol találtad...? A szemeten — hangzik a válasz. Legyen hát Szemet a neve, mondja a gyermek apja. Ezzel meg is történt a névadás.

Az is szokásban volt, hogy az újszülöttet kiadták az ablakon, háromszor megkerülték vele a házat, majd behozták az ajtón. Hitük szerint ezáltal ugyancsak félrevezették az ártó szellemeket, s így biztosították gyermekük számára a hosszú életet.

Mikor a gyermek elérte a tízéves kort, akkor rendszerint új nevet kapott, jóhangzású becsületes nevet az első név helyett, ami — mint már említettem is — csupán arra szolgált, hogy félrevezesse, s így a magát még védeni nem tudó gyermektől távolartsa a gonosz szellemeket. Ez a második névadás jelentette egyben a férfiváavatást is, ami azt jelentette, hogy a gyermek a család többi férfitagjával — kivéve a családfőt — egyenjogúvá vált. Ennyi legyen is elég a névadásról. Nézzük most a másik igen fontos eseményt: a házasságot.

Az ősmagyarok nagy gondot fordítottak a házastárs megválasztására. Miután a házasulandó kiszemelte élete párját, a két család mind gyakrabban kereste egymással a kapcsolatot, bár a házasságkötésről még nem esett szó közöttük. Az ősmagyarok hittek a szavak varázserejében, ezért mikor a házasulandók találkoztak, a család többi tagjai különféle „mágikus erejű” szerelmi dalokat énekeltek. Ezek közül a dalocskák közül némelyek még ma is ismereteseek. Ilyenek:

*„Adjon Isten csendes esőt,
mossa össze mind a kettőt . . .”*

Vagy nézzünk egy másikat, azt, amelyik még közelebb áll a titokzatos varázslásokhoz:

*„Szita, szita péntek,
szerelem-csütörtök,
dob szerda . . .”*

Amint látjuk, ebben a dalocskában a napokat nem a hét elejéről, hanem a hét végéről kezdve, fordított sorrendben számlálják. Ez a megfordítás jellemző sajátysága a sámánok ráolvasással való gyógyításának és egyéb varázslatainak. A szita és a dob pedig általánosan használt sámáni varázseszköz . . .

Miután a jövődöbéli házaspár már megtalálta egymást, megkezdődnek a tulajdonképeni házassági szertartások. Ezeknek a legkezdeté a háztűznézés. Vizsgáljuk csak a szó értelmét. Mikor a kérők a lányosházhoz mennek, első dolguk, hogy „megnézik” a családi tűzhelyet, s kéri a tűzben lakó ősök szellemét, hogy segítse őket a lány szüleivel való megegyezésben. A menyasszonyt ugyanis szabályszerűen meg kell venni, az árát pedig lefizetni hiánytalanul a leány szüleinek. (Völegény = vevő leány.) Midőn a megegyezés megtörtént, a kérők a jövődöb arától tüzet és vizet kérnek. Azután a menyasszonyt szekéren viszik a völegény sátorához. Útközben a szekérről szalmát szórnak, s a kísérők a szalmát meggyújtják. Hasonlóképen, mikor a völegény sátorához érnek, szalmából tüzet raknak, s azt körül táncolják, átugrálják. Alkonyatkor pedig a menyasszonyt a falu végére viszik, ahol ez a tűztánc újra megismétlődik. Itt azonban a menyasszony már futással menekül a „pörzsöléstől” . . .

Hazatérve a sátorba vagy házba belépő menyasszonyt megfűstölik. kötényébe búzát szórnak, lábai elé pedig bort öntenek. Ezek a szertartások is — mint általában ősvallásunk minden szertartása — azt a célt szolgálják, hogy kieszközöljék az Isten és a szellemek jóindulatát, és leesdjék Isten „áldását” az új párra. Az említett szertartások után nagy „áldomás” következik, erről azonban nem emlékezünk meg, mert semmiféle vallási szertartással nincs egybekötve.

Nagy szerepe van az ősmagyarok életében az eskü szertartásának is. Ezen szertartás lényege abban áll, hogy az eskütevők felsebzik karjukat, vérüket egy közös, csupán ezt a célt szolgáló szent edényben felfogják, és miután elmondták az eskü szövegét, az Isten és minden szellemek haragját kérve az eskü megszegőire, isznak a vérből. Ezáltal szinte egy testté lesznek. A magyar inkább meghal, mintsem hogy megszegje esküjét . . . Ilyen esküt, illetve esküvel pecsételt szerződést kötöttek a törzsfők Árpád fejedelemmé-választásakor.

Mielőtt a temetés szertartásairól beszélnénk, meg kell emlékeznünk néhány szóban a betegségek gyógyításáról. Már említettem, hogy őseink minden betegséget a lélekkel, a rossz szellemek ártó hatalmával vagy gonosz emberek rontó erejével hoztak kapcsolatba. Így hát természetes, hogy a betegségeket a lélekre való ráhatással, illetve a rontó démonok

erejének megtörésével igyekeztek gyógyítani. A gyógyítást rendszerint a sámánok végezték ráolvasással és különféle varázseszközök vagy hangszerek használatával. Ezt, ha más forrásból nem is tudnánk bizonyítani, könnyűszerrel kikövetkeztethetjük a ma is közszájon forgó kis gyermekdalból:

*„Gólya, gólya, gilice,
mitől véres a lábád . . ?
Török gyerek megvágta,
magyar gyerek gyógyítja,
sippal, dobbal, nádi hegedűvel . . .“*

Több rendelkezésre álló forrásból megállapíthatjuk, hogy a fenti dalcskában említett madarak az ősmagyarok lélekmadarai közül valók . . . Ez bizonyítja, hogy a betegséget a lélekre való ráhatással gyógyították, az említett eszközök pedig, a síp, a dob, és a nádi hegedű a sámánok általános használt hangszerei, amelyeknek őseink nagy varázserőt tulajdonítottak. Voltak azonban olyan betegségek is, amelyekben már a sámánok sem tudtak segíteni. Halál ellen nincs orvosság — mondja a közmondás. Nézzük hát hogyan vélekedtek őseink a halálról, és ezzel kapcsolatban ismerkedjünk meg a temetési szertartásokkal, valamint azok jelentőségével.

Őseink hitték, hogy a világból kimúló egy más világba vándorol; hol ugyan egy újabb, de az evilági élethez hasonló élet örömei, élvezetei várnak reá. A túlvilági életben a családtagok újra összekerülnek, s ott már háborítatlan örök közösségben él a magyar „nagy család“. Ez a hitük magyarázza meg, hogy nem búslakodtak különösebben senkinek a halálán. Halottaiktól úgy búcsúztak el, mint hosszú útra induló családtagtól szokás. Talán éppen ez az új életbe vetett hit magyarázza meg őseink valágraszóló hősiességét és haláltmegvető bátorságát. Bátrak voltak a harcban, mert hitték, hogy a halál tulajdonképpen nem más, mint átköltözés egy boldogabb, békésebb világba . . .

Ha tehát evilági életét folytatja a halál után az elhunyt, szüksége van mindazokra az eszközökre, amelyeket földi életében használt. Ezért az élethez szükséges legbecsesebb eszközeit: fegyvereit, lovát, élelmiszereket, szolgálit és feleségét vele együtt a sírba teszik. A szolgálak és az asszony megölése ugyan a honfoglalás idején már nem volt szokásban. Ezt bizonyítja az a tény, hogy hazánk területén feltárt honfoglaláskori temetők egyikében sem találtak ilyen közös sírokat.

Őseink hitték, hogy a halott csak úgy lesz boldog az új életben, ha evilági tartozásait lerójják, ellenségeit megbosszulják, halálát és emlékezetét az Istennek felajánlják, nemzetsége pedig gyászt ölt. Mindezeknek a követelményeknek igyekeztek is eleget tenni; egyrészt: mert a legaljasabb gaztettnek tartották azt, hogy valakit megakadályozzanak örök boldogságának elérésében, másrészt pedig: félték a boldogtalan szellem kegyetlen bosszújától.

Nézzük most, miként megy végbe a temetés szertartása . . ? A halottat a tűzhely mellé helyezett egymásmellé rakott nyírfakéregre fektetik és megmosdatják. Haját levágják, füleit megmetélik, karizmait felmetszik, bal tenyerén pedig nyilat szúrnak keresztül. Utána a testet az egész faluban körülhordozzák, hogy minden barátjától elbúcsúzhasson. Miután hangozó énekszóval elbúcsúztatják a halottat, az előre megásott sírhoz mennek. Őseink rendszerint folyó mellé telepedtek és mindig a folyó túlsó oldalára temették halottaikat, mert hitük szerint az elhunyt szelleme a vízen nem tud átjönni, s nem háborgatja az élőket. Miután a sírhoz mentek, a halottat minden értékével együtt a sírverembe helyezik. Mint ér-

dekességet megemlítem, hogy mindazt, amit életében jobb oldalán viselt, a baloldalára teszik, ami pedig életében a balján volt, az most a jobboldalra kerül. Ennek az a magyarázata, hogy hitük szerint a túlvilág az evilági létnek tükörképe. Tehát a jobbkez balkéz lesz, és viszont. Azt is hitték, hogy mindaz, ami evilágban rossz, hiányos, vagy éppenséggel a felismerhetlenségig összeroncsolt volt, az a túlvilágban az Isten jóvoltából újra sértetlenné válik. Ezért a nyeret is, amit a halott feje alá tesznek: kettétörik... Midőn a halottat minden eszközével együtt a sírba tették, földet húznak rá, de nem temetik be egészen a sírt. Most következik az elhunyt lovának megölése. A megölt lovat megnyúzzák, de olyképpen, hogy a koponya és a lábszár csontjai a bőrben maradjanak. A ló bőrét pejvával kitömik és a sír mellé állított kútgémszerű póznára húzzák. Így van negyven napig, mert azt tartják, hogy a halál után még negyven napig evilágban él a lélek. Negyven nap elmúltával újra a sírhoz mennek, megemlékeznek az elhúnytról, majd a kitömött lovat eltemetik, körülbelül másfél méterre a halott fölé. A sír fölé halmot emelnek, a halomba pedig díszesen faragott kopjafát szúrnak, melynek csúcsán az elhunyt faragott nemzetségmadara ékeskedik.

A fentemlített szertartásokból, s az istenszolgálat különböző módjaitól jól megismerhetjük az ősmagyarok valláserkölcsei életét. Mégis szükségesnek tartom, hogy néhány kimondottan erkölcsi jellemvonást külön is megemlítsék. Legjellegzetesebbek: az egynejtűség, a tiszta családi élet, ami bizony nem nagyon mondható el a többi pogány népekről. A magyar ember asszonyát feleségnek nevezi. Ez az elnevezés bizonyítéka annak, hogy az asszonynak a férfival egyenlő jogai voltak a házasságban, nem tekintették alsóbbrendű lénynek, ellenkezőleg: a magyar ember mindig különös tiszteletben tartotta asszonyát. Ez a tiszta családi élet volt az alapja annak a szervezett magyar erőnek, mely az akkori népeket gyakori rajtaütésekkel állandó rettegésben tartotta.

Erkölcsei jellemvonásként említem meg a „magyar becsületet” is, ami igen sokat jelentett népünk életében. A magyar mindenkor megtartja szavát, esküje mellett pedig még halála árán is kitart. Mások javait nem bitorolja, a hadizsákmányon becsülettel osztozik. Az osztozkodásnál sohasem fordul elő veszekedés, vagy civódás... Tehát őseink már ismerték az adott szó szentségét és a magántulajdont, vagy talán mondhatnám azt is, hogy sokkal jobban ismerték, mint a mai — sok tekintetben elkorcsosult — nemzedék...

Tudjuk azt is, hogy más vallások iránt mindenkor tisztelettel és türelemmel viseltettek. Őseink között már a IV. és V. században megfordultak keresztény hithirdetők. Igaz, jelentősebb eredményt nem értek el, mert a magyarság hűségesen kitartott Istene mellett.

De az új hit papjait sohasem bántották, nemegyszer ellátták őket élelemmel és imáikba ajánlották magukat. Sehol sem találunk feljegyzést arra vonatkozólag, hogy az ősmagyarok a köztük járó hithirdetőket bántalmazták, vagy éppenséggel meggyilkolták volna. Igaz, hogy türelmük és megértésük a kereszténységgel kapcsolatban egy jellegzetes párhuzammal is magyarázható. Így többek között a Szeplőtelen Fogantatás tanát könnyen elfogadták, mert hasonlóképpen foganta az őshit szerint Emese az Égből leereszkedő turulmadártól Álmost. Krisztus áldozata szintén nem állt előttük idegenül és érthetetlenül, mert hiszen Álmos is — akit szintén isteni eredetnek tartottak — feláldozta önmagát, hogy a haragvó Istent kiengesztelje, s népének boldogulását biztosítsa... Mint már a temetés szertartásával kapcsolatban említettem: őseink hitték azt is, hogy a halál után a lélek még negyven napig marad a földön. Ezt sem volt nehéz pár-

huzamba állítani azzal, hogy Krisztus is a negyvenedik napon ment fel a Mennybe.

Ezek a párhuzamok teszik számunkra érthetővé azt is, hogy később, a honfoglalás után a magyarság oly könnyen, minden belső törés nélkül tért át a keresztény hitre. Mondhatná valaki, hogy ez nem állja meg a helyét, mert hiszen a pogány magyarok Szent István korában, sőt nemegyszer a későbbi korokban is lázadoztak, és le akarták rázni az új vallás terhét. Akik ezt állítják, tévedésben vannak, mert ha jobban megvizsgáljuk a hátteret: kétségtelenül kitűnik, hogy pogány őseink nem annyira a vallás ellen lázadoztak, mint inkább az új hitet hirdető, „idegenből jött” papok személye ellen, s nem az ősi vallást féltették, hanem a nemzetet az idegen befolyástól.

Összefoglalva és áttekintve az elmondottakat, láthatjuk, hogy őseink valláserkölcsi élete miatt egyáltalán nincs okunk szégyenkezni. Sőt levonhatjuk a következtetést, hogy: ha oly odaadással szolgálunk a mindenható Istennek, és tartjuk meg vallási törvényeinket, mint ahogyan őseink szolgálták pogány Istenüket és élték iratlan erkölcstörvényeiket, úgy bizvást hihetjük, hogy az Isten is kegyesen tekint reánk, és megmenti nemzetünket a pusztulástól

Fr. Lénárd.

FORRÁSMUNKÁK: Ipolyi Arnold: „Magyar mythologia.” — László Gyula: „A honfoglaló magyarok története.” — Juhász Vilmos: „Megváltás felé” c. könyvének V. (177—234. lap) és XII. (444—462. lap) része.

Vallaták az imádót, szükölködik-e Imádottja valamiben? Felelé: Bizony szükölködik imádókban, valamint dicsőségének és fonségének tisztelőiben. 216.

Látogatásom Bc. Apor Vilmos püspöknél

Csak egyszerűen „Báró Úrnak“ hívták, mert nemcsak származása, hanem magatartása is igazi úri, lekötelező, nyájas volt. Gyulai híveinek atyja, pásztora, egy szóval mindene volt. Mindenki ismerte, mindenki szerette valláskülönbség nélkül.

Szavai, melyeket keresztelesemnél szüleimnek mondott, döntő befolyást gyakoroltak életemre. Az ő szavai indították arra szüleimet, hogy tanitassanak. Erkölcsi támogatása révén élveztem azt, hogy tandíjkedvezményben részesülhettem. Majd anyagi támogatása révén testvéremnek iskolázását tette lehetővé. Közéleti szereplése, melyet áldásosan használt fel, az 1930-as évek nagy gazdasági nyomorában pedig a mindennapi olcsó népkenyérhez juttatta hozzátartozóimat. Iskolai látogatásán kívül nem beszéltem vele, kivéve az alatt leírt eseménykor. Az esemény időpontja 1944. december utolsó napja.

*

— Nő bajtárs, mi lesz ezzel a két gebével — hová és kihez megyünk megpihentetni? — kérdi tőlem Lajos bajtársam. Győr nem falu, de még nem is mezei város, talán a gyárakba szállásoljuk el magunkat, hogy aztán a bomba lenyomjon. Süss ki valamit, ha okos vagy!

— Ne félj, van ismerősöm itt is, mint másutt is akadt, feleltem én. Tudod nem is egyszerű emberhez megyünk szállásért, hanem magához a Püspökhöz. A győri megyéspüspök, Báró Apor Vilmos, több mint 20 évig volt plébánosunk. Mondhatnám földim. Bíz csak rám az ügyet, csak noszogassad meg ezt a két vihar madarat, hogy egy kicsit gyorsabban szedjék patáikat.

Visszavonulás van. Legutolsó állomáshelyünk Bicske volt, de ezt is a bekerítés veszélye fenyegette. Délelőtti 12-kor kiadták a jelszót: menni. Mindenki elment már, csak mi maradtunk öten, hogy szolgálati ügyben Pesten tartózkodó tisztjeinket és bajtársainkat megvárjuk. A pestiek az alkalmat felhasználták, és hozzátartozóiknak egy kis karácsonyi meglepetéssel szolgáltak. Délután 4-re ígérkeztek visszajönni az autóval. Azonban a hadosztály I. c. osztálya (anyagi) a megmaradt felszereléssel együtt útbaindított. Irány, illetve gyülekezési hely Kocs volt (Komárom megye). A hadapródok és az egyik bajtársam visszamaradtak, hogy megvárják a pestieket. Mi délután 2 órakor elindultunk az országos járművel. Ugyanis volt két szerzett agyonéheztetett lovunk és egy rozoga szekerünk, melynek minden

egyres kereke más és más nagyságú volt. A lovak nagyon jámborak voltak, mert napjában többször térdre roskadtak.

Havas eső esett. Éhezünk s köpeny nélkül lévén, áztunk-fáztunk. A hadosztályparancsnokság Kocsról tovább ment, ki tudja merre járnak. Minden nélkül itt állunk. Mi tudunk valahogy túrni, de szegény lovak, biz azok nem, amúgy is agyon koplaltattuk őket. És ha ez így folytatódik, hamarosan kimúlnak ez árnyékvilágból.

Pár napi Kocs-i pihenés után elindultunk Győr felé. Amint lassan megközelítettük Győrt, kezdtem megbánni azt, hogy ígéretet tettem a szállás kérdésében. Bátorságom inamba szállt. Püspökkel még sohasem beszéltem, bár közszeretnek örvendő plébánosunk volt. Püspököt elérhetetlen és megközelíthetetlen személyeknek véltem. Pláne a mi városkánkban nagyon ritkán jött püspök bérálni, körülbelül minden 5—6-ik esztendőben.

— Menjünk és keressünk szállást másutt Lajos. Minek zavarnók a Püspök urat, próbáltam elhárítani az ígéret betartását.

— Nem, menjünk csak a te Püspöködhöz, hisz oly nagyra voltál vele. Ma még ott akarok a lovaknak is és nekünk is szállást készíteni. (A katona lovát előbbre helyezi, mint magát, így nevelték bele).

Ketten is noszogattak. Imre és Lajos. Átázva, fázva, éhezve nem kellemes dolog céltalanul és hazátlanul csatangolni.

Lajosék így sóhajtoztak:

— „Csak egy kis meleget adj Uram, mert meghalunk!“ Magam is elgyötörve a sok nélkülözéstől, szenvedéstől, szintén meleg szoba után kíváncsítottam. De lóval elhelyezkedni nehéz. Közben sikerült enni-valót szerezni, csak a lakás kérdése volt függőben.

Beértünk Győrbe! Lajos azonnal megkérdezte, hogy melyik út vezet a püspöki palotához? Megadták az irányt és már a lovak arra kocogtak.

Püspökvár! Szivem elszorult. Sok emberrel beszéltem: tábornokkal, magasrangú világi emberekkel, de nem éreztem akkora szorongást, mint most. Püspökkel még nem beszéltem soha. De bajtársaimtól nem volt maradásom. Érvük előtt meg kellett hajolnom. Az út rövidnek tünt fel, mert egyszerre csak feltűnt a vár nagy kapuja.

Lajos behajtott a vár udvarára. Nagy nehezen lekászálódtunk a kocsiról és bementünk a portáshoz.

— Itthon van a kegyelmes Püspök úr? — kérdeztem én. Földije vagyok, toldom hozzá kérdésemhez, mert látom, hogy alaposan megnez. Bizony a több napi gyenge étkezés, menekülés, borotválatlanság nem tett vonzóvá.

— Földije vagyok! — ismételt büszke önérzettel. Legyen szives bejelenteni nála.

— Kegyelmes Püspök úr nincs itthon — válaszolta a portás. Talán öt perccel előbb ment el a titkár úrral félórai sétára.

— Várok — feleltem rá. Utána kimentünk az udvarra.

És amint ott le-fel járkálok a püspökvár udvarában, mely tele volt menekültekkel, akaratlanul is fülembé jutottak egyes szavuk: „A nyilasok fekete listára tették. Nővérét internálták, követ testvérét távollétében is halálra ítélték! Pedig mily drága lélek a Püspök úr, olyan a szive, mint a vaj... lágy... mindenkin megkönyörülő...“

Tudod . . . rámnéztek és továbbálltak. De a püspök úr olyan, amint Szent Pál levelében olvashatjuk: „Mindenkinek mindene!”

Az idő telt múlt, és már arra gondoltam, hogy levelet hagyok itt Kegyelmes úr részére, melyben jelzem, hogy itt jártam. Ezért ismét bementünk a portás szobába, mikor maga a Kegyelmes úr nyitott be e szavakkal:

— Hol van az a gyulai?

— Itt vagyok, Kegyelmes uram, hozzáléptem lehajolva mélységes tisztelettel megcsókoltam pásztorgyűrűjét. Majd utána bemutatam bajtársaimat.

— Állj csak fiam a lámpa alá, hadd nézzelek meg! — volt a válasz.

Amint a villany alá álltam, hosszan elnézett, elmerengett, majd kedvesen ezt mondta:

— Valóban te a Kertészné fia vagy! Hogy hasonlítok egymásra! Mi a kívánságod?

— Kegyelmes uram, nagyon hosszú lenne elmondanom. Röviden ez: Mindenkitől teljesen elhagyatva állu. k. Alakulatom, hadosztályom tönkrement. A megmaradt hadapródom egyik bajtársammal együtt előre ment a hadosztály új állomáshelyére (amit útközben tudtunk meg) Magyarkereszturra (Sopron megye), hogy a parancsnokságnál jelentést tegyen és újabb autót igényeljen ki. Két lovunk van, szegény párak nem tudom mikor ettek rendes abrakot és mi is itt állunk szállás nélkül. Szállást kérünk és a lovaknak abrakot!

— Tudod fiam, a várban nincsen üres szoba, tele vagyunk menekültekkel, de itt van a palota melletti nagy pálmaház, ha megfelel nektek, kössétek be a lovakat, számotokra pedig ott van egy kis külön szoba.

— De Kegyelmes Uram . . . lovakat pálmaházba? — vágja közbe a titkár.

— Nem baj, segítsünk egymáson, ahogy tudunk.

— Kegyelmes uram, szabad legyen előadnom, mi már a lovak részére találtunk annyi helyet az istállóban, csak méltóztassék megengedni . . .

— Csináljátok fiam, ahogy jónak látjátok. De hogy érzed magad?

— Köszönöm Kegyelmes uram, elég tűrhetően. Csak az fáj, hogy Édesanyámról nem tudok semmit. Tőle utóljára október 4-iki keltezésű levelet kaptam és azóta semmi hír. Félek . . . otthon valami baj történhetett.

— Ne félj fiam, Édesanyádnak és nővérednek nincs semmi baja. Igaz, Gyulán többen meghaltak — pontos számot említett —, de hozzátartozóid közül nincs senki közöttük. Azután tudd meg, hogy azok nem is olyan rossz emberek, amint azt hiresztelik . . . Menekülés kész öngyilkosság.

Utána kérdezősködött a többi testvérem után, majd kezet fogott mindegyikünkkel. És amint a varázslatból felocsúdtunk, el is tünt szemünk elől.

Mi elmentünk az istállóba bekötni a lovakat. Ott egy ember nagyon mondogatta nekünk: „nem lehet, nincs hely, hozzá még két lónak!”

— A Kegyelmes úr megengedte, hogy bekössük a két lovat, mon-

dottuk neki. Ám az ember nem volt megelégedve a válasszal, mert
imígyen válaszolt:

— Menjenek a titkár úrhoz, mert a Kegyelmes úr képes ő maga
kiköltözködni, hogy másoknak helyet tudjon adni. Lássák a vár tele
van menekültekkel. Ha titkár úr megengedi, akkor nem bánom.

— Ott volt a titkár úr is — mondjuk a bácsinak.

— Jó, jó, és közben markába nyomtunk egy kis dohányra valót.
Közben Imre a lovakat bevezette.

— Bácsi, aztán jó püspöki abrakot adjon a lovaknak, mert lássa
csak, milyen gémberedettek — mondotta nevetve Imre.

Valóban a lovakat sikerült bekötnünk és az ember jó csomó szénát
tett eléjük. Távozóban még egyszer megsímogattuk „jószágunkat“ és a két jámbor ló felénk nézett hálás, könnyes szemekkel,
mintha azt mondták volna:

— Jól van kis gazdáim!

Utána mi is szállás után mentünk. A kérdéses kis szobát átenged-
tük menekült pesti házaspárnak, mi pedig beköltöztünk a pálmaházba,
ahol találtunk több darab matracot is. Leheveredtünk, kipakoltuk kis
elemozsiánkat és hozzáláltunk az evéshez. Addig ettünk, míg tartott
belőle. Majd az édes álom lezárta szemeinket. Még Lajos félálmában
mondta:

— Pajti, sohase hittem volna, hogy ember ilyen jó és egyszerű
legyen. Pedig nagy úr!

Négy napig voltunk itt. Hadapródom visszajött azzal a parancs-
csal, hogy vonuljunk be a hadosztályhoz. Elbúcsúzni már nem tud-
tunk, én levélben köszöntem meg drága Püspök Atyánk szívességét,
és egyben boldog újévet kívántam neki. Körülbelül rá egy hétre
kaptam választ, amelyben megköszöni jókívánságaimat és főpásztori
áldását küldi Édesanyámnak és nekem!

*

Jöttünk visszafelé. Mi nem mentünk ki Németországba, mikor az
egész ország megszállás alá került. Amint bandukoltunk „Hazafelé“,
hallottuk egész Csallóközben:

— A győri Püspök mások tisztaságának védelmében áldozatul
esett.

Egymásra néztünk: szemünkben könny gyűlt. Talán por került
szemünkbe s attól könnyezünk? Távolról sem. Szívünk sebződött
meg. A hívek is, mi is a jóságos Atyát, Főpásztort sirattuk. Szentül
élt, szentként halt meg. Egész valójukban illenek rája az Úr szavai:

Majorem caritatem nemo habet, ut animam suam ponat, quis pro
amicis suis. Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint aki életét
adja barátaiért.

*

1945. július hó 22-én érkeztem haza. Báró Apor Vilmosnak jós-
latszerű mondása beteljesült: Mindenkit életben találtam. Igaz, sokáig
betegek voltak, és csodálatos isteni segítséggel a nagy nyomorral meg-
küzdöttek. Mindenünk megmaradt, és a harcok folyamán senkiben és
semmiben nem esett kár!

Fr. Antal.

KÉT TOJÁS.

Alázatos szívvel kéregetni jártam,
s alamizsna helyett gyémántra találtam,
gyémántnál is fénylőbb
nagy, szent drágakőre:
mely el nem vesz soha,
mert Isten az őre...
Uradalmi pusztán,
szellérek közt jártam,
tudtam, mily nagy szegénységük
s tőlük mit sem vártam...
jött egy öreg néne,
— kezében két tojás —
arca könnybarázdás,
mint őszi vízmosás...

Alig-alig tipeg, megtörte a munka,
cella nyolcraan övnek nehéz terhét
csak épp, hogy él szegény, [hordja:
nincs gondviselője...
a tojást is — amit hozott —
a szomszédból kérte...
többet ér e tojás

az Úr Isten előtt:
mintha a gróf adna
földet, erdőt, mezőt...
mert könnyű ott adni:
hol bent ül a bőség:
áldlak, magasztallak
örök szent szegénység...

E nényben mintha jó Anyámat látnám,
amint előttem áll elhagyottan, árván:
atnyújtja a tojást
gyermekded örömmel,
kisse elfordulok
könnybelábbadt szemmel,
ne tudja meg senki,
hogy én mit éreztem:
amikor a szegénysoron
drágagyöngyöt leltem
kölesönként, hogy adjon,
mily nagy lelki mélység...!
áldjon meg az Isten
örök szent szegénység...!

Fr. Lénárt

Elöljárói változások.

Provinciánk életében esedékes háromévi választások új elöljárókat állítottak édes Provinciánk, gyöngyösi házunk és Klerikátusunk élére. Az őrhelyváltás idején első szavunk azok felé fordul, akik e legzivatárosabb időkben a gondunkat viselték, a megnövekedett és megsúlyosodott kötelességet rendületlenül és fogyhatatlan szeretettel teljesítették.

P. Schrotty Pál del. gen. mint tartományfőnök hatéven keresztül viselte e nehéz tisztséget és volt igazi, szerető Főatyánk. E búcsúzásakor köszönjük neki állandó érdeklődését irántunk, látogatásait, lelkesítését, szellemi életünk felfokozását. Köszönjük neki a szellemi irányítást a ferences élethivatásunk elmélyítésében. Köszönjük atyai imáit és végül a sok anyagi áldozatot, mellyel gondunkat viselte. Kérjük tartson meg továbbra is imádságos szeretetében. Bárcsak meghálálhatnók szeretetét igazi ferences lelkeséggel.

Szeretettel búcsúzunk volt házfőnökatyánktól, *P. Karácsonyi Aladártól*, akit a Provincia bizalma a tartományfőnök helyettesi tisztséggel és a novicius mesteri munkával bízott meg. Köszönjük neki azt a sok önzetlen fáradozást, mellyel a kolostornak és a klerikátusnak gondját viselte a legnehezebb időkben. A legnagyobb hálánkat pedig akkor érezzük, amikor a már szépen felépült és teljesen befejezett Szent Rókus kápolnánk előtt elmegyünk. Hogy ez a szép terv megvalósulhatott, csak neki köszönhetjük. A kápolna ugyan az ősokról beszél, akik életüket adták a felebaráti szeretetért, de megőrzi annak emlékét is, aki tudta méltányolni a múlt hősiességét, és emlékének tudott áldozni. A jó Isten áldása kísérje jó Atyánkat új, nehéz állomáshelyén.

*

A jó Isten akarata és a Provincia bizalma *P. Luptovics Kolos* volt kusztoz atyát állította a Provincia élére. Új Főatyánk nem ismeretlen előttünk, hiszen egy évet töltött körünkben, éppen a front bizonytalansága között. Akkor ismertük meg nagy lelki nyugalalmát, amivel az ágyúdörgések, bombázások között is békésen rendezte a könyvtárat, s ami ránk, izgékony fiatalokra nagyon jó hatással volt. Itt ismertük meg szeretetét, amivel éppúgy megajándékozta a legkisebb elsőst, mint a meglett, érett atyákat. E szeretetének tanújeleit érezzük már e rövid idő alatt is. Anyagi áldozataival klerikátusunk már-már a békebeli képet ölti magára. Különös köszönetet mondunk a jubiláló Magyar Umbria megjelenésének lehetővé tételéért. Bizalmunkkal, szeretetünkkel és imáinkkal igyekezünk e szeretetet meghálálni és a további szeretetre érdemessé tenni magunkat.

P. Szabó Lipót házfőnök atya személyében nem annyira elöljárót, mint inkább szerető barátot kaptunk. Legnagyobb részünknek már ismerős, akik nem ismerték, azoknak is csak egy-két esti rekreáció kellett, hogy megismerjék és megszeressék. Nehéz gondjaiban imáinkkal kísérjük, és életünkkel igyekezünk meghálálni fáradozásait.

Magiszter atyánk *P. Király Kelemen* lett. munkában, élettapasztalatban megérett, de fiatalos lelkesedéssel, munkaszeretettel megáldott em-

ber, Provinciánk nagyrabecsült tagja. Bizalommal és örömmel fogadtuk, és legfőbb törekvésünk arra irányul, hogy imádsága, szeretete, fáradozása kárba ne vesszen, hanem életünkben, hivatásunk szeretetében, lelkipásztori buzgóságban bőséges gyümölcsöt hozzon.

*

Régi és új eljáróinkat imáinkkal kísérjük, hogy Isten nagyobb di-csőségére és Szent Ferenc Atyánk örömére dolgozhassanak a magyar ka-pisztránus ferences család élén.

Önképzőköri jelentések.

1944—45.

Egyházirodalmi iskolánk ebben a tanévben az elmúlt zavarok miatt csak két gyűlést tarthatott: Szeptember 21-én a megnyitó gyűlést, és Szent Ferenc Atyánk ünnepén rendezett fogadalmi ünnepélyünket.

A nagy háború lezajlása után, az erőltetett studium miatt önképző-köri munkával nem foglalkozhattunk, így ezen a téren eredmény nélkül zárult az 1944—45-ös tanév.

1945—46.

A jó Isten segítségével befejeztük az elmúlt iskolaévet is. A nagy háború lezajlása után az első kezdet-kezdeté év. Bár kevesen voltunk, iparkodtunk.

A kilences létszámú gárda mindegyike többször is szerepelt.

Hét rendes gyűlést tartottunk, és két rendkívülit. Az egyikén régi jó ismerősünk, Bálint Sándor egyetemi tanár úr, a másikon Szappanyos Béla, az AC titkára jelent meg és élvezetes előadást tartott.

A hét gyűlésen összesen huszonegy szám volt. Ebből nyolc költemény-szám, hat egyházi tárgyú, két rendtörténeti, négy profán tárgyú felolvasás és egy novellafordítás hangzott el.

A bírálatok kétharmada első, egyharmada pedig második fokú volt.

A jövő nagyobb reményekkel kecsegtet. Több szem többet lát, a gya-rapodó számú klerikátban jobban épülhet a benső, hiszen ez az önképzés célja.

Munkánkat Isten nevében kezdtük és vele fejeztük is be.

Gyöngyös, 1946. május 23.

Jegyző.

Könyvtári jelentés.

Másfél évi lassú, de folytonos munka eredményéről a beszámolót adni néhány sorban alig lehet. De szavak helyett beszélnek a számok: 1945. március elsején volt a könyvtárban 2799 darab számozott és kartotékozott könyv, 1946. szeptember 15-én 3709 számozott és 3460 kartotékozott. A különbséget kitevő 910 darab könyvből 416 darab az 1943. évi nyári rendezés alkalmából maradt beállítatlan, mint régi anyag, 194 darab újabb beszerzés, kb. 300 darab pedig „Bibliothekfil“ testvérek és Ft. Atyák kegyes adománya. A bekötött és hozzáférhetetlenül elrendezett régi folyóiratok új terembe kerültek. De nagyon sok a bekötetlen folyóiratunk, melyet anyaghiány miatt még házilag sem tudunk „tető alá“ hozni.

Fr. Marót könyvtáros.

A Szent Rókus kápolna ünnepe.

Tiszta, szép októberi vasárnap virradt reánk. Ünnepe volt az égből és a földön... A jótevő szeretet ünnepe... A kolostor kapui kitárultak. Embereket várt a magány szigete... embereket, áradó nagy sokaságot, mint már annyiszor a századok folyamán. De most nem megriadt, menekülő embereket várt, hanem örvendező, boldog hálaadásra siető híveket.

Kilenc óra tájban kezdtek gyülekezni... A kolostor udvarán útjelző nyilak mutatták az irányt, mely elvezet a megújult kis szentélyhez, a Szent Rókus kápolnához. A kerti úton egyszerű, de mégis kedves és barátságos diadalkapu fogadta az érkezőket. Oromzatán az évszázados ferences köszöntés: „Áldás, Békesség!”

Valóban, itt minden békességet áraszt. Eloszlanak a gondok és megpihennek a zaklatott, fáradt emberszívek...

A kis kápolna a szeretet és öröm virágaival felékesítve várja a szent pillanatot, melyben az Úr szolgálja megáldja majd, hogy egészen szent legyen, és hirdesse, hogy mily fölséges az Isten az ő szentjeiben...

A kápolna előtti kis tér megtelik emberekkel. A várakozás és az áhítat csendje ölel körül bennünket... és békességet áraszt...

Tíz órakor nagyontisztelendő P. Schrotty Pál delegátus generális Atyánk magárvesszi a szent ruhát és a kápolna elé vonul. Elmondja az Egyház sokévszázados könyörgését, és megáldja a kis szentélyt... Ettől a pillanattól kezdve valóban az Úr háza ez, mely biztos alapokon nyugszik... Haec est domus Domini firmiter aedificata...!

Delegátus generális Atyánk a szószekekre lép. Őszülő haja Isten tekintetétől fényes... Beszélni kezd... Amit mond: üzenet lélektől lélekig... Szavai nyomán elénk tárul Umbria napsütéses völgye a maga csodálatos szépségével, és Isten dicsőségét zengő énekesmadarainak sokaságával... Lélekformáló hely ez, amelyben a lelkierő és az alázatos szeretet legszebb virága bontakozott ki Szent Ferenc Atyánk személyében, aki az ő nagy szeretete által már itt e földön egészen krisztusivá lett... Ugyanaz a szeretet és ugyanaz a csodálatos lelkierő indította és vezérelte azt a huszonöt barátot a jótevő szeretet szenvedésekkel teljes útjain, akik e helyen mutatták be Istennek életáldozatukat: a nagy pestis idején életüket adták barátaikért... Az ő emléküket és áldozatos szeretetüket hirdeti e kis kápolna... A beszéd végén ezekkel a szavakkal áldotta meg nagyontisztelendő delegátus generális Atyánk a hívek gyülekezetét: „Áldjon meg és őrizzen meg titeket az Úr, mutassa meg nektek arcát az Úr és kegyelmezzen nektek, fordítsa felétek arcát az Úr és adjon békességet nektek amen!

Ezután Főatyánk bemutatta a szentmiseáldozatot, s kérte a szeretet Istenét, hogy árássa ki kegyelmének bőségét e szent helyre, és mindazokra, akik Isten nagyobb dicsőségére szeretetből és szeretetben élnek... A szentmise alatt a Hittudományi főiskola énekkara lelkes énekszóval, égreszálló ujjongással köszönte meg a mindenség Urának, hogy meg adta érnünk ezt a szép napot...

1. A legszentebb áldozat bemutatása után Szent Ferenc Atyánk csodálatosan szép Naphimnuszát (Sik—Halmos) zengte el a Ferences Ifjúság; a szent Pátriarka lelke gazdagságának kiáradását, melyben a teremtmények szépségét és tökéletességét magasztalva, hirdeti az Úr szent fölségét, hatalmát és dicsőségét...

2. Lelkünkben még a Naphimnusz visszhangja zenget, de máris egy szép és kedves, igazi ferences szellemet sugárzó költemény csengő sorai

ragadták meg figyelmünket. Fr. Lukács Pelbárt: Magyar Barát c. versét hallottuk fr. Rigó Endre I. é. t. előadásában.

3. Majd Somogyváry Hetény VI. é. t. értékes, minden szempontot felölelő beszédét hallottuk. Ismertette a kápolna és az 1709—10. évi nagy pestis történetét. Beszél a barátok önfeláldozó szeretetéről, a huszonöt mártír-barát életáldozatáról. Elénktárta a magyar barát szent hivatását, mely ezerféle megnyilvánulásában is csak egy marad: Az áldozatos szeretet...!

4. A beszéd elhangzása után „Szent Rókus dicséretét“ énekelte a Főiskola énekkara. Szent Rókust, a pestiseselek védangyalát magasztaltuk, aki áldozatos szeretettel, és Istentől kapott erejével gyógyította a szegény betegeket. Az Egyház évszázados himnuszát (Ave Roche sanctissime) a mai ferences költészeti nagy formaművésze: P. Szedő Dénes fordította magyarra...

5. Utána fr. László Lénárd: „Regélnek a kövek“ c. versét szavalta fr. Gordos Gáspár II. é. t. A vers soraiban a kápolna ódon kövei, s az évszázados múlt regélt huszonöt hős, szent barátnak az áldozatos szeretetéről...

6. Ezután Mécs—Halmos: „Fényt hagyni...“ című felejthetetlen szépségű kórusával köszöntötte a Ferences Ifjúság azokat, akik valóban hagytak fényt maguk után, a jötevő szeretet soha ki nem alvó fényugarát. Mindnyájan átéreztük a nagy költő szavainak mélységét: „Fényt hagyni volna jó...!“

7. Ünnepségünket főtisztelendő P. Király Kelemen főiskolai tanár, magister Atyánk zárószavai fejezték be. Magister Atyánk beszélt a kis kápolna kettős hivatásáról. Első hivatása ennek a kis szentélynek az, hogy a ferences ifjúság lelkiért gyűjtsön e szent helyen a nagy feladat megvalósítására, hogy kialakítsa magából a huszonöt mártírbarát példája nyomán a magyar franciskánus életeszmenyt. a Magyar Barátot, akinek egyedüli életelve az áldozatos szeretet.

A második hivatása pedig az lesz ennek a kis kápolnának, hogy még szorosabbá tegye azt a kapcsolatot, amely hat évszázadon át egybefűzte a gyöngyösi barátokat Gyöngyös és Mátraalja népével...

Méltatta továbbá Magister Atyánk a Ferences Ifjúság áldozatos munkáját, és a főtisztelendő Házfőnök Atyák segítő hozzájárulását ahhoz a munkához, mely elhagyatottságából és romjaiból újra életre hívta ezt a kápolnát, a ferences hősiesség és áldozatos szeretet szentélyét.

Magiszter Atyánk zárószavai után a hívek és a barátok egy szívvel kérték a mindenség Urát: „Isten áldd meg a magyart...!“

Az ünnepség befejeződött. Itt állunk a kápolna előtt túlaradó szívvel; örömmel és békességgel telve... Mindnyájan érezzük, hogy szent ez a hely... Isten háza, amely biztos alapokon nyugszik. Huszonöt mártírbarát életáldozata ennek a kis kápolnának az alapja... A jötevő szeretet szentélye ez, mely hirdetni fogja mindenkinek: „Nagyobb szeretete senkinek sincs annál, mint ha valaki életét adja barátaiért...!“

Gyöngyös. 1946. október 13.

Adományok a Szent Rókus Kápolnára.

A kápolna-szentelés alkalmával Gyöngyös katolikus társadalma hálás lélekkel igyekezett tiszteletét leróni a 25 mártír-barát emléke előtt, s adományai-val lehetővé tette az emléküket megörökítő két szép karrarai márványtábla megfaragtatását. A névtelen jötevőknek fizessen meg a jó Isten.

Hálás lélekkel külön kiemeljük **Fischer József** vaskereskedő 100 forintos, **dr. Vereb Lajos** 50 forintos adományát, valamint **dr. boldogházi Földi Jánosné** úrnő gyűjtését.

Rendi testvéreink közül is többen méltányolták Provinciánk e kis Porciunkulájának áldozatra nevelő szellemét. Eddig a következő adományok folytak be:

Ferences Rendház, Eger 200.—; Ferences Rendház, Pest 100.—; Ferences Rendház, Szolnok 30.—; Ferences Rendház, Szigetvár 30.—; Ferences Rendház, Salgótarján 50.—; Ferences Rendház, Jászberény 20.—; Ferences Rendház, Máriagyűd 20.—; Ferences Rendház, Pécs 10.—; Ferences Rendház, Nyíregyháza 10.—; Ferences Világi Rend, Jászfákóhalma 20.— forint.

Örömmel jelezhetjük jótévőinknek, hogy a két márványtáblán már dolgozik a kőfaragó, s reméljük, hogy karácsonyra a kápolnában felállított márványtáblákon olvashatjuk hőseink nevét. Hisszük, hogy a jó Isten, aki ezekben a „zord idők”-ben a semmiből létrehozta ezt a kis szentélyt, támaszt nekünk jótévőket a még fennálló kötelezettségeink teljesítésére.

Minden adományt hálással köszön, s jótévőit imába foglalja:

a gyöngyösi Ferences Teológia.

KRÓNIKA

1944.

Jún. 30. Szép élet a katona élet, aki megpróbálta, tudja jól... Angyal, Zalán, Buda és Hetény testvér erre a „szép életre” vágyakozva bevonult Miskolcra 2 hónapos táborilelkész-képző tanfolyamra.

Aug. 2. Porciunkula. A ferences rendcsalád e legnagyobb ünnepére a „miskolci konvent” katona tagjai hazajöttek, hogy a testvéri közösségben üljék meg e kedves ünnepet.

Aug. 8. Az egész klérus felkerekedett és Jászberénybe tette át székhelyét. Ezúton is köszönjük Jenő Atya szerető gondoskodását, mellyel felejthetlenné tette kéthetes ott tartózkodásunkat. Örömmel üdvözlöttük körünkben szeretett jó Főatyánkat, aki eljött vakációzó fiaihoz. A Főiskola énekkara és Attila testvér nagysikerrel szerepelt a „Világ magyarságáért” rendezett kultúrdélutánon. Ott töltve Nagyasszony és Szent István ünnepét, testben és lélekben megerősödve tértünk vissza otthonunkba.

Aug. 26. Szeretettel fogadtuk a noviciátusból megérkező Fülöp testvérünket. Ugyanezen a napon Anyos és Máté testvér Gyöngyösön; Zalán, Buda és Hetény testvér Miskolcon, a minoriták oratóriumában megújította fogadalmát.

Aug. 29. A miskolci testvérek ma megkapták az „obsitot” és haza érkeztek. Sok veszélyes bombázást és egyéb veszedelmeket állottak ki töretlen kedéllyel és egészséggel.

Szept. 8. Veni Sancte Spiritus... énekeljük, nehéz hangulatban, körülötünk lángban áll az ország... Erdemes-e egyáltalán kezdeni? Vakhírek... bizonytalanság... ordító propaganda. A mi bizalmunk a Szentlélekben. Mihi autem adhaerere Deo bonum est...

Szept. 27—okt. 4. A szokásos évi megújulás, a lelkigyakorlat ideje. P. Szabó Lipót ofm. útmutatásával fordulunk befelé a zürzavar eme napjaiban. Riadók zavarják meg éjjel-nappal a csöndet és az elmélyülést.

Okt. 4. Szeráfi Atyánk halálának ünnepe. Anyos, Máté, Zalán, Buda és Hetény testvér ma mondja el az Úrnak, a boldogságos Szűz Máriának, Szent Ferenc Atyánknak őőkre: Voveo et promitto... Magiszter Atyánk megrázó erővel mutat rá az apokaloptikus idők nagy jeleire és benne a szerzetes kötelességére és feladatára. Délután diadalmasan harsan fel templomunkban Szeráfi Atyánk oltára köré gyűlő rendcsalád ajkáról Falconara zúgó kórusa és a zsoldár örvendező éneke: Educ de custodia animam meam...

Okt. 8. Hosszas megfontolás és meggondolás után előjáróink nem látták tanácsosnak a nagy klerikátusi közösség (33) együttmaradását. Főatyánk Albert és Konrád atyát Fülekre, Zoltán és Géza atyát Egerbe, Aurél és Kornél atyát Szécsénybe, Nesztor és Szörény atyát Vácra helyezte, Platon atya Salgótarjánba került. A testvérek közül Máté, Zalán a budai, Ocsád, Vászoly és Marót a pécsi, Buda és Kocsárd testvér a salgótarjáni rendházba került. László, Kökénd, Angyal, Árpád testvér pedig szüleihez ment haza. Attila, Töhötöm, Anyos, Hetény és Fülöp testvér Gyöngyösön maradt.

Okt. 15. Rendházunk legnagyobb részét, így a klerikátot is a magyar Vöröskereszt foglalta le. A rendház szokásos nyugalma és csendje felborul. 100-nál több lábadozó katonát helyeznek el az épületben.

Okt. 31. Olyan közel van már a front, hogy a riadót megelőzve ért egy légitámadás. Az emberek nem tudtak az óvóhelyre menekülni. A templom melletti szőlőskertbe három bomba hullott, az egyik alig két méterre a szentély falától fúródott a földre. Templomunk gyönyörű üvegablakait a szentély kövezetéről separtuk fel.

Nov. 1. Az állandó légitámadás veszélye miatt nem mentünk ki a temetőbe, de az állandó feszültség igen közel hozott bennünket gondolatban azokhoz a százazrekhez, akik ebben az évben lettek a temető lakói és azokhoz, akik még a tegnapi napról temetetlenül fekszenek.

Nov. 4. Hetény testvér is elment, a budapesti szentföldi zárdá lakója lett.

Nov. 6. Töhötöm testvér Ince és Pelbárt atyával Gyöngyöspatára költözik. Most már csak Attila, Anyos és Fülöp testvér maradt a klerikátusban. A lektor atyák mind itt maradtak, megszorodva a keleti rendházakból jött néhány atyával. Hallgatjuk a Jászberényből feldörgő ágyúzást. Közben-közben bombázások. A nép a rendház pincéjébe menekül.

Nov. 7. A magyar hadikórház kiüríti a zárdát és a Csallóközbe költözik.

Nov. 15. Hetény testvér még az utolsó vonattal híreket és leveleket hoz Budapestről és tovább megy Fülekre felé.

Nov. 16. Este gyújtóbombákat szórtak a templom környékén. Kettő a templomra, öt a rendházra és 16 a kertbe esett. Nagy izgalommal rohantunk a padlásra oltani. fuldokolva a sűrű foszforfüstben. Szerencsére nagyobb kár nem történt.

Nov. 17. Közvetlen közelben az ágyúlövések. Délben és délután ropogó légiharcok.

Nov. 18. Csend... Itt-ott egy-két lövés. A németek az éjszaka eltűntek. A városban nincs egyetlen katona. Nagy várakozó csend. A pincében vagy háromszázan szorongtunk. Egyszer csak Simon testvér hozza a hírt, hogy a toronyból látni a bevonuló oroszokat, Magiszter atya kiment. ő találkozott először velük. Délben már a harangot kongatják.

Nov. 19. A németek erősen lövik a várost, a Kálvária domb felől. Egy ágyúlövés letépte a torony felső kúpját és a kereszt gombját. A kereszt nem zuhant le, hanem a villámhárító drótjánál fogva fennakadt. Ugyanekkor a toronyablakot is belőtték, és a rendház is kapott egy aknát és négy gránátot. A nép még mindig a pincében szorong. Nem mer senki sem kijönni. A konyhán rántottlevest főzünk nekik, és nagy fazekakban hordjuk le a pincébe. Vízvezeték nem működik, fűtőlő lövések között járunk a kerti kútra.

Nov. 20. Éjjelkor a rendház pincéjéből a férfiakat, mintegy nyolcvanát, a kolostor szerzeteseivel együtt elvitték és bezárták a város egyik szűk borospincéjébe. Ez alatt a bemenedült csöcselék és cigányok elvégezték a maguk munkáját a rendházban... A szorongáson kívül egyéb baj nem történt. Másnap délben hazaengedtek bennünket.

Nov. 24. Bár a németek erősen lönek még vissza, az atyák újra a templomban miséznek. Az első harangszóra összejött hívek örömben sírtak, hogy viszontláthatjuk egymást.

Nov. 27. A nagy zürzavarban csak két nyugodtabb helyünk maradt: a sekrestye és a társalgó. Az előbbiben nyolcan, az utóbbiban tizennégyen aludtunk szalmazsákokon. A társalgó egyúttal konyha, kamra, nappali melegedő is volt. Mentjük, ami menthető...

Dec. 7. A kolostort lefoglalták orosz katonai kórháznak. Sok utánjárással megkaptuk a konvent emeleti részének nyugati frontját. Ketten-hárman lakunk egy cellácskában. A régi gvardiánátus lett a konyha és az ebédlő. Valami klauzurát is csináltunk a lépcsőfeljárónál, másfelől a klerikátusi és a kórusi klauzura zárta be a mi részünket. Így aránylag békében vagyunk. Ugyanekkor a zárda egész földszintjét és az egész klerikátust lefoglalta a kórház.

Dec. 14. Megérkeztek az első orosz sebesültek. Budapest alól.

Dec. 19. Ma nyugtalanította utoljára a várost a német ágyúzás. Ezen az éjszaka nyolc gránát süvített a zárda kertjébe, közel az épülethez.

Dec. 19—20. Budapesten Uzdóczy-Zadravec István kegyelmes püspök atyánk a heves ostrom napjaiban Máté, Zalán és Hetény testvért alszerpappá és szerpappá szentelte.

Dec. 24. Szerzte szórva a világ négy tája felé ünnepeltük a Szeretet ünnepét. Nálunk már éjféle mise van négy óraker a zsúfolt templomban, a budapesti testvérek most élnek a nehéz napokat.

Dec. 26. Baranyai József kanonok, gyöngyösolymosi plébános úr temetésén vett részt P. Magiszter, Fr. Attila és Fr. Ányos. Első kimerészkedés Gyöngyös-ről. Ez alkalommal emlékezünk meg Ft. Monostory Adorján gyöngyös-felsővárosi prépost-plébános úrról, az ifjúság lelkes és szerető barátjáról. Nemes szíve hosszú betegség után szűnt meg dobogni az ostrom utáni napokban. Imádságos megemlékezéseinkben élni fog. R. I. P.

Dec. 31. Számvétel ideje mindig ez a nap. Soha ilyen forrón és tudatosan nem köszöntük meg az élet ajándékát. Megalázott szívünkéből könnyesen szállt fel az ének: Hozz reánk vig esztendő! Az évvégi hálaadáson soha nem látott tömeg vett részt.

1945.

Jan. 1. Új esztendőben új szívekkel dicsérjük Jézust... Késő este megérkezett P. Ottmár Debrecenből és P. Géza Egerből. Nagy öröm. Első élő emberek idegenből, és első hírek Keletről.

Jan. 11. Fr. Buda az első fecske... Salgótarjából jött vissza a klerikátusba P. Antallal (Platon). Pár nap múlva megérkezett fr. Kocsárd is szintén Salgótarjából és vele P. Ince lektor Atyánk Fülekről.

Febr. 3. Még december folyamán értesültünk megrendülten, hogy legkedvesebb testvérünket fr. Galicz Töhötömöt, minden írása ellenére Gyöngyöspatáról Gyöngyösön és Debrecenen keresztül fogságba vitték. A mai napon Magiszter Atyánk Ányos testvérral Debrecenbe utazott, az ideiglenes kormány székhelyére, hogy érdekében közbejárjon. Tizenöt napos keserves hánykódás után eredménytelenül jöttek haza. Imánk kíséri szeretett testvérünket nehéz sorában.

Febr. 25. Az orosz katonai kórház ma kivonult a rendház épületéből.

Febr. 28. Máté, Zalán és Hetény diákonus testvérek ma érkeztek meg Budapestről, a romok és a pusztulás városából. Szívszorogva hallgattuk a magyar főváros drámáját. — A máskor oly dús Alma Mater most fekvőhelyet is alig tudott adni nekik.

Márc. 2. P. Magiszter Budapestre utazott Főatyánkhöz. Máté és Hetény testvér kísérte.

Márc. 7. Vászoly, Ocsád és Marót testvér nehéz utazás után Pécsről megérkezett. A klerikátus nagyobbik része most már együtt van. Az egész hónapot a klerikátus takarítására kellett fordítani. Próbáltuk visszaállítani a hagyományos tisztaságot és rendet, amit többé-kevésbé sikerült is. Házfőnök Atyánk nagy áldozatossággal létszámunkhoz mérten kimeszeztette a klerikátus egyik szárnyát.

Márc. 30. Máskor oly meghatóan szép nagyheti szertartásokat próbáljuk az erősen megcsökkent létszám mellett is megtartani. Bizony vérszegények a gyönyörű melódiák, de Isten a szívet nézi...

Ápr. 1. A feltámadási körmenet igazi diadala volt a feltámadt Úrnak.

Apr. 4. Ma újra megkezdtük a rendes tanulást. Lelkesedéssel és szeretettel fogtunk hozzá, hogy rövid idő alatt is egész munkát végezzünk.

Apr. 9. P. Aurél és fr. Endre testvér látogatott el Szécsényből. Szomorú szívvel hallgattuk lelkünk kedves szülőhelyének, a szécsényi kolostornak óriási veszteségeit.

Apr. 19. Főatyánk P. Marcellin, lektor Atyát Budapestre helyezte. Közünkben végzett jó munkájáért hálás szívvel mondunk köszönetet.

Apr. 20. Töhötöm testvér névnapja. Szeretettel imádkozunk érte, hogy a jó Isten minél előbb vezesse vissza egészségesen körünkbe.

Apr. 23. P. Konrád kereste fel az Alma Matert „külföldről“, Fülekről.

Máj. 1. Zsigmond lektor Atyánk névnapja. Imádságos megemlékezéssel mutattuk ki szeretetünket és hálánkat.

Máj. 9. Ma befejeződött az európai háború. De vajjon befejeződött-e a bellum omnium contra omnes? ...

Máj. 10. Attila, Kocsárd, Ányos és Buda testvér gyalog Egerbe indult, hogy nyolcnapos lelkigyakorlat után diákonussá szenteltessenek.

Máj. 13. Czapik Gyula érsek úr házi kápolnájában Ányos és Buda testvért szubdiákonussá szentelte.

Máj. 20. Attila, Kocsárd, Ányos és Buda testvéreket az egri érsek úr diákonussá szentelte.

Máj. 22. Szeretettel fogadtuk Lucius Atya kíséretében Egerből érkező diákonus testvéreinket, akik hoztak magukkal a Szentlélek pünkösdi tüzeiből.

Jún. 2. Hivatalos tifusz elleni oltás.

Jún. 3. Úrnap utáni vasárnap. Gyönyörű körmenet. Antal Atya megtanította a kis óvodásokat az énekek énekére és virágszórás közt ezt mondogatták: „Hol merre jársz égi Pásztor...“ Négyülés a piacon. Veres Péter beszél. A klerikátus népi szárnya meghallgatta. Ebédnél vendégül láttuk dr. Frindt Jenő kanonok urat, Gyöngyös jövődjő új plébánosát.

Jún. 6. P. Kolos, Custos Atyánk névünnepe. A jó Isten sokáig éltesse.

Jún. 20. Ma fogadta Gyöngyös városa a Szent Korona ház előtt dr. Frindt Jenő kanonok urat, az új gyöngyösi apát-plébánost. Személyében a fölső város igazi „jó pástort“, mi meg egy szeretett III. rendi testvért nyertünk.

Jún. 29. Szeretett lektor Atyánk, P. Menráth Cyprián ezüstmiséjén, szép ünnepélyes misével könyörögtünk érte a jó Istennél. A templomot zsúfolásig megtöltötték a gyöngyösi hívek, akik között a 25 esztendő jórészét töltötte a köztisztelőben álló Jubiláns. Ugyanezen a napon ünnepeltük Provinciális Atyánk névnapját is. Ad multos annos...

Jún. 30. P. Cyprián ezüstmisés lektor Atyánk, mint Praefectus studii ma szünetet adott. Eljen!

Júl. 6. Fr. Árpád ma sikeresen leérettségizett. P. Zoltán Siklósról cisztercita testvérenek újmiséjéről jövet hozzánk is belátogatott. — A lektori konferencia megállapította a vizsgarendet.

Júl. 13. Utolsó tanítási nap.

Júl. 14. Egyházirodalmi iskolánk védőszentjét, Szent Bonaventurát ünnepeljük.

Júl. 18. P. Albert Fülekről ellátogatott hozzánk.

Júl. 19. Első vizsganap. Szentírás, egyháztörténet, katekétika, pedagógia, és etika generális, speciális van soron. Délelőtt írásbeli és délután szóbeli vizsga.

Júl. 24. Másodszor állunk ki. Dogmatika, kozmológia és bölcsellettörténet a számadás anyaga.

Júl. 28. A kispapi gyűlésen nem vehettünk részt a vizsgák miatt, de P. Magister ott volt helyettünk és jóleső benyomásokat hozott nekünk haza.

Júl. 30. Ismét vizsga. Morális, theodicea és dogmatika fundamentális.

Aug. 2. Vizsgakészületünket a kedves Porciunkula ünnep és a búcsúk éneke felfrissítette.

Aug. 4. Utolsó vizsgánk. Egyházjog, egyházművészet, pszichológia, biológia, és methodológia. Délután megtartottuk az önképzőköri választást. Elnök Fr. Ányos, jegyző Fr. Máté, levelező Fr. Zalán, krónikás Fr. Hetény.

Aug. 5. Te Deum laudamus... de nemcsak az évvégét jelző Te Deum ez, hanem Főtisztelendő Guba Pál ér. gimn. tanár, a magyar piarista rend nesztorának, mindnyájunk kedves Pali bácsijának gyémántmiséjét ünnepeltük. Az

Úr oltáránál hatvan éve miséző papot az egész város szeretete vette körül gyémántmiséje alkalmából.

Aug. 20. Szent István első magyar király tiszteletére tartott háromnapos ájtatosságon mi is résztvettünk a hívekkel együtt. „Hol vagy István király“-t szívből énekeltük.

Aug. 26. Kóczán Attila testvérünket Egerben pappá szentelte az Érsek úr. A jó Isten bőséges kegyelmét kértük számára ezen a napon.

Szept. 2. P. Attila ma mondja el első szentmiséjét Rákosszentmihályon. Főatyánk is ott volt, és ő vezette az oltárhoz újmisést testvérünket.

Szept. 4. Anyos, Fülöp, Zalán, Vászoly, Buda és Árpád testvér kollekcióna ment. Estére studens páterek megérkeztek vizsgára.

Szept. 5. Studens páterek vizsgája az összes tárgyakból. Éjszaka már többen el is mennek... P. dr. Dám Ince lektor Atyánkat a magyar Szentföldre helyezték. Az ifjúság iránti lelkes szeretetért és minden szellemi megmozdulásunk biztató támogatásáért hálás köszönetet mondunk.

Szept. 8. Sok élménnyel érkezünk haza első kollekciónkról. Haditanácsot tartunk a jövő hétre. Másnap, vasárnap délben újra apostolok osztlása. Indulnak Anyos, Hetény, Zalán, Vászoly, Buda és Fülöp testvérek.

Szept. 16. Ft. P. Cyprián studium prefektus Atyánk névnapjára ismét egybegyűltünk és vele ünnepeltünk. Mire hazaértünk, itthon már várt ránk László testvérünk, aki Magyarokánizsáról érkezett meg, kalandos utazásának történetét meséli. Hétfőn megindultunk az utolsó kollekcións útra.

Szept. 23. A búcsúsok éneke zúgja körül templomunkat. Környező falvakból sokan zarándokoltak el a Fájdalmas Szűz gyöngyösi búcsújára.

Szept. 28—29. Szüretelünk a kertben. Az eredmény jó.

Okt. 1. A konvent misén Veni Sancte. A Szentlélek segítségével 8 órakor már el is kezdődött a tanítás. Ma érkezett meg P. dr. Tátrai Gyula lektor Atyánk, aki az egyházjogot fogja előadni. Ugyancsak ma fogadtuk szeretettel a noviciátusból érkező Gáspár testvérünket. P. Provinciális Máté testvért Szombathelyre, a testvértartomány studiumházába helyezte át.

Okt. 4. Bensőségesen ünnepeljük rendalapító Atyánk elköltözését. Este a Transituson lélekből odaképzeltük magunkat ehhez az olyan szent, és olyan emberi eltávozáshoz.

Okt. 23. Kapisztrán Szent János, Rendtartományunk Pátrónusának ünnepe gyönyörű őszi kirándulással ünnepeltük meg a régen látott Mátrában. Zsigmond lektor Atyánk vezetésével.

Nov. 2. A halottakhoz tegnap délután mentünk ki kegyeletes lélekkel. A virágoktól fehérülő temetőben rengeteg ember volt az ájtatosságon. Nem régen tűnt el a Halál árnyéka, az emberek együtt tudnak érezni a megholtakkal.

Nov. 4. Állampolgári kötelességünket teljesítjük: szavazunk.

Nov. 8. Boldog Duns Scotus Jánosnak, a ferences iskola megalapítójának ünnepe. Reggel ünnepélyes nagymisével hódolunk. Szünet a teológián.

Nov. 12. Szeretett jó Főatyánk Béla titkár Atyával ma látogatásra hozzánk érkezett. Az ostrom után első ízben volt alkalmunk Főatyánkat körünkben tisztelni.

Nov. 15. Reggel a szentmisén Főatyánk szólt hozzánk lelkünkre kötve az állhatatos Istenhez és Rendünkhöz kapcsolódást. Délelőtt önképzőkörünket Főatyánk, valamint Gyula lektor Atya végighallgatta, majd a további jó munkára buzdított.

Nov. 16. Körünkből távozó Főatyánk a mai napra szünetet rendelt el.

Nov. 24. A rendkívül nehéz fűtőanyag beszerzési viszonyokra való tekintettel Elöljáróink úgy határoztak, hogy csak a rendház és a klerikátus közös helyiségeiben lesz fűtés. A klerikátusban csak a két iskola sugározza a meleget télen. A fázósak odaköltöztek, tömegszállássá változtatva át a tudományok csarnokát, az „edzetek“ cellájukban maradtak.

Nov. 25. Alexandriai Szent Katalinnak a filozófusok pátrónája ünnepe. A főestéjén Fülöp testvérünk mondott ékes latin dikciót a „magna philosopha“ tiszteletére. A filozófián szünet.

Dec. 6. Úgy látszik rosszak voltunk, mert a Mikulás bácsi egészen elfelejtkezett rólunk.

Dec. 7. Első péntek. A havi rekollekción ideje.

Dec. 8. Rendünk legnagyobb Mária ünnepe. Immaculata. Az idén elmarad szokásos kiállításunk. Nagyon kevesen vagyunk és a hanganyag is nem a régi.

Dec. 17. Sebestyén klerikus-novicius testvér Egerből Szécsénybe utaztában betért hozzánk.

Dec. 24. Karácsony, az isteni Kisdéd zörget a világon... Anyos testvérünk elmélkedő gondolataival közeledtünk az ünnep boldog titkának lényege felé. — A kis Jézus Főatyánk jóvoltából csupa hasznos dolgokkal egészítette ki hiányos „stafirungunkat.“

Dec. 28. Nem mindennapi öröm ért bennünket. Megérkezett Testvérprovinciánk ifjúságának lapja az alapításának 20. évfordulóját ünneplő „Ferencs Ifjúság“. Ez alkalommal is köszöntjük őket testvéri szívünk melegével és kívánunk lapjuknak sok, érdemekben gazdag jubileumot.

Dec. 29. Ma érkeztek meg Szécsényből Titusz, Lénárd, Amadé és Endre exnovicius testvéreink. Szeretettel köszöntöttük őket.

Dec. 31. Szent Szilveszter ünnepe, az év utolsó napja. Adj számot sáfárkodásodról...

1946.

Jan. 1. Az év első napján kezdedbe tesszük Atyánk jóvendőnket. Legyen minden a Te akaratod szerint az új esztendőben.

Jan. 2. Magiszter Atyánk exhortációjával megkezdődött a készülés a félévi vizsgákra.

Jan. 7—8. Írásbeli, szóbeli vizsgák; szentírásból az V. évf., morálisból a IV. évf., logikából, metafizikából az I—II. évf.

Jan. 14—15. Írásbeli, szóbeli vizsgák: dogmatikából a VI—I. évf., pszichológiából az I—II. évf.

Jan. 21—22. Írásbeli, szóbeli vizsgák: morálisból és pasztorálásból az V. évf., egyháztörténetből I—II. évf.

Jan. 28. Dél előtt írásbeli vizsga, délután szóbeli vizsga: egyházjog V. és III. évf., ars sacra VI—I. évf., bölcsellettörténet I—II. évf.

Jan. 29. Magiszter Atyánk névünnepe. Kitüntető módon nyilvánult meg iránta e napon az egész város osztatlan szeretete. Ez a szeretet lelkesítse továbbá apostoli munkájában.

Febr. 4. A második félévet megkezdjük a mai napon.

Febr. 12. Bálint Sándor egyet. m. tanár nemzetgyűlési képviselő érkezett átutazóban hozzánk. Szeretettel fogadtuk Rendünk kedves barátját, a magyar katolikus politika élharcosát. A népiség új irányairól és a katolikus politika jelenlegi célkitűzéseiről, valamint Rendünk feladatairól a magyar katolicizmus megújított életében számolt be nekünk. Termékenyítő és bennünk izmosodó gondolataiért hálás köszönet.

Febr. 17. P. Attila studens testvérünket, miután elnyerte az absolutoriumot, Főatyánk Egerbe helyezte. Isten áldását kérjük munkájára.

Febr. 18. Titusz és Endre testvért Főatyánk Jászberénybe helyezte, hogy letegyék az érettségi vizsgálatot.

Febr. 20. Aladár Házfőnökatyánk neve napja. Egyszerű szavakkal fejeztük ki jókívánságunkat: A jó Isten sokáig éltesse. Régi szokás szerint e napon szünet.

Febr. 21. Jászberénybe helyezett testvéreink ma P. Magiszter kíséretében elutaztak.

Febr. 11—13. Hogy a rendházat igen nagy kiadástól mentesítsük, magunk ástuk fel a kert legnagyobb részét. Igazi „rohamunka“ volt.

Márc. 15. Nemzeti ünnep.

Márc. 21. Lassan egészen elszoktunk a heti sétától. Gyula lektor Atyánk kíséretében a Sárhegyen cserkészünk.

Márc. 27. Délután ft. dr. Szappanyos Béla A. C. titkár úr, aki Magiszter Atyánk meghívására konferenciákat tartott a környékbeli papságnak és tanítótestületnek, nekünk is beszámolt a katolicizmus világ- és magyarországi helyzetéről, valamint az A. C. jóvendő munkatervéről és célkitűzéseiről.

Márc. 31—ápr. 7. Egy hétig a szokásos tavaszi kollektiót végeztük. Léptenyomon körülvevett bennünket a nép szeretete és ragaszkodása, és az, amitől kissé természetyszerűen idegenkedtünk, igazán gazdag élmények forrása lett.

Apr. 12. Fájdalmas péntek. A búcsúsok szép számmal keresték fel a gyöngyösi Fájdalmas Szűzanyát. Ma ünnepeltük Gyula lektor Atyánk névnapját. A jó Isten sokáig éltesse.

Apr. 17—20. A nagy hét utolsó napjainak áhítatából nagyon hiányoztak Ravello gyönyörű dallamai.

Apr. 21. Húsvétvasárnap. A feltámadt Üdvözítő segítse a feltámadásban édes Hazánkat.

Apr. 25. Búzaszentelő. Emberé a munka — Istené az áldás...

Máj. 1. Zsigmond lektor Atyánk névnapja. Szeretettel emlékeztünk meg róla imáinkban, s el nem múló hálánk legyen fáradozásainak jutalma.

Máj. 2. Kirándulás a Mátrába Zsigmond lektor Atyánkkal és P. Oszkárral. Szép napunk volt.

Máj. 4. Főatyánk az elárvult magiszterséget ideiglenesen Özséb lektor Atyára bízta. Új megbízatásában szeretettel köszöntjük.

Máj. 27—29. Keresztjári napok. Parce Domine, parce populo tuo...

Jún. 1. Utolsó tanítási nap. Neki gyürkőzünk a vizsgai készülletnek.

Jún. 7—8. Vizsgák. V—III. évf. Sacra Scriptura. II—I. évf. Ontologia, Psychologia.

Jún. 9—10. Kétnapos szentségimádás. A befejező körmeneten hatalmas tömeg kísérte a legméltóságosabb Oltáriszentséget.

Jún. 13. A praeparatiós izgalmakba a mai ünnep hoz egy kis boldog fel-lélekezést. Asszisztenciás misével köszöntöttük a Kisebb Testvérek első, Szent Ferenc áldásával tanító Lectorát, Pádai Szent Antalt. A tanulás fáradozalmi közt kíváncsian olvastunk a „Doctor Evangelicus“ tiszteletére kiadott beszéd-gyűjteményt. Hálásan köszönjük volt Lector Atyánknak, P. dr. Dám Incének a jóságát, hogy mindnyájunknak küldött egy-egy emlékpéldányt.

Jún. 14—15. Vizsgák. V—III. évf. Dogmatica. II—I. évf. Critica. Bölcsélet-történet.

Jún. 16. Szentháromság vasárnapja. Szombathelyen Kovács Sándor megyéspüspök úr Kertész Máté testvérünket pappá szentelte. Mi is egyesültünk a szentelő püspöknek fölötté és a többi mariánus testvéreink fölött mondott imáival: „ut hos elctos, benedicere et sanctificare digneris.“

Jún. 21—22. Vizsgák. V. évf. Moralis. V—I. évf. Ars Sacra. II—I. Dogmatica fundamentalis.

Jún. 22. Visitator Generalis Atyánk P. Markó Marcell, P. Merk Tibor kíséretében megérkezett, hogy a három évenként szokásos vizitációt levezesse. Szeretettel fogadtuk Visitator Atyánkat, aki szeretettel jött Gyöngyösre, ahol mint a testvér Provincia tagja, tanulmányainak egy részét végezte.

Jún. 23. Ma tartjuk templomunkban az Úrnapi körmenetet, melynél szebbre, nagyobbra alig emlékeznek az öregebb gyöngyösiek. — Visitator Atyánk elvégezve a Visitatiót, beszéddel fordult hozzánk, melyben a szeretetet kötötte lelkünkre az élet minden vonatkozásában. Délután Egerbe ment át. Ezúton is köszönjük értünk fáradozó szíves buzgóságát.

Jún. 27—28. Utolsó vizsgák. V. évf. Egyházjog. Pastoralis. I—II. évf. Egy-háztörténet.

Jún. 29. Péter és Pál ünnepe. Szívünk melegével köszöntöttük névnapos Főatyánkat. Ad multos annos... Rendünk és Provinciánk javára.

Jún. 30. Ma mutatta be első szentmise áldozatát budai templomunkban Máté testvérünk. Manuductora P. Schrotty Pál Del. Gen. tartományfőnök, szónoka: P. Burka Kelemen, a testvérprovincia tartományfőnöke volt. Isten áldása az újmisének atyára.

Jún. 28—júl. 3. Barack-szüret. Napokon keresztül szedjük a renház egyik fő bevételi forrását, a jóízű gyöngyösi sárga barackot.

Jún. 4. Lénárd testvérünk egy hónapos „aratási szabadságra“ ment, hogy így öreg szüleinek támasza lehessen.

Júl. 9. Kirándulás a Mátrába. Borongós idő. Jó hangulat.

Júl. 12. Káptalan. A rendtartomány főnöke P. Luptovics Kolos tartományőr, kusztos P. Karácsonyi Aladár házfőnök Atyánk, második definitor Özséb lektor Atyánk. Munkájukon legyen a jó Isten áldása.

Júl. 16. A káptalánról hazatérő atyák hozzák a hírt: Gyöngyösön ház-

főnök: P. dr. Szabó Lipót, magiszter: P. Király Kelemen definitor. Mindkettőben az ifjúság melegsívtű barátját nyertük előljáróul.

Júl. 23. Lipót házfőnök Atyánk ma megérkezett. Nehéz munkáját könnyítse meg szeretetünk és Isten bőséges áldása.

Júl. 27. Ma éjszaka csendben, észrevétlenül foglalta el helyét Kelemen magiszter Atyánk.

Júl. 27. Magiszter Atyánkkal és Gyula lektor Atyával Sólmosra mentünk fürdeni.

Júl. 28. Akos lektor Atyánknak, az új studium Prefektusnak névünnepe. Hálás szeretettel imádkoztunk érte.

Este elbúcsúztattuk Karácsonyi Aladár kusztos, novicius mester Atyát. Öt éves gyöngyösi működése a legnehezebb időre esett. Szeretetéért és a ránk árasztott jókért fizessen meg neki a jó Isten.

Aug. 1. Lipót házfőnök Atyánk, aki Aladár magiszter Atyát Szécsénybe kísérte, ma hazaérkezett és magával hozta Kálmán exnovicius testvérünket.

Aug. 2. Porciunkula. Búcsúsének magasztalja azt a drága kis kápolnát, „hol Szent Ferenc nagy ájtatossággal, imádkozott lelki buzgósággal“ és valóban „Porta caeli“-vé tette ezen a napon templomainkat.

Aug. 3. Lénárd testvérünk egy hónapi távollét után barnára sült, a nehéz munkától fáradtan megérkezett azzal a jóleső tudattal, hogy gyermeki kötelességének eleget tett.

Aug. 5—11. Ősi terménykollekció. Kettenkint jártuk a falvakat, és kinek mi telt a szegénységből, a „kevesből egy keveset“ adott. A Mátraalján egy zúgolódó szó nem hangzott el a másképen is nagyon igénybe vett nép ajkáról. A jó Isten fizessen meg mindent bőven kifolyó mértékkel jótévedőinknek. Im-már harmadszor mentünk kollekcióra és tologattuk faluhosszat talicskán az alamizsnát.

Aug. 16. Magiszter Atyánk részt vett a szeminárium spiritualisok budapesti kongresszusán.

Aug. 15. Nagyboldogasszony ünnepe. Kiemelkedett a gyönyörű nappól a Szentkútról visszaérkező búcsúsok fogadása. Kb. 10.000 ember ment ki a 3.000 főnyi gyalogbúcsús elé. Máriaénektől harsogtak az emberek hömpölygő folyamával telt utcák. Megmutattuk, hogy sokan vagyunk és egyek vagyunk. Házfőnök Atyánk vezette Szentkútról vissza gyalog a híveket.

Aug. 17. Leander testvér Budáról eljött, hogy megjavítsa a klerikátus tönkretett ajtóit. Nagyon szépen köszönjük munkáját.

Aug. 20. Szent István király ünnepe. Soha talán nem ünnepeltük olyan lelkesen, mint az idén kereszténységünk plántálóját.

Aug. 22. Kirándulás a Mátrába. Fürdés a Pisztrángos jéghideg vizében. no de meg egyéb jók...

Aug. 25—szept. 1. LELKIGYAKORLAT. P. Neuberger Bonaventura domkos Atya vezetésével az Istenbarátság és szeretet melengető igazságaiban merültünk el.

A lelkigyakorlat vázlata.

1. Vos amici mei estis. A szerzetes számára a lelkiéletet meghatározó isteni kijelentés. Mi a barátság. A barátságról általában.

2. Milyen a természetfeletti Istenbarátság, melyet megalapoz a kegyelem?

I. Mit tett Isten, hogy baráti szeretetét kimutassa?

3. Az Atya teremtette a világot, és teremtett engem.

4. Jézus Krisztus szeretete a megtestesülésben, megváltói szenvedésében, az oltáriszentség alapításában és az isteni titkok kinyilatkoztatásában mutatkozik meg.

5. A Szentlélek szeretete az Isten gyermekeivé fogadásban és bennünk-lakásában mutatkozik meg.

II. Miben mutatkozzék meg az ember viszonszeretete?

6. Az önzetlen örömben és hálában az isteni tökéletességek láttán.

7. Továbbá bánatban és vezeklésben.

8. Isten akaratának teljesítésében, legyen az szenvedés, vagy önmegtagadás.

9. Az apostoli buzgóságban Isten ügyéért

III. Eszközök, melyekkel a baráti szeretetet erősítjük.

10. A szerzetesi fogadalmak, melyeknek célja: *Nudum se offerre brachiis crucifixi.* — A szegénység.
11. A tisztaság.
12. Az engedelmesség.
13. Az alázatosság.
14. Az imádság.
15. Az oltáriszentségben jelenlévő *Verbum spirans amorem.*
16. A Szűzanya „a szép szeretet anyja”.

IV. Két út. Melyiken járjunk?

17. Annak az útja, aki nem szeret. „*Qui non diligit manet in morte.*”
18. Annak az útja, aki szívébe fogadja a szeretetet. „*In Deo manet et Deus in eo.*”

Befejezés.

Manete in charitate. Írjuk a lelkünkbe a lelkigyakorlat jelszavát: *Nudum se offerre brachiis crucifixi.*

Szent Tamástól csiszolt elmeélel, a franciskánus lélek és örökség mély ismeretével hozta közel hozzánk a látszólag nehéz, spekulatív elmélyedést igénylő igazságokat. Derűs, szerény kedvességével mindnyájunk szívébe bevette magát. Köztünk végzett jó munkájáért áldja meg a jó Isten.

*

Szept. 4. Ft. P. Kolos Tartományfőnök Atyánk ma megérkezett Egerből első hivatalos látogatásra P. Elekkel. A vacsoránál atyai szavakkal buzdította közösségünket a disciplina szeretetére, majd másnap tovább utazott Budapestre, hogy a gyöngyösi házban felmerült anyagi nehézségeken segítsen.

Szept. 7. Kirándulás a Mátrába. Néhány testvérünk a parádi üveggyárat tekintette meg.

Szept. 9. Szécsényi noviciátusunk újabb rajt bocsájtott ki. Ma érkezett meg Antal, Asztrik, Urbán, Pacifik testvér.

Szept. 10. Kettős örömről van szó: teljesen készen lettünk a Szent Rókus kápolna belső kiképzésével. Végre teljesen befejeződött az 1709—10-es pestis járványban oly nagy szerepet játszó kis kápolna újjáépítése, ahol 25 szerzetes életét adta a betegek szolgálatában.

Második örömről, talán még nagyobb, ma hallottunk biztos hírt végleg elvesztettnek hitt Töhötöm testvérünkről, Moszkvából.

Szept. 11. Reggel gyászmise Töhötöm testvérünk édesanyjáért, aki már nem érthette meg fia hazaérkezését és első miséjét. Szegény testvérünk még nem tudja odakünn, hogy idehaza árva lett. R. I. P.

Szept. 15. Ritka kitüntetés érte Oslay Oswald exminister Atyánkat. 50 éves szerzetesi jubileumán fiatalos munkabírással foghatta meg ma a „*baculum senectutis*“-t. Ez alkalomból dr. Czapik Gyula egri érsek úr érseki tanácsosi címmel tüntette ki az egri egyházmegyéért oly sokat fáradozó Jubilánsunkat. Szeretettel és hálával csatlakoztunk mi is az ünneplőkhöz és kívánjuk, hogy szeretett jó Exminiszter Atyánk még számos éven át tündököljön előttünk.

Szept. 16. Cyprián lektor Atyánk nevenapját ünnepeltük ma. Este Provinciális Atyánk köszöntötte az ünnepeltet.

Szept. 17. P. Lukács vezetésével megérkeztek ma Titusz, Endre, Bonaventura és Sebestyén testvérek Jászberényből, ahol az érettségi vizsgálatoknak sikeresen megfelelték.

Szept. 18. *Veni Sancte Spiritus...* Újra megkezdtük az iskolaévet, mely némelyeknek első, másoknak utolsó. Főatyánk a „*Bonitatem, disciplinam et scientiam doce me*” zsoltár vershez fűzte gondolatait és ebben a hármasságban rajzolta meg az eszményi klerikus alakját. Főatyánk után P. Ákos lektor Atya mint prefektus studii szól hozzánk, hogy a teológia odaadó tanulmányozását Istenélménnyé mélyítsük el. Belső élményből fakadó szavaival mélyszéles benyomást tett mindnyájunkra.

Szept. 20. Első rendes tanítási nap!

Szept. 21. Délután megkezdődött a búcsúsok áradása a Fájdalmas Szűz Anyának ünnepére. Soha nem látott búcsús tömeg jött össze az esti körmenetre

Szept. 22. Fájdalmas Szűz Anyánk ünnepén zsúfolásig megtelt templomunkban csak úgy harsogott a búcsúsok éneke: Bibor piros szép rózsza nyílik a Golgotán...

Szept. 24. Délután a Szent Bonaventura Egyházirodalmi Iskola új tisztikarát választottuk meg. Az ifj. titkár tisztségét csak a másodszeri szavazás után sikerült megállapítani. A szavazás szerint ebben a tanévben is fr. Ányos VI. é. t. lett a titkár. A helyettese: fr. Hetény VI. é. t. Jegyzőnek fr. Lénárd II. é. t.-t választottuk. A többi megbízatásokban feltűnő az új testvérek térfoglalása. Hiába, a szavazók 50%-a közülük kerül ki! Levelező fr. Antal I. é. t.; könyvtárosok fr. Sebestyén I., fr. Marót IV. és fr. Fülöp III. é. tagok lettek. A választás után P. Magiszter kinevezte az új seniort, Marót testvért.

Szept. 25. Szüret. Vidáman szedjük az édes fürtöket.

Okt. 3. Kirándulás a Mátrába. P. Szalvátor vezetésével az őszi Mátra harsogó hervadásában gyönyörködünk.

Okt. 4. Szent Ferenc Atyánk halálának ünnepe. Nem halál ez, hanem átmenet abból, amiből vágyakozott, abba, amibe vágyakozott. A testből kiszabaduló lélek örömeinek ünnepe ez. Nincsen itt a gyásznak nyoma sem, csak bennünk van valami fájó, borongós nosztalgia a formát adó Atya után... O sanctissima anima... mane nobiscum in aeternum...

Okt. 12. Szeretettel köszöntöttük a Szent Rókus kápolna megáldására hozzáink érkező Főtisztelendő P. Schrotty Pál Delegatus Generalis Exminister Provinciális Atyánkat.

Okt. 13. Borongós, igazi őszi vasárnap. Szívünkben mégis napfény és öröm. Hosszú évek tervezgetése után kész a Szent Rókus kápolna, s ma van megáldásának ünnepe. ³/₄10-kor kezdett seregleni a nép. Megtelt a „gesztenyes” és a kápolna előtti kerti utak. Az igazán szép közönség élén üdvözölhettük főtisztelendő dr. Frindt Jenő kanonok-plébános urat, Barna Sándort, a város polgármesterét. Rendünk jötevőit és barátait. A diadalkapun „Áldás Békesség”-gel köszöntöttük vendégeinket. Az ünnepegről lapunk más helyén számolunk be. Hiszünk, hogy ennek a kedves, szép napnak emléke nemcsak bennünk él tovább, hanem kedves vendégeinkben is. Szép tanúsága volt ez a nap a város és a kolostor évszázadokra visszanyúló hagyományos szeretetteljes kapcsolatának.

Fr. Hetényi.

*Boldog és kegyelemmel teljes karácsonyi ünnepeket kíván
a Magyar Umbria olvasóinak a ferences ifjúság.*

Dec. 21-én szenteli pappá az egri érsek úr Sóti László, Sós Anyos, Füzes Zalán és Somogyváry Hetény VI. éves teológus testvéreket. P. László és P. Zalán Gyöngyösön, P. Anyos Máriagyűdön, P. Hetény Pestszenterzsébeten fogja bemutatni első szentmiseáldozatát. Imádságunkban emlékezzünk meg róluk, hogy egész életükben Szent Ferenc grecciói örömeivel szolgálhassák az Úr Jézus Krisztust.

TARTALOM.

Ft. P. Luptovics Kolos Tartományfőnök üdvözlő sorai a jubiláló Magyar Umbriához	1
Szent Bonaventúra: Dícsérete a Szent Keresztről. A jubiláló Magyar Umbriának fordította: P. Szedő Dénes ofm.	3
Életérzés, világnézet, hit. — Fr. Sós Ányos VI. é. t.	4
Két arc (vers). — Fr. László Lénárd II. é. t.	15
Herkó Páter. — Fr. Somogyváry Hetény VI. é. t.	17
Magyar katolikus autonómia. Egyházzjogi szempontból. — Fr. Füzes Zalán VI. é. t.	30
Szemben Szent Ferencsel. — Fr. Sós Ányos VI. é. t.	44
Az exemptio története. — Fr. Márky Marót IV. é. t.	50
A magyar nép ősvallása. — Fr. László Lénárd II. é. t.	59
Látogatásom Br. Apor Vilmos püspöknél. — Fr. Kegyes Antal I. é. t.	68
Két tojás. — Fr. László Lénárd II. é. t.	72
Beszámolók	73
Elöljárói változások	73
Önképzőköri jelentések	74
Könyvtári jelentés	74
A Szent Rókus kápolna ünnepe	75
Krónika 1944. jún. 30—1946. okt. 14.	77

*

A cikkek után elhelyezett gondolatok eredeti helye:

Ramón Lull: Imádónak és Imádottnak könyve.

Ford.: P. Szedő Dénes ofm.

Magyar Barát kiadása.

*

A linóleummetszeteket készítette: Fr. Kákonyi Asztrik I. é. t.

*

— Kézirat gyanánt. —

Vácgyházmegyei és rendi jóváhagyással.

Kiadja a Ferences Hittudományi Főiskola, Gyöngyös.

Szerkesztésért és kiadásért felel: P. Király Kelemen O. F. M.

Kapisztrán-Nyomda, Vác

Felelős: Búzás A.